

*Dely Péter: Afganisztán Nemzeti Rendőrsége II.
A rendőrségi rendszer felépítése,
és a szervezetépítés nehézségei*

*Szűcs Péter: Műholdas telefonok felmenő
hívásainak közeltéri felderítése*

*Suha György: A biztonság-fogalom spirituális
és geopolitikai értelmezése Afrikában*

Kovács István: A rendőri korrupció és a prostitúció

*Hazai Lászlóné dr.: Okmányvédelem,
az NBSZ okmányvédelemmel kapcsolatos szakértői,
hatósági tevékenysége*

NEMZETBIZTONSÁGI SZEMLE

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Nemzetbiztonsági Intézetének
elektronikus (online) megjelenésű tudományos folyóirata

HU ISSN 2064-3756

III. évfolyam, 3. szám, 2015.

A szerkesztőbizottság elnöke: Dr. habil. Boda József, Nemzeti Közzolgálati Egyetem

Főszerkesztő: Dr. Dobák Imre, Nemzeti Közzolgálati Egyetem

Szerkesztő: Dr. Deák József, Nemzeti Közzolgálati Egyetem

Internetes megjelenés: Dr. Pétery Kristóf, Nemzeti Közzolgálati Egyetem

Internetes elérhetőség: <http://nbszemle.uni-nke.hu>

Szerkesztőség: Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Nemzetbiztonsági Intézet
1101 Budapest, Hungária krt. 9-11.

Levelezési cím: Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Nemzetbiztonsági Intézet
1581 Budapest, Pf.: 15.

E-mail: nbszemle@uni-nke.hu

Szerkesztőbizottság

Elnöke:	Dr. habil. Boda József
Tagok:	Dr. Béres János
	Dr. Botz László
	Dr. Dobák Imre
	Hazai Lászlóné dr.
	Dr. Kobolka István
	Dr. Kovács Zoltán András
	Prof. Dr. Padányi József
	Dr. Regényi Kund Miklós
	Dr. habil. Resperger István
	Prof. Dr. Szakály Sándor
	Dr. Takács Tibor
	Dr. Vida Csaba

Kiadó:

Nemzeti Közszerológati Egyetem
1101 Budapest, Hungária krt. 9-11.

E számunk szerzői:

Dely Péter
Szűcs Péter
Suha György
Kovács István
Hazai Lászlóné dr.

A számban megjelent írásokat lektorálták:

Dr. Kaiser Ferenc
Dr. habil. Ványa László
Dr. Botz László
Dr. habil. Boda József
Dr. Szendrei Ferenc
Dr. Gáspár Miklós

Tartalomjegyzék

Dely Péter: Afganisztán Nemzeti Rendőrsége II. A rendőrségi rendszer felépítése, és a szervezetépítés nehézségei.....	4
Szűcs Péter: Műholdas telefonok felmenő hívásainak köztéri felderítése	20
Suha György: A biztonság-fogalom spirituális és geopolitikai értelmezése Afrikában.....	31
Kovács István: A rendőri korrupció és a prostitúció.....	42
Hazai Lászlóné dr.: Okmányvédelem, az NBSZ okmányvédelemmel kapcsolatos szakértői, hatósági tevékenysége.....	60

Afganisztán Nemzeti Rendőrsége II. A rendőrségi rendszer felépítése, és a szervezetépítés nehézségei

Dely Péter

Absztrakt:

Az Afgán Rendőrségről szóló tanulmány második része bemutatja a rendőrség teljes és részletes felépítését, és annak törvényi szabályozását, az abban megbúvó ellentmondásokkal együtt. Foglalkozik azokkal az alapvető problémákkal is, melyek a szervezetépítés során jelentkeztek. Ezek közül a legfontosabb az oktatás, és a korrupció kérdése. Az írás a rendőrségi bérezésen és a nyilvántartási rendszereken keresztül bemutatja, hogyan emelkedik a korrupció állami szintre.

Kulcsszavak: Afganisztán, ANP, Szervezetépítés, Korrupció, LOTFA, Tashkil

Abstract:

The second part of the contribution is about the full structure of the ANP, with details, and it's measure, and the hidden contradictions of the different laws. Additionally deals with the emerging problems of building an organisation, high of priority the question of the education and the corruption. Trough the LOTFA and the Tashkil, the disquisition shows how the corruption infiltrate to the govermental level.

Keywords: Afghanistan, ANP, organisation building, corruption, LOTFA, Tashkil

1. A rendőrség felépítése

A jelenleg is fennálló rendőrségi rendszer alapjainak letétele 2002-ben kezdődött meg, Németország irányításával. A 2002 februárjában megtartott Berlini Konferencián az afgán újjáépítésben részt vevő országok egy 62 ezer fős rendőrség felállításáról állapodtak meg. Ennek gyakorlati kivitelezésével, és a nemzetközi missziókkal az írás első része foglalkozik. Megjegyzendő, hogy ugyanekkor arról is megállapodás született, hogy a jogrendszer modernizálását Olaszország irányítja.

A modern alapokra szerveződött Afgán Nemzeti Rendőrség¹ (a továbbiakban ANP) a belügyminisztérium irányítása alá tartozó rendvédelmi szervezet, megközelítőleg 170 000 fős létszámmal.² Négy fő része van, ezek az Afgán Egyenruhás Rendőrség;³ az Afgán Készenléti Rendőrség;⁴ Afgán Határrendőrség;⁵ és a Bűnügyi Nyomozó Osztály.⁶ 2010 óta létezik két további szervezet is, ezek az Afgán Települési Rendőrség⁷ és az Afgán Közrendvédelmi Erő.⁸ Érdekes, hogy a Nemzeti Rendőrségen túl, szintén a belügyminisztérium alárendeltségében létezik egy Kábítószer Elleni Rendőrség⁹, mely hivatalosan nem a Rendőrség része.

Az ANP négy fő ágazata felöleli a rendvédelmi terület szinte teljes egészét, az Egyenruhás Rendőrségbe betagozódva megtalálhatjuk a katasztrófavédelmi szerveket is.¹⁰ A Belügyminisztérium és a rendőrség szervezeti struktúráját az I.sz. melléklet ábrázolja.

A rendőri szervezeteket alapvetően a Biztonságért felelős helyettes Belügyminiszter irányítja (Kivéve a CNPA, és az APPF, melyeknek saját helyettes Belügyminiszterük van), de az Afgán Közjogi Törvény¹¹ értelmében tartományi szinten a kormányzóknak befolyásuk van a Rendőrség működésébe.

¹ *Afghan National Police ANP*

² *A rendőrségi létszámadatok tekintetében nincsenek megbízható számadatok, ezek okára a későbbiek során kitérek. 2014 augusztusában ez a szám 153 317 volt Forrás: SIGAR, Quarterly Report to Congress, Oct. 30, 2014 p.106. Forrás: <https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2014-10-30qr.pdf> Letöltve: 2014.12. 17.*

³ *Afghan Uniform Police AUP*

⁴ *Afghan National Civil Order Police ANCOP*

⁵ *Afghan Border Police ABP*

⁶ *Criminal Investigation Department CID*

⁷ *Afghan Local Police ALP*

⁸ *Afghan Public Protection Force APPF*

⁹ *Counter-Narcotics Police of Afghanistan CNPA*

¹⁰ *Az Egyenruhás Rendőrségen belül létezik Tűzoltóság és Katasztrófavédelem is.*

¹¹ *Afghan Public Law*

1.1. Afgán Egyenruhás Rendőrség - AUP

Az Afgán Rendőrség fő szervezete, 113 515 fős létszámmal.¹² Regionális alapon szerveződött öt régióval (központi, keleti, északi, nyugati, déli régió), ide tagozódik többek között a közlekedési rendőrség, a tűzoltóság, és a katasztrófavédelem is. Fő feladata a törvényes rend betartása, betartatása, a hírszerzés/felderítés alapú rendőri munka, a közbizalom építése, illetve a Bűnügyi Rendőrség munkájának támogatása. A kezdetekkor félkatonai rendőri egységet állítottak fel, de folyamatban van a „polgárbarát” civil rendőrséggé¹³ történő átalakulása.

1.2. Afgán Készenléti Rendőrség ANCOP

A Csendőrség mintájára létrehozott „elit” rendőri szervezet 14 500 fős¹⁴ létszámmal. Nem területi alapon, hanem katonai elvek szerint zászlóalj, dandár kötelékben szerveződött. A parancsnokság Kabulban található, de az öt dandár, különböző helyeken települ szerte az országban. Elsődleges feladata a fegyveres erők támogatása, az általuk megtisztított „ellenálló mentes”¹⁵ területeken a közbiztonság védelmének átvétele, illetőleg az AUP helyettesítése a veszélyes területeken. Ezen túlmenően általános feladata a közrend védelme. Felszerelése, fegyverzete, módszerei közelebb állnak a katonai egységekéhez, mint a többi rendőri alakulathoz.

1.3. Afgán Határőrség - ABP

A 23 090 fős¹⁶ szervezet fő feladata az 5529 km hosszú államhatár, és a 19 határátkelőhely¹⁷ védelme, a határon átnyúló bűnözés, kábítószer és fegyvercsempészet megakadályozása, küzdelem az illegális migráció ellen. Ez a szervezet felügyeli a repülőtereket is.

1.4. Afgán Bűnügyi Rendőrség - AACP

Kisebb létszámú rendőri egység, mindössze 3400 fős¹⁸ létszámmal működik. Logisztikailag az AUP bázisain települ, hasonló területi alapon szervezett struktúrá-

¹² SIGAR, *Quarterly Report to Congress*, Oct. 30, 2014 p.106. Forrás: <https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2014-10-30qr.pdf> Letöltve: 2014.12. 17.

¹³ community-policing

¹⁴ TASKHIL - *RS Security Force Assistance Guide 3.0 p. A 28*

¹⁵ COIN Clear

¹⁶ TASKHIL - *RS Security Force Assistance Guide 3.0 p. A 26*

¹⁷ *RS Security Force Assistance Guide 3.0 p. A 26*

¹⁸ PLANTY, DONALD J., PERITO, ROBERT M.: *USIP Special Report 322 p.4* Forrás: <http://www.usip.org/sites/default/files/SR322.pdf> Letöltve: 2014.12. 15.

ban. Fő feladata a bűncselekmények felderítése, nyomozása. Ezen túl ellát még terrorelhárítással, kábítószer-elhárítással, kiemelt bűncselekmények nyomozásával¹⁹ kapcsolatos feladatokat, illetve ide tagozódik a rendőrségi szakértői terület is.

1.5. Afgán Települési Rendőrség - ALP

Az afgán rendvédelem legkülönlegesebb szervezete, amely jól tükrözi az országban kialakult szokásjog működését. A 25 477 főt²⁰ számláló testület a mi fogalmaink szerint leginkább a polgárőrséghez hasonlít. Bár hivatalosan a Belügyminisztérium irányítása alatt áll, de tagjait a helyi közösségi tanács, a sura választja. Elsődleges feladata az AUP megerősítése, a helyi közösség védelme, közreműködik a fejlesztés, újjáépítés, stabilitás biztosításában. Jogköre korlátozott, nincs felhatalmazása őrizetbe vételre, illetve letartóztatás foganatosítására. Felszerelése amerikai dotációból van, hasonló a rendőrökhöz. Elsősorban arra képezték ki, hogy a lázadók ellen harcoljon, de azokon a területeken, ahol a közösség vezetése a lázadók pártján áll, inkább támogatja őket. Az ALP jelenleg az ország 29 tartományának 129 járásában működik.²¹

1.6. Afgán Közrendvédelmi Erő - APPF

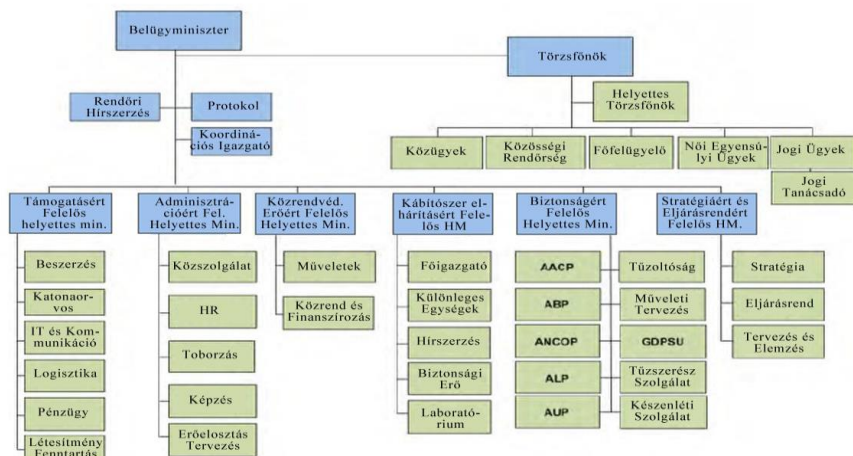
A szervezet 2010-ben jött létre az elnök, Hamid Karzai utasítására. Fő célja az országban működő számtalan biztonsági magáncég feladatainak átvétele. Hivatalosan az állományába tartozó 20 000 fő²² feladata az AUP helyettesítése az őrszolgálati posztokon, a különböző infrastruktúrák, létesítmények és kiemelt személyek védelme során. Valójában főként a külföldi beruházások, NGO-k védelmét látja el. A szervezet tagjai gyakorlatilag bárki számára bérelhetők. Irányítását a Belügyminisztériumon belül, a Közrendvédelmi Erőért felelős helyettes Belügyminiszter látja el, sőt, bérezése sem a szokásos minisztériumi forrásokon keresztül történik. Az APPF működése számos jogi problémát felvetett, 2014 óta folyamatban van a szabályos rendvédelmi szervezetté történő átalakításuk.

¹⁹ *Afganisztánban ez főként a hivatali, rendőri korrupciót jelenti*

²⁰ CORDESMAN, ANTHONY H. :141118_IV_Security_Transition_in_Afghanistan_17_NOV_2014_1.pdf p.96 http://csis.org/files/publication/141118_I_Security_Transition_in_Afghanistan_17_NOV_2014_0.pdf Letöltve:2015.03.17.

²¹ Uo.

²² RS Security Force Assistance Guide 3.0 p. A 32

1.ábra: Az afgán Belügyminisztérium és Rendőrség felépítése²³
/Szerkesztette: szerző/

1.7. Kábítószerek Elleni Rendőrség - CNPA

Egy helyettes belügyminiszter közvetlen irányítása alatt tevékenykedő, 2 850 fős egység, saját felderítő, egyenruhás, és művelési állománnyal.²⁴ Alegységei mind a 34 tartományban megtalálhatóak, fő feladatuk az általános kábítószerek rendészeti tevékenység, annak minden szegmensével. A rendőrség intézményén belül az egyetlen szervezet, amelynek törvényes joga és lehetősége van titkosszolgálati eszközök és módszerek használatára.

2. Törvényi Szabályozás

Mint korábban említettem, 2001 után a nyugati demokráciák által a modernizáció útjára terelt országban megkezdődött a törvényalkotás is. 2003-ban megírták, és elfogadták az Új Alkotmányt, melyben hivatalosan szétvált a törvényhozói, a bírói, és a végrehajtói hatalom. Ezt követően főleg Olaszország támogatásával kezdődött meg a törvények megalkotása. Az alábbiakban felsorolom a rendőrség működését befolyásoló jogszabályokat a hivatalos angol fordítás sze-

²³ ISAF/RSM RS Security Force Assistance Guide 3.0 p. A21

²⁴ SIGAR 15-12 Audit Report /2014. oct./ p.2 Forrás: <https://www.sigar.mil/pdf/audits/SIGAR-Audit-15-12.pdf> Letöltve: 2015.03.17.

rinti abc sorrendben. Zárójelben található az eredeti törvények nevének hivatalos angol fordítása, és – ahol megtalálható volt – publikálásuk helye, ideje.

Törvények:

- *Pénzmosás Elleni Törvény /Anti-money Laundering Law/*
- *Kábítószer Ellenes Törvény /Counter-Narcotics Law - Official Gazette No. 875, published 2006/02/04 (1384/11/15 A.P.) /*
- *Büntető Törvény /Criminal Law (Penal Code) - 1976 - Official Gazette No. 347, published 1976/10/06 (1355/07/15 A.P.)*
- *Büntető Eljárásról Szóló Törvény /Criminal Procedure Code - 1965 amended 1974/*
- *Afgán Közjogi Törvény /Afghan Public Law/*
- *Vámtörvény /Custom Law/*
- *Fiatalokrák Vónatkozó Törvény /Juvenile Law (Juvenile Code) - Official Gazette No. 846, published 2005/03/23 (1384/01/03 A.P.) /*
- *Munkaügyi Törvény /Labor Law of Afghanistan - Official Gazette No. 790, published 1999/11/01 (1420/07/22 A.P.)/*
- *Terrorizmus Finanszírozása Elleni Törvény /Law Combatting the Financing of Terrorism /*
- *Külső és Belső Biztonság Elleni Bűncselekmények Törvénye /Law Crimes against Internal and External Security /*
- *Bűncselekmények Felderítéséről és Nyomozásáról szóló Törvény /Law Discovery and Investigation of Crimes/*
- *Gyülekezési Jogról, Sztájkról, és Demonstrációkról szóló Törvény /Law on Gatherings, Strikes, and Demonstrations - Official Gazette No. 805, published 2003/03/13 (1381/12/22 A.P.) /*
- *Börtönökről és Előállító Központokról szóló Törvény /Law on Prisons and Detention Centers - Official Gazette No. 852, published 2005/05/31 (1384/03/10 A.P.) /*
- *Rendőrségi Törvény /Police Law - Official Gazette No. 862, published 2005/09/22 (1384/06/31 A.P.) /*

A fenti törvényekből többet a nemzetközi közösség szakértői készítettek el, többet pedig afgán jogtudósok, akik figyelembe vették az iszlám jogot, és a szokás-jogot is. Ebből következik, hogy a törvények között ellentmondások találhatók. A törvényalkotásban rejlő problémák kifejtése nem fér bele írásom keretei közé, de a szervezet működési zavarainak megértéséhez a fentiek egy példával illusztrálnám:

Az olasz közreműködéssel készült Rendőrségi Törvény a házkutatásról azt írja, hogy annak foganatosításához valamely bizonyíték szükséges az azt elszenvedő személy vonatkozásában. A teljesen afgán készítésű Kábítószer Ellenes Törvény szintén foglalkozik a rendőri intézkedések kérdéskörével, és a házkutatás

indokál az „elfogadható ok” megnevezést használja. Ezek a hazai terminológiában „megalapozott gyanú” és „gyanú” kifejezések lennének. Az első esetben tehát a Rendőrséget a bizonyítási kényszer terheli, ha egy intézkedő rendőr a törvény ismeretében, annak szellemében kíván eljárni, akkor sem lehet biztos abban, hogy helyesen cselekszik. Ugyanez az ellentmondás alapvetően fellelhető a történelmi gyökerekben is. A Pashtunwali irányította pastu szokásjog szerint az ítélezéshez elégséges az alapos gyanú, míg a Saria előírja a bizonyítás szükségességét.

Mint az, az írás első részéből is látható, az elmúlt 13 évben a nemzetközi közösség a legváltozatosabb képzéseket biztosította az afgán rendőrök számára. 2005 óta csak az Egyesült Államok 14 milliárd dollárt költött az ANP fejlesztésére,²⁵ az NTM-A a továbbiakban évi 1,6-1,7 milliárd dolláros költséggel számol.²⁶ Azonban alig vannak látható nyomai ennek a fejlesztésnek.

A fő probléma, hogy az oktatások tervezésénél (legyen az katonai jellegű, vagy tisztán rendőrségi/rendészeti) a nyugati sztenderdeket vették alapul. Az európai, észak amerikai rendőriskolákba polgári alap és középfokú oktatáson szocializálódott fiatalok jelentkeznek, akik a véres erőszakot csak filmélményeken keresztül ismerik, nem része a mindennapjuknak. Ezzel ellentétben, Afganisztánban egészen más a valóság. Molnár Ferenc 2011-ben készített tanulmányában leírja, hogy 2001-ben 3 500 iskolában 1,8 millió fiúgyermek tanult. Ez a szám 2011-re 8,3 millióra emelkedett, mely létszám 39%-a már lány volt. A jelentős emelkedés ellenére ez még mindig csak az iskoláskorú lakosság 58%-át jelentette. Ehhez már 13 000 oktatási intézmény állt rendelkezésre. Mindezek természetesen csak alapfokú iskolák voltak, 2011-ben is csak 0,5 millió gyerek jutott el középiskolába.²⁷ A fejlődés ellenére a 15 év feletti lakosságnak csak 28,1%-a írástudó. A férfiak esetében ez a szám 43,1%, a nőknél 12,6%²⁸

A fenti adatokból látható, hogy a különböző rendőriskolákba beiskolázott fiatalok, és az aktív rendőrök közül képzésre küldött állomány viszonylatában is hasonló arányban voltak az írástudatlanok. Nem különösebben nehéz belátni, hogy mennyire reménytelen dolog iskolázatlan embereknek jogi ismereteket, vagy például jelentésírást oktatni.

A másik alapvető probléma, hogy a legtöbb nemzetközi szervezet (vagy bilaterális megállapodás alapján képzést tartó ország) maximum egymás között egyeztetett a képzésekről, az afgán felet senki sem kérdezte. Erre a legjellem-

²⁵ PLANTY, Donald J., PERITO, Robert M.: *USIP Special Report 322 p.1*

Forrás: <http://www.usip.org/sites/default/files/SR322.pdf> Letöltve: 2014.december 15.

²⁶ Uo.

²⁷ MOLNÁR Ferenc *Segélyezés és fejlesztés Afganisztánban – a nemzetközi közösség esélyei* p.2 Forrás: [http://www.mat.hu/hun/downloads/docs/SVKK_Nézőpontok_2011_2_Segélyezés_és_fejlesztés_Afganisztánban%20\(MolnárF.\).pdf](http://www.mat.hu/hun/downloads/docs/SVKK_Nézőpontok_2011_2_Segélyezés_és_fejlesztés_Afganisztánban%20(MolnárF.).pdf) Letöltve: 2015.03.24.

²⁸ CIA World Factbook/Afghanistan (2000-es becslés) <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html> Letöltve: 2015.02.11

zőbb példa a rengeteg nyomozói tanfolyam. A különböző országok oktatói a saját jogrendjük alapján alkalmazott nyomozati és bizonyítási eljárásokat oktatták. Ugyanakkor Afganisztán Alkotmányának 134. cikke kimondja, hogy a bűncselekmények felderítése a rendőrség feladata, a nyomozás lefolytatása pedig az ügyészi hivatalé.²⁹ Az ügyészi hivatal azonban az első években nem tartozott a rendőrségi projektek hatáskörébe, így az ügyészeknek senki sem tartott nyomozati képzéseket.

Mindezek miatt az elméleti képzések szükségszerűen voltak kudarcra ítélve. A missziók természetesen igényelték a sikereket, amiket jelenthettek a küldő ország felé. Így az amerikaiak és az ISAF által erőltetett katonai képzést kritizáló polgári rendőri oktatók is a taktikai irányba terelték képzéseiket, és az első évek valóban látható eredmények nélkül teltek. Ugyanakkor azt sem állíthatjuk, hogy a kizárólag civil rendőrök által vezetett képzés elégséges. Az ANCOP – a jelen biztonsági helyzetben érthető módon – felszerelésében nehézfegyverek, mint a különféle aknavetők, és a D-30 típusú ágyútarack is szerepelnek.³⁰ Ezek oktatására nehéz lenne civil rendőri szakembert találni, így a katonai szakértők részvétele szükségszerű.

A kezdeti hibák ellenére a képzések egyre inkább átgondoltak, és egymásra épülők lettek. Míg 2013-ban még 21 000 képzés nélküli rendőr teljesített szolgálatot az Afgán Nemzeti Rendőrségében, 2014-re ez a szám 8 000-re csökkent.³¹ A CNP-A vonatkozásában rosszabb a helyzet, 2013. áprilisig az állomány 75%-a esett csak át valamilyen képzésen.³²

2015 januárjában a Belügyminisztérium képzésekért felelős tábornoka, Mashooq Ahmad Seelab azt nyilatkozta: az afgán rendőrségnek nincs szüksége további külföldi képzésekre. Nem csak a teljes állomány képzett, de már nyugati sztenderdek szerint is alkalmas kiképzőkkel is rendelkeznek. A képzésre fordítandó összegekből inkább felszereléssel kellene támogatni őket. Csak a Maydan-Wardak-i regionális kiképző központban 192 fő, NATO elvek alapján kiképzett afgán oktató tevékenykedik. Az oktatók a jogi és szakmai anyagokon túl jelentős hangsúlyt fektetnek az ideológiai nevelésre, olyan témákban, mint a hazaszeretet vagy a kötelességtudat.³³

²⁹ *The Constitution of Afghanistan* 2004.01.26. p.36

³⁰ BALOGH Péter ezredes volt SNR szóbeli tájékoztatása

³¹ HUGHES, Michelle: *USIP Special Report 346* (2014.05.) p.3. Forrás: http://www.usip.org/sites/default/files/SR346_The_Afghan_National_Police_in_2015_and_Beyond.pdf Letöltve: 2015.03.17.

³² *SIGAR 15-12 Audit Report /2014. oct./* p.6. Forrás: <https://www.sigar.mil/pdf/audits/SIGAR-Audit-15-12.pdf> Letöltve: 2015.03.17.

³³ SYED Sharif Amiri cikke 2015.01.18. *Tolo Press* Forrás: <http://www.tolonews.com/en/afghanistan/17878-police-officials-want-equipment-instead-of-more-training> Letöltve: 2015.01.20.

A képzés másik formája a napi mentorálás. Az elgondolás, hogy a fontos vezetők és egységek mellett nyugati tanácsadók állnak a napi feladatvégzés során. A probléma ismét a koordinációban keresendő, mivel a szervezetek fontosnak tartották, hogy mindenhová saját mentorukat küldjék. Így fordulhatott elő, hogy egy-egy jelentősebb vezetőnek egy időben több tanácsadója is volt. 2008-ban heti szinten külön értekezlet volt a CNP-A mentorainak. A tanácskozáson egy időben akár 30 mentor is megjelent. Ilyen létszámú mentor szükségképpen nem alakított ki közös álláspontot, mert az általuk képviselt szervezetek érdekei mást kívántak. Ha a számot a teljes Belügyminisztériumra vonatkoztatjuk, akkor láthatjuk, akár 400 mentor is tevékenykedhetett egyszerre. Ilyen létszámnál már inkább zavarták, mint segítették egymás munkáját.

3. Szervezetépítési kihívások

A rendőrség szervezetiileg szükségképpen bürokratikus elvek alapján épül fel és működik a világ minden pontján. Amint azt egy korábbi publikációmban leírtam, Afganisztánban egy premodern társadalmi szerkezet épült fel, és ennek szellemisége minden modernizáló törekvés ellenére mélyen beépült az emberek gondolkodásába. Ilyenformán a hagyományok diktálta szokásjogok sokkal erősebb megfelelési mintát jelentenek az emberek számára, mint az írott törvények. Az afgán politikai vezetés egy hibrid rendszert alakított ki, a modern bürokrácia maszkja alatt egy tradicionális a protekcionizmusra, nepotizmusra épülő szervezetet működtetnek.³⁴

Már a modern afgán rendőrség megalakításánál tetten érhető volt, hogy a vezetői beosztásokba alapvetően nem a szakmailag rátermett – a tálib idők előtt rendőri vezetőként tevékenykedő – személyek kerültek, hanem a hadurak (különös tekintettel az Északi Szövetség) saját embereiket helyezték pozícióba. A rendőrség vezetését, főleg a tartományokban ellepték a tanulatlan volt mudzsahed harcosok, akiknek semmiféle rendőri tapasztalatuk nem volt, csak a gerillaharc mentalitását ismerték,³⁵ viszont hűségesebbek voltak vezetőikhez. A hűségesebb emberek kinevezésének a gyakorlata, és a pozíciók törvényesítése a későbbiekben is megmaradt, bár a nemzetközi szervezetek több alkalommal szólították fel Hamid Karzai elnököt, a közismerten jogsértő személyek hatalomból való eltávolítására. 2006-ban a Human Right Watch, 2008-ban az ENSZ.³⁶ Bár

³⁴ GIUSTOZZI Antonio and ISAQZADEN Mohammad: *Policing Afghanistan: The Politics of the Lame Leviathan* (London: Hurst and Company, 2012), p.184

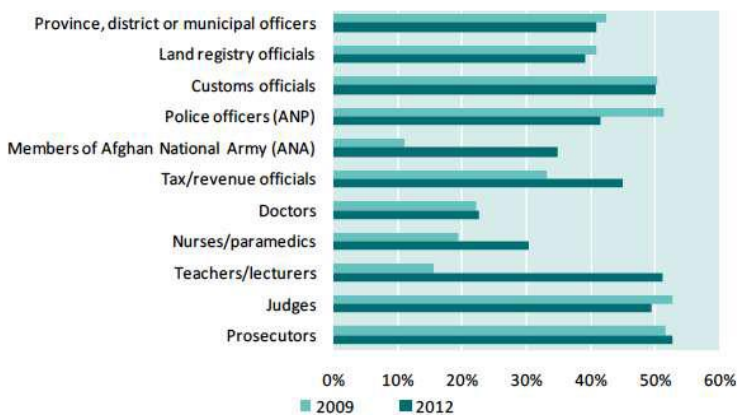
³⁵ WILDER Andrew: *Cops or Robbers? The Struggle to Reform the Afghan National Police* 2007. júl. p.3. Forrás: https://www.ecoi.net/file_upload/432_1186393076_cops-or-robbers-reforming-the-anp-ip-1.pdf Letöltve: 2015.02.10.

³⁶ BURCH Jonathon: 'Afghan govt must bring rights abusers to justice-UN', Reuters, 2008. március 18. <http://www.alertnet.org/thenews/newsdesk/ISL173197.htm> Letöltve: 2015.01.20.

látszatintézkedések történtek, a helyzet alapjaiban nem változott. 2015. január 17-én a ToloNews³⁷ cikket tett közzé, melyben leírja, hogy az új, Ghani kormány mezőgazdasági minisztere Mohammad Yaqub Haidari szerepel az INTERPOL százas körözési listáján, Észtországi adótorozások miatt.³⁸

Az ilyen törzsi szerveződésű, hadurak befolyása alatt álló rendőrségnél az emberi jogok tiszteletben tartása, vagy akár csak megértése is csekély mértékű. Tapasztalatom szerint a rendőrök nem tudták felfogni és elfogadni, hogy nem tejhatalmú szervezet tagjai, számukra a rendőri önkény, és az erőszak (mint nemi diszkrimináció, a kínzás, vagy a jogtalan fogva tartás) természetes.

A másik oldalról a rendőri pálya vonzerejét nem a szakmai elhivatottság jellemezte, hanem a kiszámítható biztos bérezés. Így az oda jelentkezők nagy százaléknál a rendőri munkavégzéshez szükséges erkölcsi érték teljes mértékben hiányzott. Ezt felismerve az ellenállók is igyekeztek saját embereiket bejuttatni a rendőrségre. Ennek köszönhetően az elmúlt években megemelkedett azon incidensek száma, mikor a képzés alatt álló rendőrök támadtak feletteseikre vagy kiképzőikre.³⁹ Ez annyira súlyos problémává vált, hogy az ISAF kidolgozta a belső fenyegetések elleni „Őrangel” rendszert, amely szerint a mentori csoport bizonyos tagjai csak a belső támadó elleni védekezésre fókuszálnak.⁴⁰

Source: General population survey 2009 and general population survey 2012

2. ábra: Korruptió mértéke az afgán társadalomban⁴¹

³⁷ Angol nyelvű afgán internetes hírújság

³⁸ ToloNews 2015.01.17. Forrás: <http://www.tolonews.com/en/afghanistan/17864-afghan-cabinet-nominee-on-interpol-most-wanted-list> Letöltve: 2015.01.20.

³⁹ A NATO terminológiában „green on blue” támadás

⁴⁰ ISAF Insider Threat Handguide 2.0 2014.jún.

⁴¹ CSIS Afghan Forces on the Edge of Transition IV. 2014.11.14.

Ettől a rendőrségtől nem volt elvárható sem a professzionista működés, sem az, hogy a polgári lakosság üdvözlje megjelenésüket. Nem egy példa volt arra, hogy a helyi lakosság ugyan üdvözölte a nemzetközi erők megjelenését, de a vezetők figyelmeztettek, ha a felügyelet átkerül az ANP-hez, úgy a lakosság a tálibok oldalán harcba száll ellenük.⁴² A felsoroltak mellett az afgán rendőrség (és a teljes kormányzati szektor) leghatalmasabb problémája a korrupció. Mint az a 2. számú ábrán látható, a lakossági felmérés szerint a bírák, ügyészek, és rendőrök több mint fele korrupt, bár a rendőröknél ez az arány 2012-re 40%-ra esett vissza.

A Transparency International jelentése szerint Afganisztán a világ negyedik legkorruptabb országa.⁴³ A korrupciónak minden formája megtalálható. Az utcákon szolgálatot teljesítő rendőrök pénzt követelnek a taxisoktól, az áruszállítóktól, a rendőri vezetők a beosztottaiktól. A bírósági eljárások lefolyása pénzel biztosítható. 2015. január 8-án az UNODC kabuli vezetője a ToloNews riporterének azt nyilatkozta, hogy a magas szintű állami korrupció a virágzó kábítószer termelés és kereskedelem fő oka. Az interjú fő indoka az volt, hogy napvilágra került tények szerint egy bebörtönzött kábítószer kereskedőt, aki az afgán drogpiac kulcsfigurája volt, törvényes határozat nélkül szabadlábra helyeztek, miután 14 millió dollárt fizetett a legfőbb bírói testületnek.⁴⁴

Ennek megfelelően a korrupció elleni harc a szervezetépítés egyik kiemelt feladata. A szolgálati korrupció ellen külön nyomozati egységeket hoztak létre, az intézményi korrupció ellen különféle nyilvántartási rendszerek bevezetésével harcolnak. A közpénzek és nemzetközi donációk felhasználásának ellenőrzésére például megalkották az Afgán Pénzügyi Igazgatási Információs Rendszert⁴⁵. Ezen keresztül elméletileg nyomon lehet követni a támogatások felhasználását. Ennek ellenére egy amerikai vizsgálat 2014 októberében megállapította, hogy az amerikai kormány által a CNP-A területi egységeinek 2013. március és 2014. március között célirányosan nyújtott 1,21 millió dolláros támogatásból az AFMIS rendszeren keresztül csak 13 529 dollár felhasználását tudták nyomon követni, a többi nyom nélkül eltűnt a rendszerben.⁴⁶

⁴² CHIVERS, C.J., "With Marjah Largely Won, Marines Try to Win Trust," *New York Times*, 2010. március 1. <http://www.nytimes.com/2010/03/01/technology/01cache.html> Letöltés ideje: 2015.01.20.

⁴³ Transparency International: *Corruption by country* <http://www.transparency.org/country#AFG> Letöltve: 2015.01.20.

⁴⁴ SAYED, Aazem Arash ToloNews 2015.01.08. Forrás: www.tolonews.com/en/afghanistan/17763-unodc-blames-corruption-for-increased-drug-trafficking Letöltve: 2015.01.20.

⁴⁵ *Afghan Financial Management Information System- AFMIS*

⁴⁶ SIGAR 15-12 Audit Report /2014. oct./ p.7. Forrás: <https://www.sigar.mil/pdf/audits/SIGAR-Audit-15-12.pdf> Letöltve: 2015.03.17

Dec 2013	524,003,130
Dec 2012	493,403,788
Dec 2011	596,820,614

3. ábra: A LOTFA által nyújtott támogatás 2011-2013 között dollárban⁴⁷

Az intézményesített állami korrupció legjobb példája a létszámokkal, és a rendőri fizetésekkel történő visszaélések. A rendőrségi rendszer működtetésével kapcsolatban két kulcsszó létezik. Az első kulcsszó a Tashkil, ami dári nyelven átalakítást jelent, és rendőri erők létszámadatait határozza meg. A második kulcsszó a LOTFA,⁴⁸ amely az ENSZ (UNDP) kezdeményezésére 2002-ben létrehozott finanszírozási módszert takar, melyen keresztül a nemzetközi közösség az afgán rendőrség működésének anyagi forrásait, így a rendőri fizetéseket is biztosítja.

A LOTFA a Tashkil által meghatározott, és lejelentett létszám után utal rendőri fizetéseket. Emiatt elterjedt gyakorlattá vált, hogy a rendőri vezetők jóval nagyobb létszámokat jelentettek le, mint a valós, így több munkabér érkezett az adott egységhez, melyet szabadon felhasználhattak, vagyis jellemzően a zsebükbe vándorolt. Ha a LOTFA által 2002 óta kifizetett 1,5 milliárd dollárt⁴⁹ tekintjük, látható, hogy jelentős pénzeszegekről van szó. A visszaélések megakadályozása céljából ötszintű nyilvántartási rendszert vezettek be.

Az első szint a manuális személyzeti adatbázis (MPP),⁵⁰ amikor papír alapon rögzítik minden egyes rendőr adatát, és azt a minisztérium havonta átküldi az UNDP felé, igazolva a bérek kifizetését. A második szint a személyazonosító-kártya nyilvántartás (ICRD),⁵¹ amely a kiadott szolgálati igazolványok alapján rögzíti a létszámot. A harmadik szint a személyzeti statisztikai jelentés (PERSTAT),⁵² mely tartalmazza mind a Tashkil által rendszerben lévő, mind a más forrásból finanszírozott (non-Tashkil) rendőrök adatait. Ez a statisztika is havonta készül járasonként. A negyedik szint az afgán automatikus biometrikus azonosító rendszer (AABIS),⁵³ melyet az Egyesült Államok épített ki a teljes afgán biztonsági szektor számára. Az ötödik szint az elektronikus fizetési rendszer (EPS), amely

⁴⁷ http://www.af.undp.org/content/afghanistan/en/home/operations/projects/crisis_prevention_and_recovery/lotfa.html Letöltve: 2015.03.19.

⁴⁸ *Törvényi és Rendészeti Hitel Alapítvány-Afganisztán /Law and Order Trust Found Afghanistan/*

⁴⁹ *SIGAR 11-10 Audit Report 2011.Április 25. p.2* Forrás: <https://www.sigar.mil/pdf/audits/2011-04-25audit-11-10.pdf> Letöltve: 2015.01.22.

⁵⁰ *Manual Peronnel Record- MPP*

⁵¹ *Identification card/registration database -ICRD*

⁵² *Personnel Statistic Report-PERSTAT*

⁵³ *Afghanistan Automated Biometric Identification System –AABIS 131 Elektronik Payroll System-EPS*

még közel sem épült ki teljesen, a rendőrök csak néhány nagyvárosban kapják munkabérüket elektronikus számlára.

Hozzájárulók	Hozzájárulás mértéke USD-ben
2013	
GOVERNMENT OF DENMARK	8,005,167
GOVERNMENT OF FINLAND	3,241,379
GOVERNMENT OF GERMANY	46,346,225
GOVERNMENT OF JAPAN	135,000,000
GOVERNMENT OF NETHERLANDS	13,586,957
GOVERNMENT OF REPUBLIC OF KOREA	50,000,000
GOVERNMENT OF UNITED KINGDOM	4,071,661
GOVERNMENT OF UNITED STATES OF AMERICA	88,497,713
2012	
EUROPEAN UNION	2,414,406
GOVERNMENT OF CZECH REPUBLIC	51,589
GOVERNMENT OF FINLAND	1,882,058
GOVERNMENT OF GERMANY	26,560,425
GOVERNMENT OF JAPAN	236,512,751
GOVERNMENT OF POLAND	158,143
GOVERNMENT OF REPUBLIC OF KOREA	50,000,000
GOVERNMENT OF UNITED KINGDOM	16,483,516
GOVERNMENT OF UNITED STATES OF AMERICA	163,986,290

4. ábra: A LOTFA támogatás megoszlása a befizető országok között.⁵⁴

A négy rendszernek (a fizetési rendszer még nem teljes) elméletileg ugyanazokat a számokat kellene mutatnia. Ennek ellenére 2010 szeptemberében az Afgán Belügyminisztérium személyügyi szervei tájékoztatása szerint az ANP aktuális létszáma az MPP alapján 111 774 fő, az ICRD alapján 125 218 fő, a PERSTAT alapján 120 504 fő, az AABIS alapján 113 225 fő.⁵⁵ A legnagyobb eltérés a személyazonosító-kártya nyilvántartási rendszerével van. Itt az eltéréseket rendfokozatra is lebontották, ami alapján tisztí rendfokozatúakból az ICRD alapján 22 698 fő, a

⁵⁴ http://www.af.undp.org/content/afghanistan/en/home/operations/projects/crisis_prevention_and_recovery/lotfa.html Letöltve: 2015.03.19.

⁵⁵ SIGAR 11-10 Audit Report 2011.Április 25. p.7 Forrás: <https://www.sigar.mil/pdf/audits/2011-04-25audit-11-10.pdf> Letöltve: 2015.01.22.

személyügyi nyilvántartó rendszer (HRIS)⁵⁶ alapján 16 709 fő szolgált. Ugyanez a szám tiszthelyettesek esetében 25 761 és 7 556 fő volt. A közrendőrök vonatkozásában az ICRD 76 759 főt említ, viszont esetükben még nem létezik HRIS nyilvántartás.

Regisztrált ANP létszámok és HRIS adatbázis 2010 Szeptember			
Rendfokozat	ICRB	HRIS	HRIS -ben nem szerepel
Tiszt	22,698	16,709	5,989
Tiszthelyettes	25,761	7,556	18,205
Közrendőr	76,759		76,759
Total	125,218	24,265	100,953

Source: Mol Registration ID Unit.

5. ábra: Az ICRD és HRIS adatbázis közötti különbségek⁵⁷

Ez utóbbi különösen veszélyes lehet nem csak korrupciós, hanem biztonsági oldalról vizsgálva is, hiszen – ha hihetünk a nyilvántartások adatainak – több ezer rendőrigazolvány létezik arra jogosulatlan személyeknél, ami rengeteg visszaéléshez jelenthet kiváló eszközt.

A helyzet természetesen nem csak negatív eseményekkel írható le, történnek pozitív változások is. Akadnak elkötelezett, az ország javításáért tenni kész rendőrök is. 2012-ben elkészült a rendőrség tíz éves stratégiai terve is, melyben 2022-re célul tűzték ki a professzionális polgári rendőrség kialakítását, a törvények által biztosított szabadságjogok megvalósulását, és a negatív diszkrimináció teljes eltüntetését a rendőri munkából.⁵⁸

Az afgán Belügyminisztérium álláspontja szerint a 34 tartományból 17 tartomány biztonságos, 5 közepes biztonságú, és 12 az, amelyekben napi harcok zajlanak. Mindezek mellett csak 9 olyan járás van, ahol a kormányzati hatalom megkérdőjelezhető.⁵⁹

⁵⁶ Human Resource Information System- HRIS

⁵⁷ SIGAR 11-10 Audit Report 2011. április 25. p.7

⁵⁸ HUGHES Michelle: USIP Special Report 346 (2014.05.) p.4.

Forrás: http://www.usip.org/sites/default/files/SR346_The_Afghan_National_Police_in_2015_and_Beyond.pdf Letöltve: 2015.03.17.

⁵⁹ ISAF/RSM RS Security Force Assistance Guide 3.0 2014. július 01.

Felhasznált irodalom:

- Aazem Arash, SAYED: ToloNews 2015.01.08. Forrás: www.tolonews.com/en/afghanistan/17763-unodc-blames-corruption-for-increased-drug-trafficking Letöltve: 2015.01.20.
- BURCH, Jonathon: 'Afghan govt must bring rights abusers to justice-UN', Reuters, 2008. március 18.
<http://www.alertnet.org/thenews/newsdesk/ISL173197.htm>
- CHIVERS, C.J., "With Marjah Largely Won, Marines Try to Win Trust," New York Times, 2010. március 1.
<http://www.nytimes.com/2010/03/01/technology/01cache>.
- CIA World Factbook/Afghanistan <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html>
- CORDESMAN, Anthony H.: 141118_IV_Security_Transition_in_Afghanistan_17_NOV_2014_1.pdf http://csis.org/files/publication/141118_IV_Security_Transition_in_Afghanistan_17_NOV_2014_0.pdf
- CSIS Afghan Forces on the Edge of Transition IV
- GIUSTOZZI, Antonio and ISAOZADEN Mohammad, Policing Afghanistan: The Politics of the Lame Leviathan (London: Hurst and Company, 2012)
- HUGHES, Michelle: USIP Special Report 346 (2014.05.) Forrás: http://www.usip.org/sites/default/files/SR346_The_Afghan_National_Police_in_2015_and_Beyond.pdf
- ISAF Insider Threat Handguide 2.0
- ISAF/RSM RS Security Force Assistance Guide 3.0
- MOLNÁR Ferenc Segélyezés és fejlesztés Afganisztánban – a nemzetközi közösség esélyei
[http://www.mat.hu/hun/downloads/docs/SVKK_Nézöpontok_2011_2_Segélyezés_és_fejlesztés_Afganisztánban%20\(MolnárF.\).pdf](http://www.mat.hu/hun/downloads/docs/SVKK_Nézöpontok_2011_2_Segélyezés_és_fejlesztés_Afganisztánban%20(MolnárF.).pdf)
- PLANTY, Donald J. , PERITO, ROBERT M.: USIP Special Report 322 Forrás: <http://www.usip.org/sites/default/files/SR322.pdf>
- SIGAR, Quarterly Report to Congress, 2014. október 30. Forrás: <https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2014-10-30qr.pdf>
- SIGAR 11-10 Audit Report 2011.Április 25. Forrás: <https://www.sigar.mil/pdf/audits/2011-04-25audit-11-10.pdf>
- SIGAR 15-12 Audit Report 2014. Október Forrás: <https://www.sigar.mil/pdf/audits/SIGAR-Audit-15-12.pdf>
- SYED Sharif Amiri cikke 2015.01.18. Tolo Press Forrás: <http://www.tolonews.com/en/afghanistan/17878-police-officials-want-equipment-instead-of-more-training>
- TASKHIL - RS Security Force Assistance Guide 3.0
- The Constitution of Afghanistan 2004.01.26.

- WILDER, Andrew: Cops or Robbers? The Struggle to Reform the Afghan National Police 2007. július Forrás:
https://www.ecoi.net/file_upload/432_1186393076_cops-or-robbers-reforming-the-anp-ip-1.pdf
- www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2014-10-30qr.pdf
- www.af.undp.org
- www.transparency.org/country#AFG

Műholdas telefonok felmenő hívásainak közeltéri felderítése

Szűcs Péter

Absztrakt:

Kutatási témám a műholdas személyi távközlési rendszerek felderíthetősége, a felderítés végrehajtásának metodikája, a keletkezett információk felhasználása Magyarország biztonsága érdekében. „A haza szolgálatában 2014” konferencián bemutattam a kutatási témám első eredményét, az Iridium rendszer felmenő hívásainak felderíthetőségét. Folytatva kutatásaimat cikkemben jelentést teszek a Thuraya rendszerben indított telefonhívások detektálhatóságáról.

Kulcsszavak: műholdas kommunikáció, műhold pályák, műholdas távközlés, műholdas személyi kommunikációs rendszerek

Abstract:

My research topic is the detection of personal satellite communication systems, method of detection procedure and use of acquired information in order to protect the security of Hungary. "In the service of my country 2014" conference presented the first results of the research topic, the Iridium system calls to the ascending detectable. Continuing my research in my article I launched a report on the Thuraya system calls reconnaissance.

Keywords: satellite personal communication systems, MEO, GEO, LEO, felderítés, detektálás, TDD, FDMA, TDMA, uplink, downlink.

1. Bevezetés

Örök kérdés, hogy amivel éppen foglalkozunk, mennyire modern, mennyire van helye a mai kommunikációban, bele tartozik-e a védendő információs infrastruktúrák közé. Ezt a műholdas kommunikációra kivetítve – a feldolgozott irodalom alapján – megállapíthatjuk, hogy egyre nagyobb szerep hárulhat a műholdas technológiákra, ha sikerül megoldani a műholdak árának csökkentését, a pályára állítási költségeket minimalizálni és növelni a pályán tartás idejét, tehát olyan hajtóművek kifejlesztése, amelyek jelentősen megnövelik a kommunikációs műholdak élettartamát. A piko- és mikro műholdas fejlesztések erre tesznek kísérletet, tovább növelve a műholdas technológiák létjogosultságát. Természetesen továbbra is igaz az, hogy a Föld nagy részén - az információs társadalom embere számára - nincs megfelelő földi kommunikációs infrastruktúra. A műholdas rendszereknek ezért van még létjogosultságuk, ezért folynak még a fejlesztések. Doktori témám kiválasztásakor elsőként a fenti tényeket vizsgáltam és döntöttem, hogy ezzel a technológiával érdemes foglalkozni, rejlenek még benne új lehetőségek. Az általam választott kutatási területem egyik részeredményét kívánom bemutatni jelen cikkemben. A Thuraya rendszerben indított felmenő hívások felderíthetősége már egy megkezdett mérési sorozat második állomása. Az első méréseimet az Iridium rendszerű platformon kezdtem és eredményeimet a 2014. évi „Haza szolgálatában” konferencián ismerttettem. Publikációm a konferencia kiadványban lehet elolvasni, a most ismertetett gyakorlati mérések leírásánál is fogok hivatkozni az ott leírtakra.¹

2. A Thuraya rendszer

Al Thuraya arab kifejezés, melynek jelentése: az égbolt. A Thuraya céget 1997-ben alapították az Egyesült Arab Emírátsban, részvénytársasági formában működik. A Thuraya távközlési vállalat mobil műholdas telefon és adatátviteli szolgáltatásokat kínál három kontinens, Európa, Ázsia és Afrika nagy területén. A Thuraya szolgáltatási területén a szolgáltatásokat kombinált (műhold/GSM/GPS) készülékekkel vehetjük igénybe.

Kutatásaim során egy tesztelésre kapott Thuraya XT PRO műholdas telefon (1. ábra) technikai elemzését végeztem el. A telefon rendelkezik GPS funkcióval is, melynek segítségével meghatározhatjuk pillanatnyi helyzetünket, illetve Waypoint-ok, fordulópontok tárolásával konkrét helyekre is egyszerűen navigál-

¹ Szűcs Péter: *Műholdas személyi távközlési rendszerek felderíthetősége, a felderítés végrehajtásának metodikája, a keletkezett információk felhasználása Magyarország biztonsága érdekében*, In: *Társadalom és honvédelem, Nemzeti Közszerződési Egyetem XVII. Évfolyam, 3-4. szám, pp. : 256-264*

hatunk.² A Thuraya a geoszinkron pályás – úgynevezett GEO (Geostationary Earth Orbit) – műholdas rendszerek közé tartozik, vagyis a műholdak mindig az Egyenlítő ugyanazon pontja felett helyezkednek el. Ezért geoszinkron műholdak esetén, fixen beállított, nagynyereségű antennákat alkalmazhatunk a műhold jeleinek vételére (downlink), illetve a felhasználói terminál adás-irányú jeleinek műholdra juttatására (uplink).

1. ábra. Thuraya XT PRO készülék³

A Thuraya maroktelefonok roamingra is használhatóak. A szolgáltatás képes a helyi GSM rendszert használni, majd annak megszűnése esetén automatikusan átlép a műholdas kapcsolatra. A műholdak által lefedett területeken lehetőség van telefonhívásokat indítani, fogadni a Föld bármely pontjáról. A műholdak által nem fedett területeken a GSM roaming lehetséges.

Méréshez alkalmazott eszközök:

- L – sávós FLAT antenna, beépített LNA (Low Noise Amplifier) és L-Band Uplink Filter
- Winradio Power Injector (tápfeladó az antenna erősítőjéhez, 12 V – 200 mA.)
- Winradio G39DDCe (a G39DDC külső változata, mely USB 2.0 porton keresztül kapcsolódik a számítógéphez)
- Vezérlő számítógép

A tesztelés során rögzített IQ felvételeken elvégzett technikai elemzés, illetve az esőábrák vizsgálata során a Thuraya műholdas rendszerrel kapcsolatos tapasztalataim a következők:

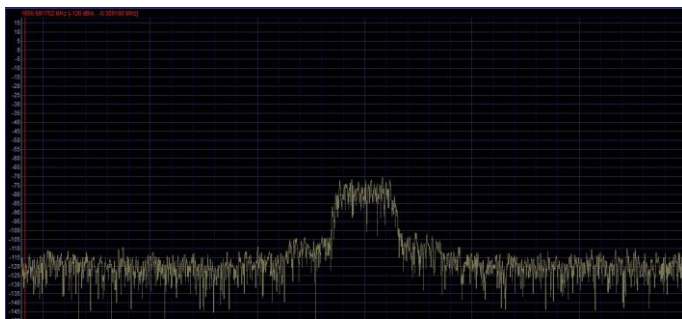
² satellitephone <http://www.satellitephone.hu/muholdas-telefon-thuraya> Letöltve: 2015. 08. 10.

³ Uo.

A Thuraya telefonkészülékkel különböző távolságokból hívásokat kezdeményeztem, melyet megpróbáltam detektálni a Winradio eszközzel, melynek frekvenciasöprési ideje 1 GHz/s. A söprési frekvenciatartomány 1620 MHz-től 1670 MHz-ig terjedt 1.5 kHz-es felbontással. Amikor a spektrumképen megjelent a keresett jel, akkor leállítottam a frekvenciasöprést és lehangoltam a készüléket az észlelt frekvenciára. Lehangolás után a készülék 16 MHz sávszélességű panoráma ablakában lehetőségem volt pontosítani a frekvenciát, mely rögtön megjelent a DDC-1 spektrumképén. A DDC-1 ablakban IQ jelet rögzítettem a jelről, melynek elemzését offline eszközökkel végeztem.

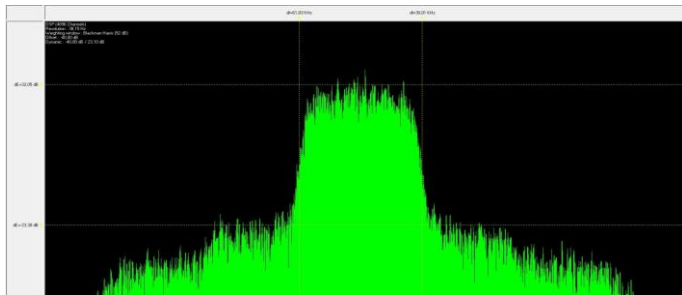
A felderítő eszköz irányított antennáját az épület első emeleti ablakában helyeztem el, mely a földfelszínhez képest kb. 4-5 m magasságban volt. Közvetlenül az épület mellett egy nagy fa található melynek lombjától nem volt szabad rálátás az adóra még a legközelebbi mérésnél sem.

Az első mérést 400 m távolságból végeztem és 100 méterenként növeltem a távolságot. Ekkor az észlelt jel jel/zaj viszony elérte a 40 dB-es értéket. (2. ábra)

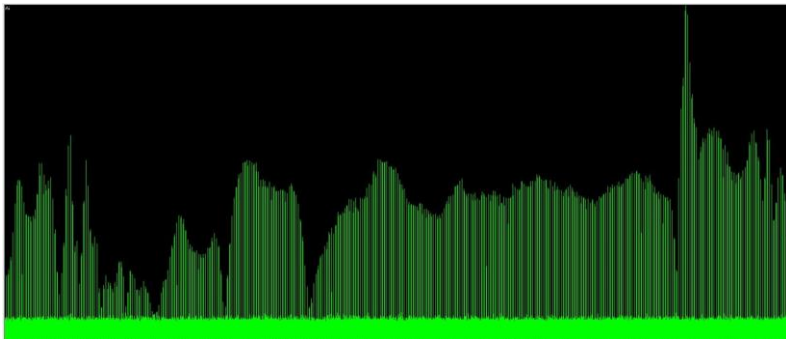
2. ábra. DDC1 spektrum képe (saját rögzített kép)

Tovább haladva a következő mérést 700 m távolságból végeztem. A jel/zaj viszony itt is még elérte a 32 dB-t. (3. ábra)

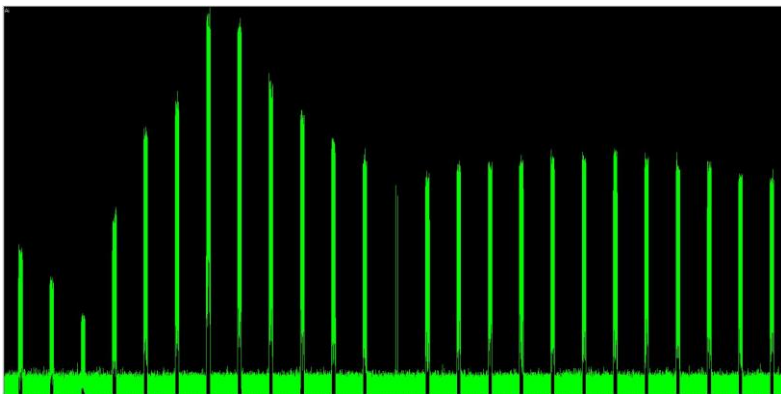
3. ábra. 32 dB jel/zaj viszony 700 m-en (saját rögzített kép)

Ennél a mérésnél megvizsgáltam a jel amplitúdójának az időbeli változását és a demodulálhatóságának a minőségét. A 4. ábrán a jel amplitúdó hisztogramja látható 15 s időtartamban nézve. Jól látszik rajta, hogy a terepviszonyok és a dús növényzet függvényében (a növényzet csillapítása jelentős) mennyire ingadozik a jel erősségének a mértéke, de a vizsgált időtartam nagy részében még elegendően erős volt detektáláshoz és a demoduláláshoz.

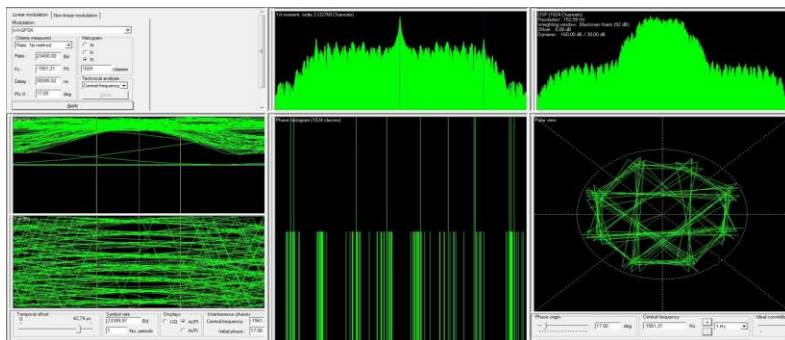

4. ábra. 700 m-en a növényzet csillapítása 15 s intervallumban (saját rögzített kép)

A IQ rögzítményből az 5. ábrán a jel amplitúdójának ingadozása látható 1 s időtartamra nézve.

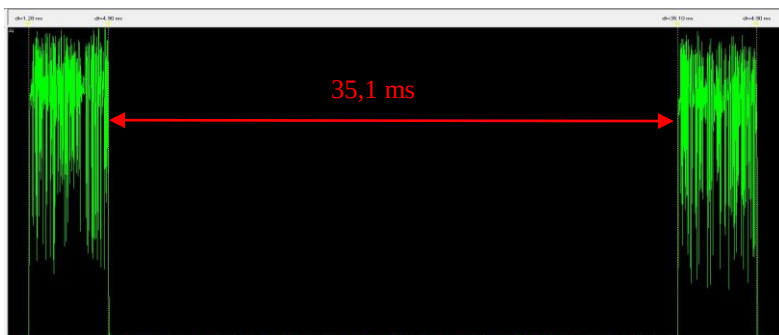

5. ábra. A jel amplitúdója 1 s időtartamra nézve (saját ábra)

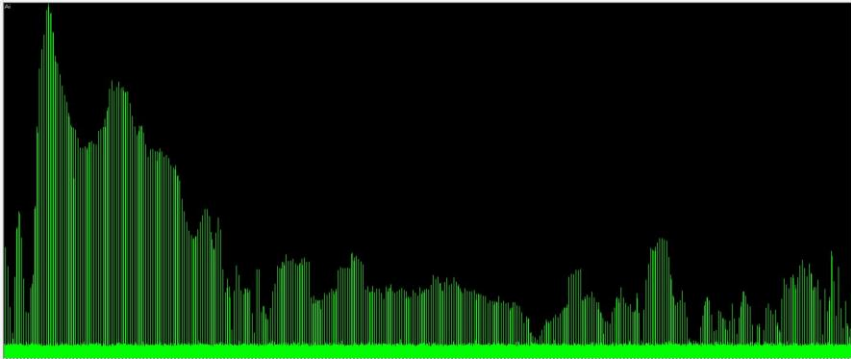
6. ábra. A jel moduláció típusa: $\pi/4$ DQPSK és szimbólumsebessége: 23400 (saját ábra)

A Thuraya jel 4.9 ms hosszúságú „burst”-okból áll és a köztük lévő szünetek 35.1 ms hosszúak. (7. ábra)

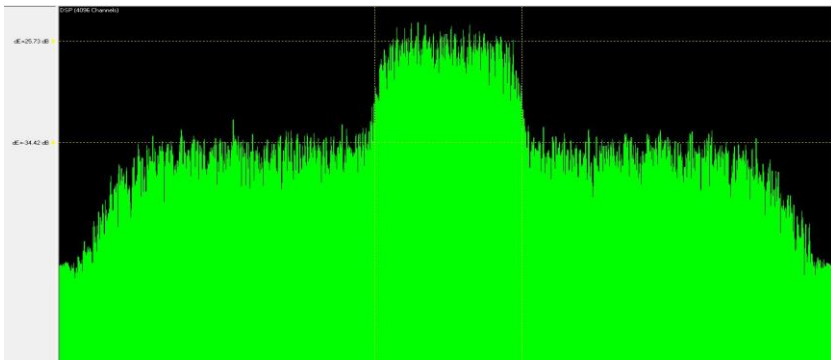
7. ábra. A burst-ök távolsága (saját ábra)

A jelet 1000 m távolságból vizsgálva azt tapasztaltam, hogy néhány burst amplitúdója elérte a 35 dB jel/zaj viszony értéket. Ebben az esetben (néhány ms ideig) valószínűleg kedvezőbb volt a vevőantenna rálátása az adóantennára, mint a 700 m távolság esetén, de ha 15 s intervallumban nézzük a jelet, akkor azt láthatjuk, hogy sokkal kevesebb ideig vannak nagy energiájú burst-ök, mint a 700 m távolságból történt mérés esetén. (8. ábra)

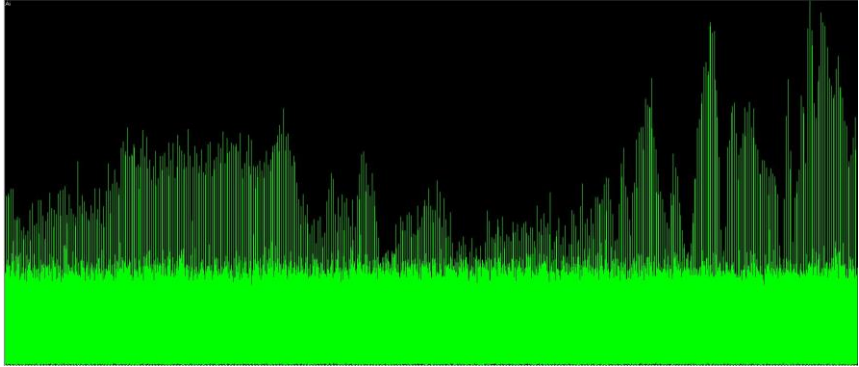
8. ábra. A jel amplitúdó változása 1 km távolságra (saját ábra)

1500 m távolságból történt mérés esetén még jobban csökkent azon burst-ök száma, amelyek alkalmasak a detektálásra és a kommunikációs eszköz azonosítására, de az erősebb burst-ök itt is elérik a 25 dB-es értéket. (9. ábra)

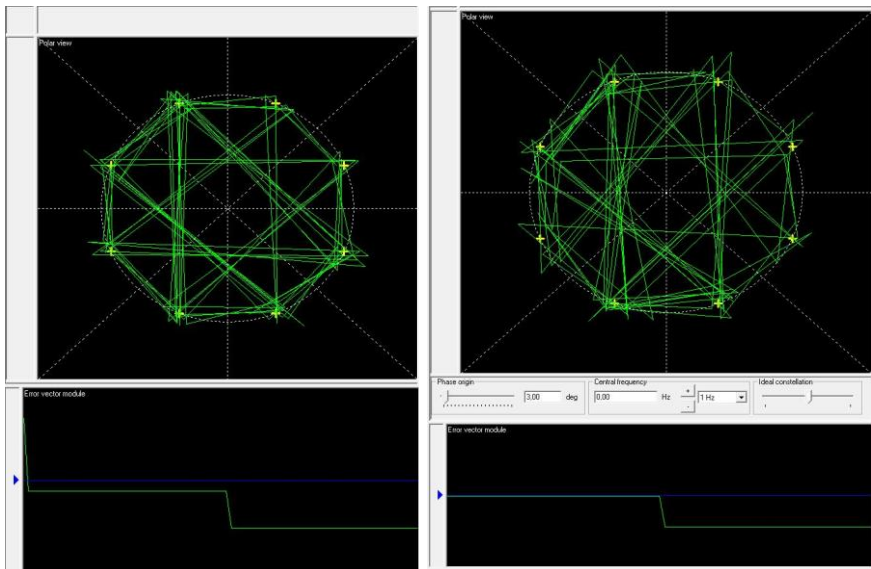
9. ábra. A jel amplitúdó változása 1,5 km távolságra (saját ábra)

A legtávolabbi mérést 2000 m távolságból végeztem, ahol az amplitúdó ingadozás hasonló volt az 1500 m történt méréshez, de itt a legerősebb burst jel/zajviszonya 20 dB volt.

10. ábra. A jel ingadozása 2 km-en (saját ábra)

A demodulálhatósági minőséget igen nehéz mérni olyan eszközzel, amely nem az ilyen rövid burst alapú átvitelre készült. Az alkalmazott offline demodulátor is folyamatos jelek demodulálására készült és a jel elején több hibával dolgozik, mint a későbbi szakaszban. A 11. ábrán szemléltettem a demodulálási minőség különbségét a 700 m-es és a 2000 m-es mérés esetén:

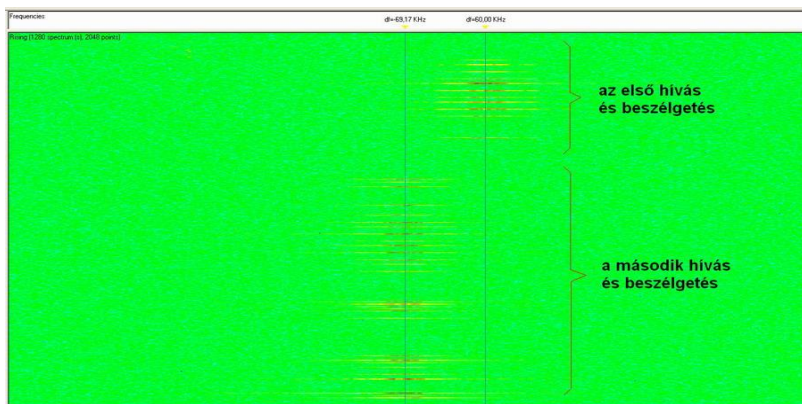
11. ábra. A jel demodulálási minősége 700 m-en (bal) és 2 km-en (jobb) (saját ábra)

3. Következtetések

Kérdés, hogy a közeljövőben a műholdas távközlési rendszerek csak a földi rendszerek kiegészítői, meghosszabbításai maradnak, esetleg visszaszorulnak, vagy a technológia fejlődésével, a műholdas eszközök miniatürizálásával, a robotika eredményeinek felhasználásával átveszik a földi infrastruktúrák szerepét, és a műholdas kommunikáció lesz a kizárólagos kommunikációs szolgáltatási forma. Ezt még nem tudom, de az biztos, hogy napjainkban is és a közeljövőben is működni fognak, szolgáltatásaik igénybe vehetők, ezért indokolt, hogy foglalkozzunk velük, megismerjük képességeiket, működésüket.

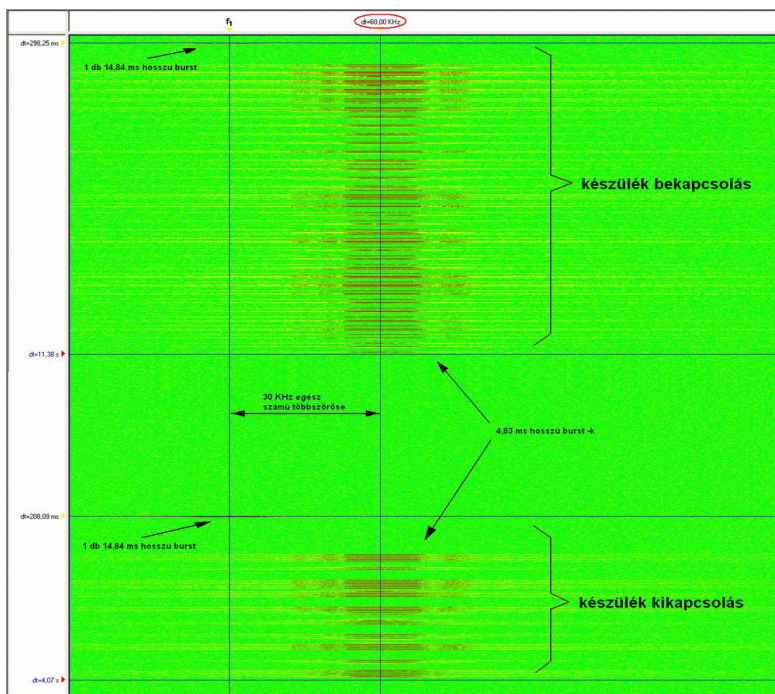
A Winradio G39DDCe rádió kiválóan alkalmas az ilyen típusú műholdas telefonok jeleinek detektálására és felvételek készítésére, melyekből utólagos elemzéssel megállapítható, hogy milyen típusú műholdas telefonnal történt a forgalmazás. A gyári szoftverével ez csak úgy tehető meg, hogy egy operátor kezeli az eszközt és manuálisan végzi a felderítést és a felvételek készítését. A gyártó biztosít az eszközhöz SDK-t (Software Development Kit). Ennek segítségével egy tapasztalt programozó, aki rendelkezik némi rádiófelderítési ismerettel, viszonylag könnyen készíthet olyan alkalmazást, amely ezt a feladatot automatikusan is el tudja végezni.

A Thuraya készülékkel kezdeményezett hívást, az adott felmenő sávtartományban a hívás elejétől (kicsengéstől) egészen a kapcsolat bontásáig ugyanazon a frekvencián bonyolítja le. Az alábbi esőábrán is jól megfigyelhető, hogy a készülék 2 egymás után lefolytatott beszélgetés során 2 különböző frekvencián dolgozik:

12. ábra. A készülék felmenő hívásai az esőábrán (saját ábra)

Mivel a Thuraya készüléknek – az Iridiummal ellentétben – be-, illetve kikapcsoláskor is van kisugárzása, ezért ezen eszköz úgy is felderíthető, ha azon tényleges (fónia, SMS) kommunikáció nem történik. Az alábbi esőábrán látható, hogy az adás mindig először egy 14,84 ms hosszú burst-el kezdődik egy adott (f_1) frekvencián, majd az információt hordozó 4,83 ms-os burst-sorozat ettől 30 kHz egész számú többszörösére kiosztott frekvencián jelenik meg. Ez a sajátos adásmódszer minden üzemmódra (beszélgetés, SMS) jellemző.

13. ábra A készülék bekapcsolása és kikapcsolása az esőábrán (saját ábra)

Az elvégzett mérések alapján megállapítottam, hogy a Thuraya telefonkészülékről indított rádióforgalmak a felhasznált frekvenciatartomány, a technikai elemzés során kinyert paraméterek-, illetve az adás jellegzetességei alapján a továbbiakban technikai elemzés nélkül is könnyen megkülönböztethetőek más rádiós rendszerektől. Az alkalmazott mérési módszerrel egyértelműen meghatározható, hogy a felmenő hívást Thuraya rendszerű telefonkészülékről kezdeményezték. Az elvégzett mérésekből megállapítható, hogy az Thuraya telefonkészülékek nem csak aktív kommunikáció alatt (hívás felépítés, beszélgetés, SMS) deríthetők fel, hanem bekapcsolt készenléti állapotban is.

Felhasznált irodalom:

- BERESIK Roman, SOTAK Milos, NEBUS Frantisek, PUTTERA Jozef: Satellite communication system's detection. Electrical Review, ISSN 0033-2097, NR 7/2011
- BRUCE R. Elbert: The Satellite Communication Applications Handbook, Artech House 2004 ISBN 1-58053-490-2
- VÁNYA László: Út a szoftverrádió és szoftver rádiózavaró állomások felé. Kommunikáció 2006 ZMNE 2006 ISBN: 978-963-7060-18-2. pp.: 47-84
- NAGY Lajos-FARKASVÖLGYI Andrea: Műholdas szolgáltatások. Magyar Tudomány 2007/7 pp. 899-902. ISSN 0025 0325
- SZÜCS Péter: Műholdas személyi távközlési rendszerek felderíthetősége, a felderítés végrehajtásának metodikája, a keletkezett információk felhasználása Magyarország biztonsága érdekében ISSN 1417-7293
- <http://www.satellitephone.hu/muholdas-telefon-thuraya> (letöltve 2015. 08. 10.)
- Thuraya <http://Thuraya.com> (letöltve: 2015. 08. 11.)
- MIKKO Valkama: Advanced I/Q signal processing for wideband receivers: Model and Algorithms, Tampere 2001, ISBN 952-15-0715-2
- Társadalom és honvédelem, Nemzeti Köszolgálati Egyetem XVII. Évfolyam, 3-4. szám, ISSN 1417-7293 pp.:256-264

A biztonság-fogalom spirituális és geopolitikai értelmezése Afrikában

Suha György

Absztrakt:

Az afrikai kontinens békéje és biztonsága a kontinens integrációjának, gazdasági felemelkedésének alapvető feltétele. A feszültséggócok Szomáliától, Darfúron át Dél-Szudánig vagy a Közép Afrikai Köztársaságig rendkívüli mértékben nehezítik a nemzetközi közösség fejlesztési, béketeremtési erőfeszítéseit, ide értve az Egyesült Nemzetek és az Afrikai Unió globális felelősségének számonkérhetőségét is. A biztonság fogalmának átalakulását kísérrő, sajátos afrikai történeti és szociológiai kontextus ismerete nélkül komoly kihívás a valódi béke megteremtése. A cikk kísérletet tesz arra, hogy a kulturális, társadalmi összefüggések mellett érdemben vizsgálja a biztonság megteremtésének geopolitikai és jogi dimenzióit, azon belül értelmezze az Afrikai Unió politikai stratégiájának releváns elemeit.

Kulcszavak: Afrikai Unió, biztonság, geopolitika, etnofilozófia, ENSZ

Abstract:

Violence and conflict in the African continent continue to inhibit social and political progress and limit economic growth. Protracted violent conflicts, such as that in Somalia, the continuing violence in Darfur, conflict in South Sudan as well as Central African Republic pose huge challenges of peace-making and peace-keeping to African states and considerable stress on international organizations, -including the United Nations - that are still in the process of development. This article examines the concepts of security culture to explore some the political dimensions of the African Union's security policies. After providing an overview of spiritual and ethnographic approach of security concepts in Africa, I use these insights to analyse the geopolitical context and interpretation of the current political strategy. The final section discusses the origins and present legal framework of the AU's security culture.

Keywords: African Union, security, geopolitics, United Nations

Bevezetés

Öt esztendő telt el azóta, hogy az Afrikai Unió (AU) 2010-et az Afrikai Béke és Biztonság évének nyilvánította. A kontinensen zajló történések fényében kijelenthető, hogy a deklarált célok csak részben, vagy egyáltalán nem valósultak meg, hiszen Afrika népei továbbra is keresik a stabilitást, a béketeremtés hatékony módszereit. A hosszú távon nyugodt, kiegyensúlyozott politikai jövőképet illetően ugyanakkor jóval árnyaltabb a nemzetközi közösség optimizmusa. A döntéshozói nyilatkozatok szintjén meggyőző az afrikai vezetők elszántsága és dinamizmusa, de a végrehajtás vonatkozásában, különösen a béke- és biztonsági architektúra összefüggéseiben még sok a teendő. A határozottság rövid távon feleltetheti ugyan a rendszer hiányosságait, - Tóth (2006) szerint a darfuri kudarc után „recseg, ropog” a rendszer¹ -, ugyanakkor a kontinens biztonságos jövője csak a mostaninál jobban szervezett pánafrikai együttműködés és az ENSZ közös erőfeszítéseivel garantálható. Diplomáciai eszközökkel, folyamatos egyeztetésekkel túl kell tehát lépni a vélt és valós sérelmeken, világossá kell a félreértések okait, következményeit, valamint hatékonyra kell tenni a szervezetközi kommunikációt. Ebben az összefüggésben a kölcsönös, intézményi egymásrautaltság felelőssége az afrikai jólét fenntartható megteremtésének a záloga. A hangzatos nyilatkozatok, a vaskos kötetekben kiadott jelentések² mellett a problémák kezelése egymás jobb megértésével, transzparens, közös gondolkodással biztosítható. Ennek a megközelítésnek egyik alapkérdése, hogy a ’nyugati’ és az afrikai politikus milyen mértékben „beszél el” egymás mellett, mit értenek olyan, evidensnek tűnő alapfogalmakon, mint a béke, a biztonság vagy a jólét.

Etnofilozófiai megközelítés

A biztonságfogalom vizsgálata annál is érdekesebb, hiszen napjainkban Eritreából, Szudánból, Maliból tíz- és százazrek vállalják a biztonságosnak semmiképpen sem jellemezhető illegális migrációt, annak érdekében, hogy a háborúk elől menekülve új, „biztonságos” otthonra leljenek a lassan telítődő Európában. Első közelítésében ez a folyamat jól példázza a szubjektív és objektív értelmezés közötti különbséget, hiszen amíg az egyéni biztonság kontextusában a menekült kockázatvállalása rendkívül magas, addig az objektív, otthoni körülmények megítélésében – sokszor az egyénen kívülálló okok miatt – nem minden esetben képes racionális döntéshozatalra. Mit jelent tehát az afrikai gondolkodásban a biztonság? Milyen összefüggések, etnofilozófiai gyökerek és jelenkori politikai

¹ Tóth Norbert: *Az Afrikai Unió új közös védelmi és biztonságpolitikája, mint a kontinens fejlődését elősegítő mechanizmus*, *Külügyi Szemle*, 2006. ősz-tél, p. 156.

² Vörös Zoltán: *Béke és Biztonság Afrikai Éve - Megoldás született a problémákra?*
<http://www.afrikatanulmanyok.hu/htmls/cikkek.html?articleID=837>

folyamatok irányítják a kontinens biztonsági kultúráját? Ha képesek vagyunk ezekre a kérdésekre optimalizált válaszokat adni, akkor közelebb kerülhetünk egymás kölcsönös megértéséhez, azaz végső fokon a békés egymás mellett élésre vonatkozó, ideális afrikai modell megalkotásához.

A kontinens népeit, több mint 1500 különféle nyelvet beszélő, egymilliárdos népességének problémaérzékenységét, gondolkodásmódját természetesen nem lehet és nem is szabad általánosítani, hiszen Afrika heterogén demográfiai összetétele, különböző gazdasági fejlettsége, eltérő geopolitikai beágyazottsága nem vezethet univerzális tanulságokhoz. A különbségek ellenére azonban számos, elsősorban történeti azonosság megértése segítheti hozzá az olvasót a válaszok megalkotásához. Az afrikai hagyományok spirituális háttere az ún. vitalizáció és kozmobiológiai hitvilág rendjén³ alapul. Eszerint az élet keletkezése és alakulása spirituális energiákkal ('vital force') irányítható, ide értve a nem természetes halál elleni cselekvést, amely valójában mágiával kialakított különleges véderő. A szubjektív biztonság tehát varázslattal megteremthető, a félelem, a gyász, az erőtlenség, a reménytelenség legyőzése ugyanakkor az egyén és az spirituális világ szereplőinek⁴ aktív és tudatos együttműködését igényli. A biztonságérzet tehát nem társadalmi dimenziójú kérdés, hanem szigorúan individualista megközelítést igényel: az egyén tevéleges intellektuális akarata, hitbeli meggyőződése áll a szemlélet középpontjában.

A megközelítés logikája messzire vezet, hiszen a tradíciók alapján a tágabb értelemben vett biztonságérzet így nem tekinthető társadalmi kérdésnek, az afrikai közgondolkodás filozófiai alapjaiban az egyén és a közösség védelmét célzó társadalmi igény nem különböztethető meg. Ez a súlyos következtetés ugyanakkor magyarázatot is ad azokra a magatartásokra, amelyeket például az AIDS/HIV vagy az Ebola-járvány kapcsán tapasztaltak⁵ a segítség-szervezetek, külföldi szakértők. Nyugat Afrika érintett államainak lakosai sok esetben inkább a kuruzslásban, az animista rítusok egyedi alkalmazásában bíztak, mint a központi irányítású, intézményesített közegészségügyi intézkedésekben. Könnyen adódna tehát a következtetés, miszerint az afrikai ember egyénközpontú gondolkodása egyfajta önzés, az osztálytársadalmi prioritások önös érdekből történő háttérbe szorítása. Ez a konklúzió téves.

Számos kutatás próbált kísérletet tenni arra, hogy létezik-e egyáltalán globális 'afrikai gondolkodás', van-e rendszer azokban a gondolatokban és érvek összességében amelyekkel afrikai gondolkodók járultak hozzá bizonyos kérdések reflexív és kritikai megtárgyalásához. Keletkezését tekintve az afrikai filozófia elnevezés a „primitív filozófia” általános, animista megközelítésű⁶ fogalmának a

³ MENTAN Tatah: *Africa: Facing Human Security Challenges in the 21st Century*, p.423.

⁴ *Ez alatt isteneket, őseket, szellemeket értünk*

⁵ <http://www.origo.hu/nagyvilag/20140703-a-nyugat-afrikai-ebola-jarvany-terjedese.html>

⁶ DURKHEIM Emile: *A vallási élet, elemi formái*; L'Harmattan Kiadó 2002.

leszármazottja, ez utóbbi pedig a más népek különös szokásainak megértésére irányuló európai kísérletek (E. B. Taylor, R. Allier, P. Temples et al.) során alakult ki.⁷ Jelen cikk keretében csupán arra tehetünk kísérletet, hogy a biztonsági filozófia és vélt afrikai gondolkodás közötti párhuzamokat elemezzük. Makgoba dél-afrikai tudós, egyben a KwaZulu-Natal Egyetem rektora szerint⁸ a jelenlegi afrikai gondolkodást a barátságos vendégszeretet és az erős közösségi élmény igénylése jellemzi.

Okfejtése szerint az egyéni érdekek, ambíciók háttérbe szorítása a közösséggel szemben odáig vezetnek, hogy bármi történik az egyénnel, az magával a csoporttal történik. Az egyén csupán a társadalmi mikrokörnyezet része, abban tudja csak elképzelni önmagát, nélküle nem létezik. Az afrikai ember számon tartja, mely közösségekbe tartozik: milyen rokonai vannak, mely törzshöz, nemzethez kötődik, ezeket számon is tartja, szükség esetén hova tud fordulni és képes arra, hogy a hozzá fordulókat a fenti szempontok szerint szelektálja. Ez a megközelítés csupán látszólag áll ellentétben a biztonságérzet egyéni percepciójával, hiszen a szubjektum számára megteremtett 'biztonság' éppen a közösségi kötődés okán szélesebb dimenzióba kerül, azaz a közösség tagjainak spirituális védettsége áttevéődik a család, a törzs, a település egészére.

Ez a viselkedési modell az ún. 'Granovetter-elmélettel' magyarázható. Az amerikai szociológus az emberek kapcsolati hálóját vizsgálta minőségük és kiterjedtségük alapján. Elmélete⁹ szerint mindenkinek két típusú kapcsolata van, erős és gyenge. Az erős kapcsolatban lévők egy szorosabb baráti, családi (törzsi) közösséget jelentenek, a gyengék pedig a csoportok közötti híd szerepét töltik be. Ezeken a hidakon áramlanak az információk, ennek segítségével lehet munkát, új ismeretségeket, vagy további információkat szerezni. A kevésbé fejlett társadalmakra, az alacsony státuszú szegényekre jellemző, hogy erős kötéseket alakítanak ki, annak érdekében, hogy biztosítsák egymás számára az életben maradáshoz. Ez azt is eredményezi, hogy jóval kevesebb energiát fordítanak döntően alacsony státuszú, külső kapcsolataik fenntartására, azaz sérülékenyebbek a kívülről jövő (biztonsági) fenyegetettségekkel szemben.

⁷ TEMPLES Placide belga misszionárius 1945-ben megjelent művében (*A Bantu Filozófia*), egy sajátos bantu ontológiát írt le, melyben a világegyetem mindenféle bonyolult erők rétegezett sokféleségre épülő, dinamikus egészként jelenik meg. Ez az ontológia eltér a létnek attól a statikus felfogásától, mely Európában uralkodó skolasztikus arisztotelianizmust jellemezte. Temples állította azt is, hogy maguk a bantuk nem képesek megfogalmazni a bantu filozófiát, ugyanakkor, ha egy néprajztudós kifejti számukra, azonnal felismernék benne saját világnézetüket.

⁸ MALEGAPURU William Makgoba, ed.: *African Renaissance, Mafube and Tafelberg*, Sandton and Cape Town, 1999

⁹ GRANOVETTER, M. (1985). "Economic action and social structure: the problem of embeddedness". *The American Journal of Sociology* 91 (3): 487.

Geopolitikai értelmezés

A kontinens biztonsági helyzetének geopolitikai pozicionálása a hidegháború vége óta foglalkoztatja az elemzőket. Napjainkra szakmai közmegegyezés tárgya az a megállapítás,¹⁰ hogy a XX. század második felében a globális perifériához tartozó afrikai folyamatokat a hatalomért folytatott állandó küzdelem és a nagyhatalmi egyensúly megteremtésére irányuló dinamikák jellemezték (Buzan, Waever 2003). A periféria státuszt az ellenség-barát megkülönböztetés és a nemzetközi normarendszerben lefektetett közös elvek és gyakorlatok hiánya definiálja¹¹. A valóságban jóval árnyaltabb Afrika-kép formálásában természetesen a nyugati szemlélet, az euro-atlanti gondolkodás, mint követendő példa került mindig a középpontba. Tony Blair korábbi brit miniszterelnök külpolitikai tanácsadója, Robert Cooper az afrikai helyzetet úgy jellemzi, ahol az állami aktorok működésében, mindenkinek, aki szerepet kíván vállalni a geopolitikai folyamatokban, a „dzsungel törvényeire kell számítani.”¹² Ez a vélemény ugyanakkor csak részben veszi figyelembe a társadalmi-gazdasági tendenciákat, valamint az állam-társadalom közötti interakciókat, pedig egy általános biztonságpolitikai elemzésnél a csupán realista¹³ megközelítés szükségszerűen téves következtetésekhez vezethet.

Afrika biztonságának történeti elemzése nem lehet eredményes a gyarmati kapitalizáció, illetve a poszt-koloniális periódus vizsgálata nélkül. Ferguson brit történész szerint a világ gazdaság 1870 és 1913 közötti, példa nélküli dinamizmust mutató fejlődése igazi 'aranykort' jelentett az európai birodalmak által felügyelt Afrika számára is¹⁴. Csizmadia és Tarrósy szerint a második világháború végéig az európai expanzió révén az afrikai gyarmatok is részesedtek az ipari forradalom hozadékaiból, jóllehet ennek határt szabott a gyarmatosítottak politikai, jogi, gazdasági függősége, kirekesztettsége. A mélyreható károsító hatások között a legsúlyosabb, hogy a helyi, „bennszülött” társadalmak megtérítése, civilizációja nemcsak az anyagi javak elsajátításának nyitott utat, hanem egyúttal akkulturációs folyamatot indított el, a hagyományos viszonyokat megbontotta, anélkül, hogy reális esélyt teremtett volna az alkalmazott modernizációra.

¹⁰ BUZAN Barry, WAEVER Ole: *Regims and Powers: The structure of international security*, CUP Cambridge, 2003.

¹¹ WILLIAMS Paul. D.: *From non-intervention to non-indifference: the origins and development of the African Unions's security culture*, *African Affairs* 106/423 (2007) pp, 253-279.

¹² I.m. WILLIAMS, (COOPER, Robert: *The Breaking of Nations: Order and Chaos in the twenty-first century*, Atlantic Books, London 2003.) p. 254.

¹³ Számos kutató, ide értve Alexander WENDT vagy BUZAN és WAEVER idézett műveit, egyszerűen csak 'realistának' tekintik Afrika biztonságának ilyenét szemléletét.

¹⁴ FERGUSON Niall: *A világ háborúja*, Scolar Kiadó, Budapest, 2008.

Ez a helyzet azt is magába foglalta, hogy a kolonizáció az adott világrendben bizonyos mérvű pozitív hatással járt a kontinuitás, a politikai stabilizáció, így a regionális biztonság terén. Ez a viszonylagos köznyugalom, a 'pszeudo-biztonságérzet' nem vált fenntarthatóvá, ugyanis a „fehér uralomból” az afrikai rezsimek gyakorlatába való átmenet biztonságpolitikai vákuumot hozott létre, melynek kezelését a Kelet–Nyugat típusú szembenállás strukturális feltételei között a cselekvőképes aktorok késve, s csupán az elhárítás, a célirányos konszolidáció – nem mindig következetes – szándékával kísérelték meg. A biztonságot, a békét veszélyeztető halmozódó kockázatokra sem a gazdaság, sem a politika területén nem születtek koherens, rendszer-jellegű tervek. Az ad hoc-jelleggel indított műveletek magukban hordták a külső szereplők és az érintett államok közti rivalizálást, a konfliktusosság elmélyülésének és kiszélesedésének lehetőségét (ld. a segélyezési programokat illetve a gazdasági, pénzügyi, katonai és egyéb formában juttatott támogatásokat¹⁵).

A posztkoloniális társadalmi-gazdasági viszonyok kiüresítették a biztonságért való felelősség szerepkörét, a korábbi gyarmattartó már, a függetlenné vált országok kormányai pedig még nem váltak képessé a viszonyok érdemi konszolidációjára, a 'pszeudo-biztonságérzet' valós dimenziókba történő áthelyezésére. Az időközben erősödő regionális integráció, valamint az Egyesült Nemzetek globális felelősségvállalása okán a kontinens biztonságaért viselt felelősség multilaterális súlypontokat kapott. Éppen ezért a biztonságfogalom felfogásának változása alapvetően meghatározta a kontinens kormányainak, regionális szervezeteinek, elsősorban azonban az Afrikai Uniónak politikai, stratégiai hozzáállását a fenyegetések kezelésében. A pánafrikai gondolat OAU-AU kontinuitása¹⁶, továbbá az Egyesült Nemzetek béketeremtési erőfeszítései újabb feszültségeket teremtettek, az ENSZ és az AU eltérő munkakultúrája, a különböző intézményi struktúra, változó intenzitású, de állandósult működési zavarokat eredményezett. A politikai egyeztető mechanizmusok formálisak, a végrehajtás szintjén a kommunikációs félreértések, az alacsony szintű kompromisszum-készség a konfliktusok legfőbb oka. Ez a diszharmonikus funkcionalitás számos tényezőre vezethető vissza.

Ezek közül ki kell emelni az intézményesült szervezeti kultúrákban rejlő különbségeket – az ENSZ 70, míg az AU jelen formájában csupán 13 éves -, továbbá a két rendszer finanszírozásában, pénzügyi biztonságában tapasztalható óriási eltéréseket. Az egymással szemben tanúsított fenntartások, óvatos vagy merészebb kritikák előzményei azonban évtizedekkel ezelőttre tehetők. Az Afrikai Egységszervezet (OAU) 1963-as létrejöttével egyidejűleg teret kaptak, majd felerősödtek azok a pánafrikai politikusi vélemények, miszerint a kontinensen belüli viták kezelése 'belügy', a megoldás kulcsa az afrikai vezetők kezében van, követ-

¹⁵ A biztonság kérdése a dekolonizáció függvényében (CSIZMADIA Sándor – TARRÓSY István: *Afrika Ma - tradíció, átalakulás, fejlődés*, IDRResearch Kft./ Publikon Kiadó, Pécs http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0050_02_afrika_ma/ch02s02.html

¹⁶ *Afrikai Egységszervezet (1963-2002) - Afrikai Unió (2002-)*

kezésképpen a „külső” ENSZ bármiféle szerepvállalása csak hátráltatja a béketeremtésre irányuló erőfeszítéseket. Etiópia vezetője, a szervezet első elnöke, Haile Selassie még messzebb ment, szerinte „...[az afrikai] vitákat szigorúan meg kell óvni a nem-afrikai aktorok beavatkozásának fenyegető veszélyétől.¹⁷” Bár az ehhez hasonló véleményekben az ENSZ nevesítésére csak alig-alig került sor, a szemlélet évtizedekkel később sem tűnt el az afrikai közgondolkodásból. A misztikus, Afrikát fenyegető külső erők megtestesítőjévé így sokak számára a jelentős nemzetközi felhatalmazással bíró és magas presztízsű ENSZ, különösen a Biztonsági Tanács vált.

A pánafrikai gondolat központi elemeként rögzült, imperializmus elleni harc célkeresztjében egyre kevésbé jelen lévő volt gyarmattartók és nagyhatalmi szereplők kohéziós rendszerét, sajátos összeesküvés-elmélet keretében sokan az Egyesült Nemzeteknek tulajdonították¹⁸. E felfogás szerint a trójai falóként funkcionáló világszervezet távoltartásának stratégiája valójában a vérrel-verítékkel megszerzett nemzeti szuverenitás megőrzését, a neokolonialista törekvések elleni küzdelmet jelentette. (Érdekes ellentmondással ezt az elvet sosem alkalmazták az ENSZ szakosított szervezeteinek fejlesztési, finanszírozási célú afrikai szerepvállalásaira, a korlátozott együttműködés szorgalmazásának tárgya mindvégig a Biztonsági Tanács maradt.)

Az adminisztratív szemlélet, a túlzott bürokrácia okozta félreértések, az értelmezési zavarok, (olykor a döntési kompetencia teljes hiánya), a gazdasági szempontok előtérbe kerülése a konfliktusok állandó forrásává vált, még akkor is, ha a politikusok, kutatók némi eufemizmussal hajlamosak ezeket csupán „kihívásoknak”, „bürokratikus ellentmondásoknak” aposztrofálni. Nem állítható ugyanakkor, hogy az AU és az ENSZ békefenntartási együttműködése állandósult kudarcállapottal lenne jellemezhető, hiszen mindkét szervezet döntéshozói folyamatosan tesznek erőfeszítéseket az együttműködés javítása érdekében. A kérdést afrikai nézőpontból vizsgálva az AU által létrehozott, Afrikai Béke és Biztonsági Architektúra (APSA) tekinthető az első olyan kvázi-intézményes keretrendszernek, amely folyamatos átalakulással képes nemzetközi jogi és politikai támogatást adni a kontinensen kialakult konfliktusok érdemi kezeléséhez. Az APSA valójában egy olyan összetett rendszer, amely nemzeti, regionális és kontinentális szintű szervezeti együttműködést és működési normát, módszertant jelent az afrikai kormányok számára.

A kiszámíthatóság és hatékonyság javítása érdekében 2002-ben – döntően az ENSZ BT modellje által inspirálva, az APSA platformján – létrejött az AU Béke és Biztonsági Tanácsa (PSC), amelynek mandátuma már szövetszerűen is hivatkozva az ENSZ BT-vel történő szoros együttműködés kötelezettségét, külön

¹⁷ SELASSIE: *Toward African unity*, p.287. In: *African Affairs*, 106/423 p.264

¹⁸ MEYERS David B.: *'Intraregional conflict management by the OAU*, In: *International Organization* 28/3, 1974, p.372.

hangsúlyozva, hogy az Egyesült Nemzetek viselik a nemzetközi béke és biztonság megtartása iránti elsődleges felelősséget.

Ez a küldetési filozófia bizonyos értelemben tehát előrelépés a pán-afrikai víziót intézményesítő előd, az Afrikai Egységszervezet (OAU), saját kontinentális dominanciáját számtalanszor hangsúlyozó, a nagyhatalmak pillanatnyi érdekei által is befolyásolt politikai álláspontjához. 2003 óta kilenc önálló művelet bizonyította, hogy az APSA-PSC valódi eredményeket tud felmutatni a kontinens békéjének szavatolásában. A témakör elismert szakértője, Paul D. Williams, amerikai professzor több fórumon hangoztatott álláspontja szerint a két nagy szervezet felszínes együttműködését csak a nemzetközi erőter változó szabályozóinak összefüggésében lehet értékelni¹⁹, ezek pedig döntően az ENSZ és az AU legitímációs szándékaira vezethetők vissza. Ez a gondolat nem teljesen új, hiszen Adebajo és Coleman kutatásai²⁰ korábban már rávilágítottak arra, hogy a nagyhatalmi politika és a nemzetközi jogi környezet döntő hatást gyakorol az afrikai békefenntartási, béketeremtési szándékokra. Williams ezeket tényezőket ugyanakkor túlságosan statikusnak ítéli.

Továbbfejtvé Williams nézeteit, némi egyszerűsítéssel megállapítható, hogy a két óriás az afrikai küzdőtéren egyaránt a nagyhatalmak elismeréséért küzd, azzal a szándékkal, hogy a nemzetközi közösség számára egyértelművé válhasson, melyik intézményi struktúra eszközrendszere, módszertana vezet inkább eredményekhez. Ez a teoretikus megközelítés gyakorlati példákkal könnyen igazolható, de egyúttal cáfolható is. Az esettanulmányok értékelése – különösen Darfur, Szomália vagy Mali példája – tetszőlegesen interpretálható, azaz a statikus feltételrendszer alkalmazásából fakadó következtetések korrekcióra szorulnak.

Politikai evidencia, hogy a sikeres együttműködés záloga a megfelelő nemzetközi jogi megalapozottságon túl, a kétoldalú viszony tartalmában, annak minőségében rejlik. Ha tehát az ENSZ és az Unió kapcsolatrendszere kiegyensúlyozott, közös akaraton, közös célok megfogalmazásával, a kölcsönös előnyök figyelembevételével kialakított proaktív együttműködés, akkor – és csakis akkor – nyílhat esély arra, hogy eredményes legyen a közös cselekvés.

Közös biztonsági alapelvek

Az afrikai államiságról, szuverenitásról és biztonságról megfogalmazott vágyak és a valóság között még jelentős a szakadék. A politikusok mozgásterét a nemzetközi, döntően multilaterális kontextus mellett súlyos történelmi örökségek (rab-

¹⁹ WILLIAMS, P.D. – BOUTELLIS, A.: *Partnership Peacekeeping: Challenges and Opportunities in the UN-AU Relationship, African Affairs*, 113/451, p.257.

²⁰ ADEBAJO, A.: *UN Peacekeeping in Africa*, Lynne Rienner, 2012 és K. COLEMAN: *International Organizations and Peace Enforcement*, CUP, 2007

szolgatartás, gyarmati elnyomás, örökölt határok stb.) terhelik, ugyanakkor érezhető, hogy – döntően gazdasági motiváció által vezérelve – a nemzetközi közösség célja érdemi partnerség létrehozása egy biztonságos, erős identitású kontinens állami és civil aktoraival. Ebben az együttműködésben kiemelt szerep jut az Afrikai Uniónak, amely napjainkra képesnek látszik arra,²¹ hogy béketeremtő, békefenntartó szupranacionális szervezetként önálló politikai stratégia keretében valódi eredményeket mutasson fel. Az AU biztonságpolitikai normarendszerének alapja a szuverén, egyenlő jogokat birtokló tagállamok közössége (AU Alapokmány 4a. pontja²²), valamint a tagállamok egymás belügyeibe történő be nem avatkozás kötelme (4g. pont). A jogi keretrendszer meghatározottságán túl a biztonsági kultúra tartalmi elemének tarthatjuk az antiimperialista szemléletet, továbbá az afrikai ügyekben az afrikai megoldások prioritását.

Ebben az összefüggésben utalni kell a történelmi örökség egyik állandó kérdésére, a gyarmati határok megváltoztathatóságának tilalmára is. Mint ismert, a politikai status quo védelmének elvi alátámasztására szolgál az 'uti possidetis juris' elve; mely szerint nemzetközi norma, hogy a területi (államhatár-) változások esetén figyelembe kell venni a korábbi jogi helyzetet. Az Afrikai Unió által elfogadott és alkalmazott 'uti possidetis juris' elve²³ elfogadja a határok változatlanlenségét, vagyis az utódállam öröklő az előállam, Afrika esetében a függetlenné válás előtti formáció határait. Samu Mihály jogtudós szerint²⁴ a jogelv az új államok függetlenné válásának folyamatában lényeges, de nem tekinthető a nemzetközi jog kogens szabályának, mivel attól az érdekelt államok közös megegyezéssel eltérhetnek, illetve eltérhettek volna.

A határok megváltoztatására irányuló erőfeszítések jelenleg csak három, bizonytalan státuszú és el nem ismert országok esetében releváns (Azawad, Szomáliföld és Nyugat-Szahara), de utóbbi esetében az érintett szomszéd, Marokkó – éppen a területi vita és a Saharai Demokratikus Köztársaság elismerése okán – 1985-ben kilépett az Egységsszervezetből, és nem tagja az Afrikai Uniónak sem. A szervezet alapokmányának 4e., f., i., és 4p. alpontjai további alapértékeket fogalmaznak meg, ezek szerint előtérbe kerül a viták békés rendezése, az erő alkalmazásának tilalma és az alkotmányossággal össze nem egyeztethető kormányváltások elmarasztalása. Ez utóbbi megfogalmazás az erőszakos hatalomátvételek, a kontinensen oly gyakori puccsok visszaszorítására irányuló törekvés. Ebben a felsorolásban utolsó stratégiai elem, szinte feloldhatatlan dilemma az Alapokmány 4h. cikkelye, amely súlyos jogsértés esetében (genocídium, emberi

²¹ Idén januárban az Afrikai Unió (AU) közgyűlése jóváhagyta az Agenda 2063 programot, amelynek célja, hogy az integrált, virágzó és békés kontinens dinamikus erővé váljon a globális szinten. (<http://agenda2063.au.int/en/vision>)

²² http://www.au2002.gov.za/docs/key_oau/au_act.htm

²³ „amint a területre vonatkozó előző jogi helyzet fennáll”

²⁴ SAMU Mihály: A globalizáció és a lokalizáció, mint autonómiák szabályozása, Valóság 2013 I-VI. p. 8, <http://www.valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon=246&lap=7>

esség elleni és háborús bűncselekmények) lehetővé teszi az ún. humanitárius katonai beavatkozást. Ezt a jogi lehetőség éles elvi ellentétben áll az ENSZ Alapokmányával, amely szuverén állammal szembeni katonai intervencióra csak önvédelmi jelleggel vagy az ENSZ BT kifejezett hozzájárulásával ad lehetőséget. A hivatkozott norma afrikai alkalmazására még sosem került sor, de nem kétséges, hogy egy ilyen jogalapú művelet milyen komoly feszültségeket gerjeszthet a nemzetközi közösségben és különösen a két szervezet közötti munkakapcsolatban.

„Afrika: egy hely, amit hagyni kell” ²⁵

George Friedman-nak a fenti alcímben hivatkozott konklúziójával, egyúttal a kontinens pesszimista jövőképre utaló célzásával lehet, és kell is vitatkozni. A kutató megközelítése azon alapszik, hogy a politikai Afrikát tényleges értelemben nemzetállamok alkotják, és ezek közül csupán néhány képes tényleges befolyásszerzésre, gazdasági-társadalmi fejlődésre. Elemzésében nincs szó a regionális biztonságról, mint a jólét előfeltételéről, éppen ellenkezőleg, a nemzetállamok közötti hatalmi egyensúly fenntartásán alapuló amerikai stratégiát idézi, amely szerint a védelemre fordított összegekhez viszonyítva minimális összegű, 10-20 milliárd dollárnyi Afrikának nyújtott segéllyel az Egyesült Államok sokat javíthat megítélésén, saját imázsának építésén. Friedman a globális biztonsági összefüggéseket háttérbe szorítva, a humanitárius kérdések közvetett hatásait tekinti az amerikai érderendszer képviselő kiegyensúlyozó politika legfőbb eszközének. Ez a megközelítés – túl azon, hogy a kontinens multietnikus államaira legkevésbé a ’nemzetállam’ definíció vonatkoztatható – jól jellemzi a fejlett világ hozzáállását a kontinens alapvető kérdéseihez: a bilaterális viszonyok nem afrikai szereplői a biztonságot saját érdekeik képviseléséhez szükséges feltételrendszernek, elvárásnak tekintik. Afrika saját biztonsági gondjainak megoldásában tehát csak magára, és a nemzetközi közösségre számíthat. Ez a segítség pedig csak az afrikai percepciók ismeretében, az afrikaiak iránti elkötelezettséggel és a geopolitikai realitásokból adódó történelmi felelősség tudatában biztosítható.

²⁵ Uo.

Felhasznált irodalom:

- ADEBAJO: UN Peacekeeping in Africa, Lynne Rienner, 2012 és K. Coleman: International Organizations and Peace Enforcement, CUP, 2007;
- A biztonság kérdése a dekolonizáció függvényében, In: Csizmadia Sándor – TARRÓSY István: Afrika Ma - tradíció, átalakulás, fejlődés, IDResearch Kft./Publikon Kiadó, Pécs http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0050_02_afrika_ma/ch02s02.html;
- BUZAN Barry Ole Waever: Regims and Powers: The structure of international security, CUP Cambridge, 2003;
- COOPER, Robert: The Breaking of Nations: Order and Chaos in the twenty-first century, Atlantic Books, London 2003;
- MEYERS, David B.: 'Intraregional conflict management by the OAU, In: International Organization 28/3, 1974;
- DURKHEIM, Emile: A vallási élet elemi formái; L'Harmattan Kiadó 2002;
- FRIEDMAN George: The Next Decade, Anchor 2012.
http://www.pageobudapest.hu/files/materials/pageo_konyvismerteto_the_next_decade.pdf;
- GRANOVETTER, M. (1985). "Economic action and social structure: the problem of embeddedness". The American Journal of Sociology 91 (3);
- MALEGAPURU, William Makgoba ed.,: African Renaissance, Mafube and Tafelberg, Sandton and Cape Town, 1999;
- MENTAN, Tatah: Africa: Facing Human Security Challenges in the 21st Century;
- FERGUSON, Niall: A világ háborúja, Scolar Kiadó, Budapest, 2008;
- SAMU Mihály: A globalizáció és a lokalizáció mint autonómiák szabályozása, Valóság 2013 I-VI. 8.o.,
<http://www.valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon=246&lap=7>;
- SELASSIE: Toward African unity, In: African Affairs, 106/423;
- TÓTH N. : Az Afrikai Unió új közös védelmi és biztonságpolitikája, mint a kontinens fejlődését elősegítő mechanizmus, Külügyi Szemle, 2006.ősz-tél;
- VÖRÖS Z.: Béke és Biztonság Afrikai Éve - Megoldás született a problémákra? <http://www.afrikatanulmanyok.hu/htmls/cikkek.html?articleID=837>;
- WILLIAMS, Paul. D.: From non-intervention to non-indifference: the origins and development of the African Unions's security culture, African Affairs 106/423 (2007);
- <http://www.origo.hu/nagyvilag/20140703-a-nyugat-afrikai-ebola-jarvany-terjedese.html>;
- <http://agenda2063.au.int/en/vision>;
- <http://www.afrikatanulmanyok.hu/htmls/cikkek.html?articleID=837>
- http://www.au2002.gov.za/docs/key_oau/au_act.htm;

A rendőri korrupció és a prostitúció

Kovács István r. százados¹

Absztrakt

Az élet minden területén etikai, erkölcsi és morális kérdésekbe ütközünk, amelyeket a társadalom tagja, - egyénenként különbözőképpen -, akár ellentétes vagy megegyező módon is megválaszolhat. Az impulzusokra adott válaszok szükségképpen kételyeket ébresztenek a morális ítélet objektivitása kapcsán. Vajon ezek az impulzusok a szubjektív érzelmek kifejezését, vagy csupán a felháborodás objektív jogosságát tükrözik? Tanulmányomban a rendőri szabályzókból tilalmazott korrupció meghatározott értékeinek gyakorlati megvalósulását kutatom. Van-e összefüggés a prostitúció és a rendőri korrupció között? A rendvédelmi szerv értékviszonya, hagyománya, szervezeti kultúrája több évtizeden át folyamatosan alakul. Az ehhez kapcsolódó erkölcsi értékeket nem lehet parancsba adni, de a kódexen keresztüli iránymutatás, az értékek megjelenítése, a hagyományok tisztelete erősíti a szervezet erkölcsi megbecsülését.

Kulcsszavak: rendőrség, erkölcs, korrupció

Abstract

We clash on all of the areas of the life into ethic, ethical and moral questions, that the society's member, - individually diversely -, may respond contrary or eventually. The answers given to the impulsions awaken doubts in connection with the objectivity of the moral judgement necessarily. Are these impulsions the expression of the subjective emotions reflected or are these impulsions the objective equity of the indignation? In my study I research the practical fruition of values defined corruption. Is there any connection between the prostitution and the corruption? The value relation, tradition, organization culture of the organization consisting in the civil service, develop continuously through more decades. The ethical values being attached it is not possible to send it in a command, but on the Codex guiding will help to strength the organisation's ethical appreciation.

Keywords: police, moral, corruptions

¹ Budapesti Rendőr-főkapitányság, IX. kerületi Rendőrkapitányság Vizsgálati alosztályvezető, / Nemzeti Közsolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola III. éves doktorandusz, kazuka@freemail.hu

1. Bevezetés

Nap, mint nap találkozunk olyan hírekkel – akár cikk, akár riport formájában –, amelyek a Rendőrség, mint szervezet és a rendőr, mint munkavállaló napi feladatvégzését bírálja. A médiában megjelenő hírek nem a rendészeti területen dolgozók kimagasló teljesítményéről, hőstetteiről számolnak be, hanem rendőri túlkapásokról, hatalmi visszaélésekről és sikertelen nyomozásokról hangosak. Rendőrök, akik ártatlan embereket vernek, rendőrök, akik kenőpénzt fogadnak el, rendőrök, akik nyomozásokat szüntetnek meg és rendőrök, akik hatalmukkal visszaélve gyorshajtási bírságokat tusolnak el.² Az ilyen hírek után joggal feltéte-

² Példának okáért: A Gyulai Törvényszék mint elsőfokú bíróság a 13.B.121/2012/117. számon hivatali visszaélés, vesztegetés büntette és más bűncselekmények miatt több évi szabadságvesztést, mint főbüntetést és vagyonekmozgást, mint mellékbüntetést rendelt el 24 személlyel szemben az alábbi tényállások alapján:

- A kialakult gyakorlatnak megfelelően II. rendű vádlott közölte XVII. rendű vádlottal, hogy a határrendész „kenőpénzt” akar, és ha nem ad, a gépkocsivezetőt viszszafordítja. Az II. rendű vádlott ezen rábíró magatartás hatására XVII. rendű vádlott kérte II. rendű vádlott, hogy „10 lírát”, azaz 10 eurót adhasson a szolgálatban lévő hivatalos személynek azért, hogy őt jogkövetkezmény nélkül engedje tovább XI. rendű vádlott.
- „A kialakult gyakorlatnak megfelelően ezek után II. rendű vádlott arra bujtotta fel XIII. rendű vádlottat - miután közölte vele, hogy 8 nappal lejárt a vízuma -, hogy adjon csúszópénzt IV. rendű vádlottnak és menjen tovább. Mivel ezen a XIII. rendű vádlott neve vádlott meglepődött és ismét rákérdezett arra, hogy mit adjon és mennyit, el fogja-e fogadni a határrendész a pénzt, II. rendű vádlott megerősítette, hogy csúszópénzt adjon és 30 euró körüli összeget, amit IV. rendű vádlott el fog fogadni.”

A Miskolci Törvényszék Miskolcon, mint elsőfokú bíróság a 6.B.659/2011/34. számon bántalmazás hivatalos eljárásban, kényszerítés és más bűncselekmények miatt több évi szabadságvesztést, mint főbüntetést és közügyektől eltiltást, mint mellékbüntetést rendelt el 3 személlyel szemben az alábbi tényállások alapján:

- A kihallgatás kezdetén fiatalkorú tanú 2 tagadta a fenti nyomozásban vizsgált bűncselekmény elkövetését, továbbá a tanú 1 feljelentésében foglalt, zaklató jellegű telefonhívásokban való közreműködését is. A kihallgatás közben - azért, hogy ismerje el a nyomozásban vizsgált, feljelentésben hivatkozott cselekmények elkövetését - azzal fenyegette meg őt II. r. vádlott, hogy kilógatja az ablakon. Majd közvetlenül ezután I. r. vádlott egy ízben kézzel fiatalkorú tanú 2 arcába ütött. A kihallgatás folyamán I. r. - II. r. vádlottak fiatalkorú tanú 2 elé tárták a fenti nyomozás során beszerzett híváslistát, - melyben mobiltelefonszáma szere-

lehető, hogy az állampolgár, ha rendőrt lát, megijed, fél, ingerült lesz, és irányukba intoleranciát érez. A hatályos jogi szabályozás viszont lehetőséget biztosít arra, hogy amennyiben sérelmünkre ilyen vagy hasonló jellegű cselekményt követnek el úgy panaszt vagy akár feljelentést is tegyünk.^{3,4}

Az elmúlt évek tendenciái szerint – bár a kriminálstatisztika hazai rendszere adatgyűjtést nem folytat erre vonatkozóan – az Országos Rendőr-főkapitányság Fegyelmi Osztálya évente mintegy hét- nyolcezer főt regisztrál, akik a rendőri intézkedések ellen panasszal éltek.⁵ A panaszok túlnyomó része, a rendőri intézkedés jogszerűségével, szakszerűségével és a rendőrök az intézkedésük alatt tanúsított magatartásával kapcsolatosak.

Még érdekesebb statisztikai mutatóval rendelkezik azon panaszok száma, amelyek a bűncselekmények megvalósulása terén feljelentésül szolgálnak. 2003. és 2012. év között a hivatásos állomány 1191 tagját köztörvényes bűncselekmény elkövetésével vádoltak meg, amelyből jogerősen 410 embert mentettek fel és 781 személyt ítélték el, míg 530 személyt korrupciós bűncselekmény elkövetésével gyanúsítottak meg, majd helyeztek vád alá, amelyből jogerősen 113 embert mentettek fel és 417 személyt ítélték el.⁶ Mivel egyes adatok az új Bűn-

pelt -, mely eljárást követően fiatalkorú tanú 2 végül elismerte azt, hogy korábbi osztályfőnökét, tanú 1-et telefonon több alkalommal felhívta.

- *Fiatalkorú tanú 3 kihallgatása közben I. r. és II. r. vádlottak több ízben - pontosabban meg nem állapítható körülmények között - pofon vágták fiatalkorú tanú 3-at, valamint folyamatosan durván és fenyegetően beszéltek vele azért, hogy ismerje el a fenti számú nyomozás során vizsgált bűncselekmény elkövetését. Eljárásuk hatására fiatalkorú tanú 3 ezt követően végül elismerte, hogy kettő alkalommal felhívta telefonon korábbi osztályfőnökét, tanú 1-et. Ugyanakkor a nevezett személy sérelmére elkövetett rongálási ügyben való részvételét változtatlanul nem ismerte el. Fiatalkorú tanú 3 sértett I. r. - II. r. vádlottak fenti bántalmazása következtében a bal szemtől kissé kijebb meg nem határozott méretű bevérzést, a jobb külső szemzug mellett 1-2 cm-es vonalszerű bevérzést, továbbá mindkét járomtájon vérbőséget, enyhe duzzanatot szenvedett el. Az arc többszörös zúzódásainak, bevérzéseinek gyógy tartama egyenként és összességében nyolc napon belül. A sérülésekkel okozati összefüggésben maradandó fogyatékoság, súlyos egészségromlás kialakulása nem várható*

³ 2012. évi C. törvény – a Büntető Törvénykönyvről -, hatályba lépett: 2013. július 01-jén

⁴ 2004. évi CXL törvény - a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól -, hatályba lépett: 2004. december 28-án

⁵ KARDOS Sándor István r. alezredes – A rendőri korrupció fogalmi meghatározásának és mérhetőségének problémái – Műszaki Katonai Közlöny, Budapest, XXIV. évfolyam, 2014. I. szám, p.184

⁶ Az Országos Rendőr-főkapitányság integrált ügyviteli- és ügykezelő rendszer, azaz a RobotZsaru és Neozsaru, valamint az illetékes szervezeti egység statisztikái alapján

tető Törvénykönyv hatályba lépése utániak, ezért célszerű tisztázni azt, hogy melyek lehetnek ezek a bűncselekmények. Az 1978. évi IV. törvény szerint a hivatalos személy által elkövethető köztörvényes bűncselekmények: vesztegetés, hivatali visszaélés, bántalmazás hivatalos eljárásban, kényszervallatás, jogellenes fogva tartás, befolyással üzérkedés. A 2012. évi C. törvény szerint a hivatalos személy által elkövethető köztörvényes bűncselekmények: bántalmazás hivatalos eljárásban, kényszervallatás, jogellenes fogva tartás, hivatali visszaélés, jogosulatlan titkos információgyűjtés vagy adatszerzés, jogosulatlan megbízhatósági vizsgálat végzése, befolyás vásárlása, vesztegetés, hivatali vesztegetés, vesztegetés elfogadása. (Kutatási tématerületem a prostitúció és a rendőri hatalmi visszaélések narratív szociális reprezentációi. A tématerülethez leginkább a vesztegetés, a hivatali visszaélés, a jogellenes fogva tartás, a bántalmazás hivatalis eljárásban, a kényszervallatás bűncselekmények kapcsolódhatnak.) Bene László r. dandártábornok – az akkori Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának vezetője - 2003-ban úgy nyilatkozott, hogy a korrupciós bűncselekmények megvalósulását valóban nagy látencia övezi – és mivel a számok becsléseken alapulnak -, így annak mértékével ő foglalkozni nem akar. Elmondta továbbá, hogy évente mintegy kétezer ember kerül a látókörukbe, a személyek 40%-nál kizárják a korrupciós bűncselekmény elkövetését, 40%-nál büntető feljelentést tesznek míg a személyek 20%-nál az ügy egyéb intézkedéssel zárul.⁷

Rendőrség strukturális átalakítását követően a Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatója dr. Bolcsik Zoltán r. vezérőrnagy a *Diplomata Magazin*nak – 10 év elteltével - 2013. május 28-án arról számolt be, hogy a 2011-es évben az intézkedő rendőrök közül 163 személyt vontak ellenőrzés alá, amelynek során 1 büntetőfeljelentés született, míg 2012-es évben közterületen 124 esetben foganatosítottak ellenőrzést, amelynek során 8 büntető feljelentést tettek. A tábornok kifejtette, hogy a korrupciós bűncselekményekkel kapcsolatban 2012. évben 89 esetben 181 személy ellen indult meg büntetőeljárás, amely többszöröse az elmúlt évek tendenciáinak.⁸

Míg a jogalkalmazás szempontjából különbséget teszünk bűncselekmény, szabálysértés és fegyelemsértés között, addig az állampolgárok a sérelem mértéke és minősége között nem szortíroznak. Aggodalmuk nem alaptalan. Már egy egyszerűnek tűnő - rendőri oldalról történő -, de a társadalomra annál veszélyesebb jogsértés is felvethet és megvalósíthat súlyosabb, akár szabálysértést, akár

⁷ „...egyetlen tudomásunkra jutott cselekmény felett sem hunyhatunk szemet...” – Interjú Bene László dandártábornokkal, a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának vezetőjével -, *Belügyi Szemle, A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata*, ISSN:1218-8956, 2003/9, p.149

⁸ Jelentős lépéseket tettünk a szervezett bűnözés visszaszorításában – Interjú Bolcsik Zoltán vezérőrnaggyal, a Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatójával, *Diplomata Magazin - Magyar és Angol nyelvű folyóirat*, ISSN:1419-1733, 2013. XXXV. évfolyam 5. szám, pp.: 9-11

bűncselekményt is. Az állampolgárok által benyújtott panaszt, első fokon mindig az a rendőrkapitányság bírálja el, amely állományába a sérelmezett intézkedést foganatosított rendőr tartozik. De facto olyan személy vizsgálja majd és hoz határozatot egy adott ügyben, akinek a kollégája a bepanaszolt rendőr.

Bár a hivatkozott törvények alapelvei között a részrehajló eljárás tilalma, valamint az objektivitás, mint körülmény az adott eljárás során követelmény, de az intézkedések összessége akkor is felvet pár kérdést, így például:

- Mennyire érvényesülnek az alapelvek?
- Mennyire lesz semleges a rendőr?
- Mennyire vizsgálja objektíven az adott magatartást?
- Milyen mértékben bízhat az állampolgár egy olyan jogorvoslati lehetőségben, amelyet a panaszával érintett rendőri szerv bírál el?
- Miért alakítunk ki olyan helyzetet, amelyben a kolléga feje fölött kell pálcát törni, ítélni? Megjegyezni kívánom, hogy a vezetői/parancsnoki felelősség kérdésköre nem csak az ítélezést, hanem a parancsnoki gondoskodás keretében történő feladatvégzést is felöleli. A jó vezető egyik ismérve az előítélettől mentes gondolkodás.⁹ Ez a hatályos jogi szabályozásunk szerint is helytálló, hisz: „Senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg a bűnösségét a bíróság jogerős határozatában nem állapította meg.”¹⁰

Hol húzódik az a határvonal és mennyire képes a társadalmi, civil és egyben szakmai, belső gyakorlati kollegiális elvárásoknak megfelelően a rendőr dönteni? A megfelelési kényszer mindig érvényesül. Egy demokratikus jogállamban viszont a jogszabályban foglaltaknak maradéktalanul érvényesülnie, azt az alkalmazónak érvényesítenie kell.

Az állampolgárok javarésze nincs tisztában az adott jogszabályokkal – megjegyzem nincs is rá szüksége, hogy jogismerete legyen -, jogi képviselőt pedig nem akar vagy éppen nincs lehetősége felfogadni. Így ennek tükrében a hatósági intézkedés vélt jogszerűtlensége, szakszerűtlensége vagy a rendőrök méltatlan viselkedése mindig az állampolgár szubjektív megítélésén alapszik. Azonban az nem mindig esik egybe a jogszabályban foglaltakkal, így a hiányos jogismeret újabb akadály lehet a panaszos útjában, amennyiben azt a nem megfelelő odaadással és elhivatottsággal bírálják el. A panaszok és a feljelentések valójában nem is a megélt, vélt vagy valós sérelmek orvoslására hivatottak, hanem arra, hogy a vétkeseket felelősségre vonják és megfelelő szankcióban részesüljenek. Ez az állampolgároknak szociális és pszichikai funkciót keletkeztet. Egyrészt segít abban, hogy az állampolgár a feszültségét – a jogállamiság keretein belül – leve-

⁹ DZSUPIN Ottó: *A parancsnokképzés tudományos, szakmai megalapozása és követése.*

<http://www.bm-tt.hu/assets/letolt/konyvjelzo/DOtan.pdf> (Letöltve: 2015.10.20.)

¹⁰ 1998. évi XIX. törvény – a büntetőeljárásról -, hatályba lépett 1998. július 01-jén

zesse, másrészt pedig segít abban, hogy a megtépázott önbecsülését visszaállítsa.¹¹

Vajon minden személynek joga van ahhoz, hogy panaszt vagy feljelentést tegyen? Mindenkinek a segítségkérő hangját meghalljuk?¹² Teszünk-e érte, hogy mindenkinek lehetősége legyen arra, hogy jogait érvényesíthesse? A rendőr, aki napi szinten állampolgárokkal találkozik, egy olyan testületet képvisel, és olyan szerepet tölt be, amelynek alappillére az a kapcsolat, ami a segítséget kérő személyt és a biztonságérzetet összeköti. Az egyén szubjektív biztonságérzetének sérülése hatalmas problémát generál, annak visszaépítése, újbóli megszerzése megpróbáltatásokkal teli feladatok elé állítja a rendőrséget. A biztonságérzet kialakításában nyújt segítséget a rendőrség. A megteremtésben a rendőrség szerepe megkérdőjelezhetetlen, ahogy a rendőr szerepének fontossága is megkérdőjelezhetetlen a rendőrség szakszerű és hatásos működésében.

Minden ember számára kiemelt jelentőséggel bír, hogy ha problémája adódik, ha a rendőrség hatáskörébe tartozik annak a problémának az „orvoslása”, olyan szakmailag felkészült és empátikus képességgel, rendelkező személlyel vagy személyekkel teremtsen kapcsolatot, aki segítő kezet tud és akar nyújtani a kialakult probléma megoldásához. Számos esetben előfordul, hogy az eredmény nem az előzetes elképzeléseket tükrözi, de bátran elmondhatja az állampolgár, hogy a biztonságba vetett hite erősödött és ezt annak a problémával foglalkozó személynek köszönheti, akit bátran hívhat a rend őrének.¹³

Dolgozatom elkészítése során a rendőri hatalmi visszaélések közül a korrupciós fogalmakat elemeztem. Összegyűjtöttem a XIX-XX. századra jellemző korrupciós fogalmakat, vizsgálati módszeremnek a könyvtári dokumentumgyűjtést választottam. A dolgozat végén az abból leszűrhető következtetéseket meghoztam.

¹¹ RITTER Ildikó - *Bizalmi kérdés - Kutatás a rendőri intézkedések ellen 2005-ben tett állampolgári panaszok tárgyában, A Magyar Helsinki Bizottság és a Társaság a Szabadságjogokért civil szervezetek közös projektjének keretében készült el, Magyar Helsinki Bizottság, ISBN: 9789638775719, 2008., 7-8.o.*

¹² *Példának okáért szeretném megemlíteni az Országos Rendőr-főkapitányság 29000/105/1191/ /2010. RP. számú határozatát, amelyben az állampolgár által benyújtott panasznak részben helyt adott, azonban a sértett által „megkívánt” bocsánatkérésről nem rendelkezik: A panaszos elvárt volna annyit az intézkedésben részt vevő rendőröktől, hogy – miután kiderült, hogy nem a panaszos az általuk keresett rabló – legalább bocsánatot kérjenek. A panaszos szeretné elérni, hogy ez a bocsánatkérés a rendőrség részéről utólag, írásban megtörténjen.*

¹³ SZABÓ Csaba - *A rendészeti munka szupervíziója, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, ISSN: 1589-1674, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportha, 2009., p.55*

2. Korrupció

A rendvédelem, a köz szolgálata magas követelményeket támaszt ezen hivatást vállalókkal szemben. A szakmai előírások elméleti ismeretén és professzionális gyakorlati alkalmazásán túl szigorú erkölcsi követelményeknek, hivatásetikai alapelveknek is meg kell felelni. Alapvető társadalmi igény, hogy az állami szervek munkatársai feladataikat kötelességtudóan, szakszerűen, felelősséggel végezzék. Az adott területre vonatkozó jogszabályi rendelkezések a pártatlan, előítéletektől és befolyástól mentes feladatellátás elvárásaival kiegészülve meghatározzák a hivatásos és közszolgálati dolgozók munkavégzését, mindennapjait. Az előírásoktól eltérő magatartás, a jogellenes vagy a szakmaisággal ellentétes szolgálatellátás, a személyes érdekek érvényesítése megfelelő fellépést igényel.

Kisebb-nagyobb ajándékok, előnyök, szolgáltatások elfogadása, bűnözőkkel való ellenőrizetlen kapcsolattartás nem csak az érintett szervezeti egység tisztességét, az adott szervezet egészének méltóságát veszélyezteti, hanem annak tevékenységét, feladatellátásának eredményességét is. A korrupció elleni küzdelem, az állami szervek korrupcióval szembeni ellenálló képességének erősítése közös társadalmi ügy. Ennek megfelelően meg kell előzni és meg kell akadályozni, hogy olyan személyek kerüljenek a rendvédelem, közszolgálat állományába, vagy teljesítsenek szolgálatot, akik esküjüket megszegve, hivatali helyzetükkel visszaélve, és azt kihasználva saját érdekektől vezérelve önkényes igényeket szolgálnak ki, ezáltal bűncselekményeket követnek el.

Ugyanakkor a köz érdekében, tisztességgel dolgozókat, a munkájukat az elvárásoknak megfelelően végzőket – rájuk tekintettel családtagjaikat, hozzátartozóikat – meg kell óvni az ellenük intézett jogellenes támadásoktól. A rendvédelem tisztaságát, megbecsültségét, morális és szakmai tekintélyét meg kell védeni és meg kell tartani.

De mit is értünk korrupció alatt? A korrupció fogalmának feltárása során a legelső probléma, amellyel szembesülünk az az, hogy a fogalomnak nincs egyértelmű és a többség által elfogadott definíciója. A fogalmat körülvevő látencia a jelenség természetével kapcsolatos ismeretek korlátozottságát jelenti. A fogalom egységesítésének kérdéskörében széles vizsgálatot végeztem, azonban sem a hazai, sem a nemzetközi szakirodalomban nem találtam olyan definíciót, amelyet általánosságban mindenki akár – a jogászok, a közgazdászok, a társadalomkutatók, a szociológusok, stb. – konszenzusok árán, de elfogadnának.

A dolgozat elkészítése során további problémát okozott, hogy a vizsgálat tárgyát képező fogalom, a korrupció, negatív értékítéletet közvetít. Ha egy fogalmat használni szeretnénk, akkor annak megalkotása negatív, vagy pozitív értékítéletet nem közvetíthet, a szerzőnek tárgyilagosságra, az objektivitásra kell törekednie. Sajnálatos tény, hogy a laikus ember számára – köszönhetően a nagyfokú látenciának – a korrupció tabuvá válik. A korrupció egy társadalmi jelenség, nem szükségszerű, hogy az a bűnözés részévé váljon. A tapasztalatok ellenére viszont

felfedezhető, hogy a jogfejlődés korai szakaszától fogva szinte minden állam – függetlenül a hatalmi berendezkedés viszonyától – büntetőjogi jelenségnek nyilvánítja, annak szankcionálását rendeli el.

Történelmi-jogalkotási gyakorlat, hogy a korrupció jelenségének egészéből a mindenkori jogalkotás kiemel egy-egy kisebb-nagyobb részletet, és azt a büntetőjog eszközeivel büntetni rendeli. Súlyosságát az bizonyítja, hogy bármennyire is kicsi esetenként a társadalomra veszélyesség mértéke, akkor sem elhanyagolható, hogy a korrupció egészéből a törvényalkotó ezeket a részeket már olyan mértékben tartja a társadalomra veszélyesnek, hogy az büntetőjogi szankciót követel.¹⁴ Ennek vizsgálata mindig jogalkotói folyamat eredménye. A korrupció fogalmának kiindulópontját tehát a hatalom, illetve az azzal való visszaélés eleme képezi.¹⁵ Mennyire veszélyes az a cselekmény a társadalomra, eléri-e azt a szintet, amit a büntetőjog eszközeivel szankcionálni kell?

Ilyen korrupciós cselekmények a monda és vallásvilágban is megjelentek. Gondoljunk csak Júdásra, aki ezüstpénzt kapott azért, hogy Jézust elárulja, a helytartó megvesztegette, amely egyenesen az ő halálához vezetett. Századunkban a köznyelvben a korrupciót a hatalommal való visszaéléssel azonosítják, különböző előnyök megszerzése, biztosítása érdekében.

A XVIII. század végétől, a XIX. század első feléig, az uram-bátyám-komám attitűd volt az uralkodó. Ebben az időben viszonylag szűk réteg „élvezte” a korrupció előnyeit. Később, a szocialista Magyarországon a „jó elvtárs, a mi emberünk, stb.” jegyében már elég sok ember részesült a korrupció hasznából. Ugyanakkor ezek a protekciós ügyintéзések néhány kivételtől eltekintve nem voltak igazán nagy volumenűek, viszont egyre szélesebb réteg részesült a kapcsolatok „áldásából”, mindenkinek volt valahol befolyásos ismerőse.

A 90-es években a protekciós rendszer komoly minőségi változáson esett át. A kereskedelmi bankok megjelenésével, a privatizáció megindulásával a kisebb-nagyobb szívésségekből (gépkocsi kiutalás, lakáskiutalás, egyetemi felvételi, stb.) nagy értékű, tulajdoni változást jelentő „szívésségek” lettek, amelyek nagyságrendekkel meghaladták az előző időszak juttatásait. A privatizáció kiszélesedése, a bank-, hitel- és adókonszolidáció, valamint a kárpótlás már milliárdos lehetőségeket biztosított.¹⁶

Korunkban a korrupcióról, mint társadalmi jelenségről sokkal többet kutattak, írtak a szakemberek, kriminológusok, jogászok, szociológusok, pszichológusok, stb., mint arra hiteles és eredményes választ, normát a politikusok és a jogalkotók alkottak volna. Kutatók sokasága próbálta definiálni fogalmát, megke-

¹⁴ KRÖZSEL Károly – *Korrupcióellenes küzdelem -, Belügyi Szemle, A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata, ISSN:1218-8956, 2003/9, p.63*

¹⁵ HANKISS Elemér: „A korrupció” [1978] In: *Társadalmi csapdák. Diagnózisok. 2. kiadás „Gyorsuló idő” Magvető, Budapest, 1983. p.89*

¹⁶ KRÖZSEL Károly – *Korrupcióellenes küzdelem -, Belügyi Szemle, A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata, ISSN:1218-8956, 2003/9, p.62*

resni kialakulását, történelmi háttereit, tipizálni fajtáit, különböző módszerekkel, vizsgálatokkal elemezni a hozzá kapcsolódó társadalmi, szociológiai jelenségeket.¹⁷ Ugyan a fogalmi meghatározások között rengeteg eltérés fedezhető fel, ugyanakkor közös pontjuk és a legtöbben egyetértenek abban, hogy a korrupció a társadalom által elítélendő magatartásforma, akár általános – közéleti -, akár hivatalos – hivatali és gazdasági – vonatkozásban tűnik fel.

A rendőrökkel kapcsolatos – hivatali - korrupció fogalmának vizsgálatakor 5 hazai és 5 nemzetközi kutató művét elemeztem. A fentiekre – leginkább, a társadalomra veszélyesség kérdéskörére, jó példa Myrdal tanulmánya. Bár a mű az 1968-as évben íródott, elavultnak egyáltalán nem tekinthető - számos, lényegi fogalmi elem megtalálható benne. Művében önzőnek és nem megfelelő magatartásnak tekinti a korrupciót. A definícióban a társadalomra veszélyesség és az intézményesült jogellenesség is, mint összetevő elemek fellelhetők.¹⁸

Punch egyik megjelent művében így fogalmaz: „...korrupció akkor történik, amikor egy hivatalnok elfogad valamit, vagy ígéretet kap valamilyen fontos előny megszerzésére vagy jutalomra...hogy megtegyen valamit, amit egyébként is kötelessége lenne...vagy kötelessége lenne nem megtenni..., hogy törvényes diszkreciót gyakoroljon helytelen okok miatt, és hogy törvénytelen eszközöket alkalmazzon jóváhagyott célok teljesítésére...”.¹⁹ Punch művében a jogellenesség mellett megjelenik a hivatali jelleg, illetőleg a célzat és a motívum, mint az előny vagy jutalom megszerzése is. E vonatkozásban viszont az előny megszerzése mellett hiányként jelentkezik a hátrány okozása is, amely párhuzamosan lenne értékelendő az előny-hátrány összefüggésében. Továbbá újítás, hogy konkrét magatartást, mint tevést és mulasztást is nevesít a korrupció megvalósulásához.

Sherman három dimenziót használ a definícióalkotásban: a hatvanas években a szociológiai „független változó”, a hetvenes években a „badlaws”, míg a nyolcvanas években a „badmen” irányzatokat. Sherman a korrupció jellege, elterjedtsége és az abban érintettek szervezettsége alapján hozta létre ezt a három dimenziót.²⁰ Mindhárom irányzat a rendőri világra vonatkozik, ám felosztását az intézményi világ bármely területére érvényesíthetjük. Nézetében a „rothadt alma” és a „rothadt kosár” szerepelnek, az előbbieket időnként és egymástól függetlenül bizonyulnak megvesztegethetőeknek, utóbbiak egymástól független, rendszeresen korrumpálható csoportok. Átható, nem szervezett korrupciónak,

¹⁷JÁRMY Tibor – *Korrupció a rendészetben-, Belügyi Szemle, A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata, ISSN:1218-8956, 2003/9, p.137*

¹⁸ MYRDAL, George – *Asian Drama: An inquiry into the poverty of nations, Vol. 3. Twentieth Century Fund, New York, 1968., p. 937*

¹⁹ PUNCH, Maurice – *Policecorruption and itsprevention. European Journal onCriminal Policy and Research. 2000/9., pp. : 301-324*

²⁰ SHERMAN, Lawrence W. – *The Sociology and theSocial Reform of the American Policein 1950-73, In: Adrian Cohn – Eduard Viano: Police Community Relations: images, Roles, Realities, J.B.Lippincolt Company, Philadelphia, New York, San Jose, Toronto, 1974*

valamely hivatali szervezeti egységhez tartozó személyek nagy részét tekinti, akik egymástól függetlenül korruptak, míg átható, szervezett korrupció akkor valósul meg, ha a társadalom minden számottevő intézményrendszere szervezetten, korruptan működik. Sherman újítása, hogy a korrupció jelenségét intézményesíti, azt szervezetten, több személy összetett magatartása is megvalósíthatja, a büntetőjog ezt a magatartásformát súlyosbító körülményként értékeli. Sherman intézményesült korrupciós modelljén keresztül megállapítható, hogy a szervezett bűnözés egyik tipikus megjelenési formája a korrupció és a megvesztegetés.

Kleinig szerint, a rendőri korrupció olyan társadalmi melléktermék, amely a közhatalmat gyakorlók személyét érintve valósít meg deviáns magatartást, és a társadalom morális és etikai értékeinek sérelmén túl minden esetben büntetőjogi konzekvenciát is tartalmaz.²¹ Kleinig újítása abból ered, hogy megállapítja, hogy a hatalmi visszaélés a közhatalmi funkción keresztül érvényesül, vagyis a köztől kapott hatalom felhasználásával az elsődleges szándékot, a magán vagy szervezeti, vagy annak valamely részét illető előnnyel kapcsolja össze.

A fogalom meghatározásának talán legszélesebb definícióját Roebuck és Barker alkották meg, akik kilenc súlyossági fokozatot, típust és dimenziót különböztettek meg [Megjegyezni kívánom, hogy e kategorizálás a korrupciós magatartások tipológiájaként egyes haza szerzők (lásd: Krémer lentebb) művében átdolgozásként is megjelent]:

- Hatalomból eredő korrupció: A rendőrök valamilyen anyagi juttatást kapnak pusztán rendőri mivoltuk okán (ingyen ital, étel, szolgáltatás)
- Jutalékok: Pénz, javak elfogadása, egy-egy üzleti ügy bizonyos személyekhez, cégekhez juttatása miatt
- Megalkuvó tolvajlás: Lopás a letartóztatottaktól, bűncselekmény helyszínén
- Lerázók: vesztegetési pénz elfogadása azért, hogy ne nyomozzanak bizonyos ügyekben, ne tartóztasson le, ne foglalja le valaki tulajdonát
- Törvénytelen cselekedetek védelme: Ilyen tetteket elkövetők védelme (különösen prostitúció, kábítószer, pornóipar)
- A fix: Bűnügyi nyomozások, közlekedési szabálysértések eltussolása
- Közvetlen bűncselekmény: ha egy rendőr bűncselekményt követ el, amely az adott rendőri egység normáin túl a társadalmi normákat is át-hágja
- Belső elszámolások: A szervezeten belül elérhető előjogokat (nyaralás, előléptetés, stb.) megvásárolnak, cserélnek, eladnak

²¹ HEFFERNAN, William C. - KLEINIG, John - SAXONHOUSE, Arlene W. - EUBEN, J Peter - CANTOR, Paul - BURTT, Shelley - LOWENSTEIN, Daniel: *Private and Public Corruption*, Rowman & Littlefield Publishers, London, ISBN: 978-074-253-492-6, pp. :249-270

- Hámozás vagy kitömés: Bizonyítékok gyártása, kiegészítése, különösen, de nem kizárólag kábítószeres ügyekben.²²

A valódi újítás és nemzetközi szinten talán a legelfogadottabb definíciós megfogalmazás a fent említett szerzők tollából származik. Az újítás egyrészt a konkretizált magatartás típusokban, másrészt a kategóriák megalkotásában rejlik. Az általuk széles körben kategorizált elkövetői magatartások segítenek a korrupciós cselekmények behatárolásában. A laikus számára is egyértelművé válik a cselekmények társadalomra veszélyessége, valamint az, hogy mely magatartások tilalmának megszegése válik bűncselekménnyé. A korrupciós dimenziók alkalmazak arra, hogy a hatalmi visszaéléseket rendszerezzük és azok ellen, azok megszüntetésére megfelelő stratégiákat dolgozzunk ki. A rendőri korrupció teljes körű azonosítása azért is fontos, mert a rendőrök munkája nem összehasonlítható más az igazságszolgáltatás vagy közszférában dolgozók munkájával, hiszen legfontosabb tulajdonságuk a közhatalom gyakorlása, az állam végrehajtó, jogérvényesítő szankciórendszerének megjelenítése. Ez a megállapítás persze más, az államtól kapott közhatalom birtokában, a rendészet más ágazataira is igaz lehet. A dolgozat azonban a rendőrség hivatásos állományában dolgozókat érinti. A rendőri korrupciót az az ismérv teszi különbbé, hogy gyakorlatilag az állam büntetőjogi igényérvényesítése kerül veszélybe, amely a közhatalom, az állam közintézményeinek közvetett sérelmével jár együtt.

Hazai vonatkozásban több neves kutató definícióját elemeztem. Többek között Krémer, Kránitz, Pap, Jármay és Fogarasi írásait. Pap nemes egyszerűséggel, arra a következtetésre jutott, hogy, aki hatalmat gyakorol – amint lehetősége lesz rá –, azzal vissza fog élni.²³ Fogalomalkotása meglehetősen előítéletes, hiszen arra számos más – társadalmi, jogi, szociológiai, stb. – háttértanulmányt kellene folytatni, hogy megállapíthassuk a korrupció kiváltó okait, illetőleg a személy egyes hatalmi visszaéléssel kapcsolatos „hajlamait”. Az eleve elrendelés és elrendeltetés számos nemzetközi és hazai jogszabályba ütközik, emberi jogi kérdéskört feszeget, így nem képezheti semmilyen szabályozás alapját. Példának okáért „Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata”, vagy az 1993. évi XXXI. törvény – az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről –.^{24,25} Kránitz Mariann a nemzetközi példákhoz hasonlóan

²² ROEBUCK, Jonah – BARKER, Thomas – *Atypology of policecorruption. Socialproblems, 1974/21., 423-27. old.*

²³ PAP András László – *Megjegyzések a rendőrségi korrupció strukturális kérdéseire, Belügyi Szemle, A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata, ISSN:1218-8956, 1998/10, p.37*

²⁴ *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, kihirdetve: 1948. december 10.*

hét pontban rögzíti a korrupcióval – rendőri korrupcióval – kapcsolatos elemeket:

- eltérő, de lényegében összefüggő jelenségszintek,
- komplex, három szinten megvalósuló társadalmi jelenség,
- általános szint: tömegjelenség és társadalmi produktum,
- elosztási rend korrekciója,
- különös szint, ahogyan egy-egy társadalmi csoport jellemzően alanyává válik,
- két fél (aktív-passzív) interakciója,
- önállóság, láncreakció, immanens újratermelődés, ellentmondások, mint lényegi elemek.²⁶

Megfogalmazása igen komplex, összetett. Szinteket különböztet meg, a különbözőséget az aktív és passzív fél, valamint a társadalom tagjai és a hatóságok között látja. A korrupciót a szerző újratermelődő, véget nem érő jelenségnek tartja, amely társadalmi szinteken eltérő módon, de megvalósul. Lényegi eleme többek között az önállóság, amely egy láncreakciót indít be az emberek – hatalmi viszonyban állók és állampolgárok – között.

Jármay - csatlakozva Kránitzhoz - a rendőri korrupciónál számos más tényező mellett, a rendőrség alulfinanszírozottságában látja a korrupcióra való rászorultság mértékét, illetőleg, hogy egy hivatalnok profitot termelő cég, gazdasági társaság, magánszemély támogatását finanszírozza.²⁷

Krémer a rendőri korrupció kutatásának egyik jelentős alakja. Művében négy vonulatot nevesít a rendőri korrupcióval kapcsolatosan, amely – néhány változtatástól eltekintve – kísértetiesen hasonlít a Barker féle nemzetközi modellre:

- rohadt almák: egyedi esetek, időnként, alkalmanként megtévedtek
- rohadt kosarak: rendszeres, mindennapi gyakorlattá vált, csoportokban meglévő visszaélések
- tömeges: ahol már nem csak a közép-, hanem a felsővezetők is érintettek, ám a szervezettség jelei nélkül valósul meg
- totális: amikor az előbbieken túl hierarchizált feladat- és munkamegosztást ismerő korrumpáltságról beszélünk.

²⁵ 1993. évi XXXI. törvény - az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről -, kihirdetve: 1950. november 04-én

²⁶ KRÁNITZ Mariann – A korrupció. In: Gönczöl-Korinek-Lévai (szerk.): *Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskontroll*. Corvina, 1996, pp. :173-178

²⁷ JÁRMAY Tibor – *Korrupció a rendészetben*-, Belügyi Szemle, A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata, ISSN:1218-8956, 2003/9, p.141

A külföldi kutatók és a nemzetközi eredmények figyelembevételével, Krémer négy különböző formát alkotott meg: hatalmi korrupció, protekcionizmus-haszonszerzés, alkalmi lopások bűncselekmény helyszínén és jogellenes tevékenység védelme vagy fedezése.²⁸ A csoportok szortírozása könnyedén lehetővé teszi a korrupcióval kapcsolatos magatartások beskatulyázását és beazonosítását. A dolgozatban felhasznált források műveinek tanulmányozása során olyan modellt nem találtam, amely teljes összhangban lenne a nemzetközi szabályozással, illetőleg a jogharmonizációval kapcsolatosan az eljárás során ne merülne fel kétség.²⁹

Vizsgálatom során – ahogy azt korábban is megjegyeztem – olyan egységes korrupcióval kapcsolatos fogalom még nem került definiálásra, amelyet nemzetközi és hazai szinten mindenki, általánosan elfogadna. Adott tehát egy jelenség, amelyről sok tényállítás és legalább ennyi cáfolat látott napvilágot, ám a világ társadalmi képtelenek autentikus statisztikai adatokkal szolgálni, netán a látenciát megbecsülni, sem pedig professzionálisan szankcionálni, elkövetőit izolálni, vagy akár a korrupciót megelőzni. Ennek számos oka, például az eltérő társadalmi berendezkedés, gazdasági, földrajzi helyzet is.

Vizsgálatom során a legnagyobb segítséget Fogarasi Mihály PhD. szakpszichológustól, a Nemzeti Közszerződési Egyetem főiskolai docensétől kaptam, aki a rendőri hatalmi visszaélések, a rendőri korrupció hazai kutatásának egyik legkiemelkedőbb szaktekintélye. Több művének elemzése, értékelése és tanulmányozása eredményeképpen megállapítható, hogy – a pszichológia eszközeivel – nem csupán a fogalom meghatározására fektet nagy hangsúlyt, hanem annak okairól, körülményeiről és az azzal érintett személyek attitűdjeiről is átfogó képet alkot.

A rendőrség kitűnő illusztrációja, példája lehet az olyan társadalmi formációk működésének, melyek széles körű hatalmi bázisra támaszkodva, a hatalma alá vontaktól többé-kevésbé elkülönülően, zárt, befelé élő módon léteznek. A rendőrség ebben az esetben tehát csak helyszíne, terepe annak a munkának, amely segítségével feltérképezhetőek az ilyen szociális rendszerek. A szerző szerint, amennyiben igazán a mélyére szeretnénk hatolni valamely társas jelenségnek, le akarjuk írni annak mibenlétét, szerkezetét és funkcionális jellegzetességeit, dinamikáját, akkor a legjobb, amit tehetünk, ha a vizsgálni kívántak körében élő, létező saját valóságértelmezéseiket ismerjük meg. A belső világukat, a belső

²⁸ KRÉMER Ferenc – *A rendőri szubkultúra és a korrupció néhány problémája*, Belügyi Szemle, A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata, ISSN:1218-8956, 1998/10, pp. :34-53

²⁹ 1999. évi LXXV. törvény - a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról -, hatályba lépett: 1999. július 05-én

nézetüket térképezzük fel, azt a valóságot, azt a realitást, amely a célba vett társas közegben szociális konstrukció révén jött létre és ott érvényes.

Ekképpen „mi” is – alkalmasint kívülálló – megtudhatjuk, hogy az érintettek számára mit jelent a vizsgálandó szociális jelenségkör. Mi és milyen az ő realitásuk, valóság-összetevőjük a célba vett kérdéskörben. Ez, és csak ez a valóság lesz az a keret amelyhez alkalmazkodnak, viszonyulnak, amely érzelmeket és döntéseket generálhat, amely adott esetben az emberi viszonylatok sokféleségét alakíthatja. Éppen ezért, amennyiben valóban érdemi információkhoz akarunk jutni – esetünkben a rendőri visszaélések; és ezen keresztül valamely széleskörű, legitim hatalomérvényesítéssel bíró, hierarchikus felépítésű, zárt, formális döntéshozó szervezet visszaéléseinek természetéről –, akkor a kutatói feladat a rendőrök körében megosztottan létező, visszaéléseikről és azok lehetőségeiről alkotott szociális reprezentációik felderítése.

A szerző a definíció problematikáját tekintve arra a következtetésre jutott, mely szerint a mai – nem jogi szempontú – rendőri korrupció kutatások vezérfoalaként szolgáló és fogalmi kapaszkodót nyújtó rendőri korrupció szemlélet:

- Messze szélesebb körű rendőri cselekvésmódokat ölel fel, mint az egysíkú megvesztegetés = korrupció értelmezés;
- A nyereség / haszon fogalma ekképpen túlmegegy a pusztán anyagi jellegű (pénz vagy egyéb materiális javak) haszonszerzés értelmén és magába foglalhatja pl. a státusz, befolyás, presztízs, támogatás megszerzésének lehetőségét. Sőt, nem zárja ki bármely érzelmi, akár morális, lelkiismereti előnyök – hasznok bevonását sem;
- A meglehetősen széles körben élő vélekedéssel szemben egyáltalán nem úgy tekint a korrupcióra, hogy annak megvalósulásához legalább két ember interakciójára lenne szükség: az egyik a vesztegető, a másik a megvesztegetett pozíciójában. Ellenkezőleg, nagyon sok rendőri korrupcióforma létrejötté során a rendőr egyedüli, tehát mindenfajta interperszonális elemet nélkülöző akciójáról van szó.³⁰

A magyar közfelfogásban a passzív és aktív megvesztegetés mint a korrupció teljes jelenségtartományát lefedő értelmezés az uralkodó. E szerint a lakosság többsége számára „graduális kategóriaként” jelenik meg a korrupció, különbséget téve „kis és nagy korrupció között” – azaz kis és nagy ellenszolgáltatás ellében kapható – nyújtható előnyszerzés között.

Az aktív megvesztegetés fogalma alatt leginkább azt a korrupzív mozzanatot értjük, amikor a döntési helyzetben lévő hivatalos személy ellenszolgáltatást

³⁰ FOGARASI Mihály - *A rendőri visszaélések szociális reprezentációi*, Ph.D. értekezés tézisei, Témavezető László János, DSc, Pécsi Tudományegyetem, Pszichológia Doktori Iskola, 2004., pp. :10-15

kér/követel a másik féltől, annak érdekében, hogy ügyében a számára kedvező döntést hozza meg. A magyar rendőrök körében anyagi haszonszerzéssel együtt járó, azt feltételező mozzanatok jelenlétével rendőri korrupciónaként reprezentálódhatnak az alábbi viselkedésformák:

- megvesztegetések kérése – elfogadása (közte: zsebre bírságolás),
- kikényszerítés – zsarolás (közte: zsebre bírságolás),
- önzetlen felajánlások elfogadása, részben és inkább korrupciónak számítanak a "köztörvényes" csoport alá sorolható bűncselekmények (lopás, olajszőkítésben való részvétel, rablás, betörés, kábítószerrel visszaélés, csempészet), valamint a privilégium-teremtő esetek zöme.

Az állampolgárok a nem anyagi jellegű, vagy nem a rendőrnek magának személyes anyagi nyereségeket eredményező viselkedési módokat éppúgy korrupciónaként élik meg: mint a rendőrök rendőrségen hivatalosan intézendő, ügyesbajos dolgainak kollégáik közreműködésével történő soron kívüli intézése – persze kölcsönösségi alapon. De szintén korruptnak tekinthetők azon megnyilvánulások, amikor a rendőr úgy érzi, olyan magatartásokat is megengedhet magának, amelyeket egy civil nem: pl. ittas vezetés, gyorsajtás stb. A passzív megvesztegetés egyik esete például, amikor ügye kedvezőbb elbírálása érdekében valaki pénzt vagy egyéb javakat kínál fel a döntési helyzetben lévőnek. E korruptív akciók illegálisak és jellemzően valamely személyes haszon elérését célozzák.³¹

3. Következtetések

A Rendőrség életében szerepet játszó korrupció komoly problémát jelent minden olyan demokratikusan berendezkedett állam számára, amelynek tartóoszlopai alkotmányos pillérek. A rendőri hatalmi visszaélés, élén a korrupcióval képes aláásni a rendvédelem legitimitását. Az elkövetett jogellenes cselekmények rombolják és minősítik a szervezeti struktúrát, csökkentik az egyének rendőrségbe vetett bizalmát és megsemmisítik azokat az értékeket, amelyeket a rendőr feladatainak teljesítése során megszerezhet, így a hivatás sosem válhat elfogadottá és megbecsültté. A korrupció súlyosan rombolja egy adott társadalom szövetekét, aláassa az emberek társadalmi intézményrendszerekbe vetett hitét és ezen keresztül lerontja a köz morális állapotát. Különösen így van ez, ha a törvényes rend fenntartására létrehozott intézményrendszer egyik eleme, a Rendőrség és annak tagjai mutatkoznak korruptnak.³²

³¹ FOGARASI Mihály PhD. - *Rendőri struktúrák önreflexiói, Magyar Rendészet, ISSN 1416-3845, IX. évfolyam/3-4 szám, 2009., pp. :26-32*

³² FOGARASI Mihály PhD – *Rendőrség és korrupció, Rendvédelmi Füzetek, Budapest, Rendőrtisztviselői Főiskola, 2000/35. szám, p.3*

A rendőröknek szükségük van arra, hogy újra megtanítsuk nekik, hogy miért is választották e hivatást. Az intravertált és extravertált okok – vonzó fizetés, rendfokozati előléptetés, társadalmi szerepvállalás, felelősségvállalás, stb. – újraértelmezése válhat szükségessé. Bármely szintű és formájú rendőri korrupció tevékenység felderítéséhez, valamint a téma megismeréséhez elengedhetetlen az, hogy a cselekmények jellemzőit, előfordulási gyakoriságukat, elkövetési tendenciáit, kiváltó okait ismerjük. Ez viszont a látenciának köszönhetően nem mindig kivitelezhető. Mérhetőség nélkül a rendőri korrupció nem vizsgálható, nem felderíthető, nem megelőzhető.

A korrupció leküzdése egy rendkívül hosszú folyamat, melyben segíthet, ha például nagy hangsúlyt fektetünk a preventív intézkedésekre. Fel kell használnunk a korrupció elleni küzdelem fellépésében a nemzetközi szervezetek ajánlásait, azokat a jogharmonizáció keretein belül be kell építeni a hazai joganyagainkba. Például az új Büntető Törvénykönyvünk vesztegetés tényállása az OECD ajánlására épül.

A bűn egyidős a társadalommal, annak megjelenési formája változatos és örökkévaló. A bűncselekményeket megszüntetni nem tudjuk, azonban egy jól felépített, gördülékeny és összpontosított intézkedésteranggal, stratégiával törekedhetünk arra, hogy a bűncselekmények számát csökkenthessük, a bűnelkövetőket elfoghassuk és majd - a megfelelő szerven keresztül - a megfelelő szankcióban részesíthessük.

Felhasznált Irodalom:

- „...egyetlen tudomásunkra jutott cselekmény felett sem hunyhatunk szemet...” – Interjú Bene László dandártábornokkal, a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának vezetőjével -, Belügyi Szemle, A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata, ISSN:1218-8956, 2003/9, p.149
- DZSUPIN Ottó: A parancsnokképzés tudományos, szakmai megalapozása és követése. <http://www.bm-tt.hu/assets/letolt/konyvjelzo/DOTan.pdf>
- FOGARASI Mihály - A rendőri visszaélések szociális reprezentációi, Ph.D. értekezés tézisei, Témavezető László János, DSc, Pécsi Tudományegyetem, Pszichológia Doktori Iskola, 2004.
- FOGARASI Mihály Ph.D. - Rendőri struktúrák önreflexiói, Magyar Rendészet, ISSN 1416-3845, IX. évfolyam/3-4 szám, 2009.
- FOGARASI Mihály PhD – Rendőrség és korrupció, Rendvédelmi Füzetek, Budapest, Rendőrtisztai Főiskola, 2000/35. szám
- MYRDAL, George – Asian Drama: inquiry into the poverty of nations, Vol. 3. Twentieth Century Fund, New York, 1968.
- HANKISS Elemér: „A korrupció” [1978] In: Társadalmi csapdák. Diagnózisok. 2. kiadás „Gyorsuló idő” Magvető, Budapest, 1983
- JÁRMY Tibor – Korrupció a rendészetben-, Belügyi Szemle, A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata, ISSN:1218-8956, 2003/9
- JÁRMY Tibor – Korrupció a rendészetben-, Belügyi Szemle, A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata, ISSN:1218-8956, 2003/9
- Jelentős lépéseket tettünk a szervezett bűnözés visszaszorításában – Interjú Bolcsik Zoltán vezérőrnaggyal, a Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatójával, Diplomata Magazin - Magyar és Angol nyelvű folyóirat, ISSN:1419-1733, 2013. XXXV. évfolyam 5. szám, 9-11. old.
- ROEBUCK, Jonah – BARKER, Thomas – A typology of police corruption. Social problems, 1974/21
- KARDOS Sándor István r. alezredes – A rendőri korrupció fogalmi meghatározásának és mérhetőségének problémái – Műszaki katonai Közlöny, Budapest, XXIV. évfolyam, 2014/1
- KRÁNITZ Mariann – A korrupció. In: Gönczöl-Korinek-Lévai (szerk.): kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskontroll. Corvina, 1996
- KRÉMER Ferenc – A rendőri szubkultúra és a korrupció néhány problémája, Belügyi Szemle, A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata, ISSN:1218-8956, 1998/10
- KRŐZSEL Károly – Korrupcióellenes küzdelem -, Belügyi Szemle, A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata, ISSN:1218-8956, 2003/9
- LÁSZLÓ János - A mai pszichológia emberképe, Budapest, Magyar Tudomány, 2005/11, ISSN 0025-0325
- SHERMAN, Lawrence W. – The Sociology and the Social Reform of the American Police in 1950-73, In: Adrian Cohn – eduard Viano:

- policeCommunity Relations: images, Roles, Realities, J.B.LippincottCompany, Philadelphia, New York, San Jose, Toronto, 1974
- PUNCH, Maurice – Policecorruption and itsprevention. European Journal onCriminal Policy and Research. 2000/9
 - PAP András László - Megjegyzések a rendőrségi korrupció strukturális kérdéseihöz, Belügyi Szemle, A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata, ISSN:1218-8956, 1998/10
 - RITTER Ildikó - Bizalmi kérdés - Kutatás a rendőri intézkedések ellen 2005-ben tett állampolgári panaszok tárgyában, A Magyar Helsinki Bizottság és a Társaság a Szabadságjogokért civil szervezetek közös projektjének keretében készült el, Magyar Helsinki Bizottság, ISBN: 9789638775719, 2008
 - SZABÓ Csaba - A rendészeti munka szupervíziója, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, ISSN: 1589-1674, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2009., 55. old.
 - HEFFERNAN William C. , KLEINIG John , SAXONHOUSE Arlene W. , EUBEN Peter J., CANTOR Paul , BURTT Shelley, LOWENSTEIN Daniel: Private and Public Corruption, Rowman & Littlefield Publishers, London, ISBN: 978-074-253-492-6

Jogszabályok:

- 13.B.121/2012/117 számú ítélet
- 1993. évi XXXI. törvény - az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről -, kihirdetve: 1950. november 04-én
- 1998. évi XIX. törvény – a Büntetőeljárásról -, kihirdetve: 1998. július 01-jén
- 1999. évi LXXV. törvény - a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról -, hatályba lépett: 1999. július 05-én
- 2004. évi CXL törvény - a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól -, hatályba lépett: 2004. december 28-án
- 2012. évi C. törvény – a Büntető Törvénykönyvről -, hatályba lépett: 2013. július 01-jén
- 29000/105/1191/ /2010. RP. ORFK határozat
- 6.B.659/2011/34 számú ítélet
- Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, kihirdetve: 1948. december 10.

Okmányvédelem, az NBSZ okmányvédelemmel kapcsolatos szakértői, hatósági tevékenysége

Hazai Lászlóné dr.¹

Absztrakt:

A tanulmány a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok által végzett, az okmányvédelemmel kapcsolatos szakértői, hatósági tevékenység általános bemutatásával, főbb jellemzőivel foglalkozik (Fogalmak, az okmányvédelem alapelvei, okmányvédelmi és okmányellenőrzési szintek jellemzői, hatósági tevékenység a biztonsági okmányokkal kapcsolatban, szakhatósági feladatkörök.)

Kulcszavak: biztonsági okmány, biztonsági papír, biometria

Abstract:

Identity, authentication and higher document security are key-questions in connection with the security documents and other similar security products. The most important characteristics and principles carried out by our civil services connected with the expert and legal work on the field of document security are presented. The technical and governmental tasks of the Special Service for National Security are showed and discussed. Most important terms of the security of documents and the security methods are particularly analyzed.

Keywords: security document, security paper, biometrics,

¹ Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Szakértői Intézet, igazgató

Okmányvédelem, az NBSZ okmányvédelemmel kapcsolatos szakértői, hatósági tevékenysége

1. Fogalmak

1.1. Az okmány

Az okmány alapvetően lehet okirat, oklevél vagy hivatalos jellegű irat.

Okirat: Hatóság vagy magánszemély által valaminek bizonyítására, igazolására, valamely tény megállapítására vagy valamilyen szándék, megegyezés, akarat nyilvánítására, rögzítésére – meghatározott formai tartalmi elemekkel rendelkező hivatalos (jellegű) irat. Az okirat lehet közokirat vagy magánokirat.

Közokirat: Olyan dokumentum, amit hatáskörébe tartozó feladatkörben bíróság, közjegyző vagy más hivatalos szerv, hatóság állított ki, minden más okmány *magánokiratnak* minősül.

1.2. Biztonsági okmány

A biztonsági okmányok védelmének rendjéről szóló 86/1996. (VI. 14.) Korm. rendelet a biztonsági okmány fogalmát az alábbiak szerint határozza meg:

„biztonsági okmány: a természetes és jogi személyekkel, tárgyakkal, objektumokkal közvetlen vagy közvetett kapcsolatban lévő olyan irat, amely tulajdonosának (birtokosának) személyét hitelesen igazolja, vagy jogosultságok gyakorlását, illetve kötelezettségek teljesítését teszi lehetővé, amennyiben az irat jogszerűtlen, illetve rendeltetésellenes használata nemzetbiztonsági, közbiztonsági-bűnügyi, igazgatási vagy egyéb nemzetgazdasági érdekeket súlyosan sérthet.”²

A biztonsági okmányok körét a fent említett kormányrendelet 1. számú melléklete taxatív sorolja fel.

A biztonsági okmányok megjelenése, formája nagyon sokféle lehet: lap vagy füzet, esetleg könyv formátumú okmány, adathordozó. Leggyakrabban és többségükben még napjainkban is papír alapanyagúakkal találkozhatunk, illetve részben vagy egészben papír és polimer film vagy fólia kombinációjú termékekkel, de

² *A biztonsági okmányok védelmének rendjéről* szóló 86/1996. (VI. 14.) Korm. rendelet (2014. 06. 27-én hatályos állapota)

mára már széleskörűen elterjedtek a polimer fóliákból felépített, többrétegű biztonsági okmányok – plastik kártyák – is.

2. A főbb biztonsági okmányok védelmére ható tényezők

A történelem tele van a személyiségüket valamilyen okból megváltoztató, nyomait eltüntetni akaró, nem valós jogokat birtokló emberekről – hamis trónkövetelőkről, hamis nemesi cím bitorlókról, hatalmas vagyont felhalmozó csalókról – szóló esetekkel.³ Egy másik személy személyazonosságának felvétele – az írott dokumentumok megjelenése óta – együtt jár a hamis okmányok megjelenésével. Az okmányok, dokumentumok hamisítása a legrégebb bűncselekmények közé tartozik. Az okirat-hamisítás és az ebből adódó probléma a történelem során többször is jelentős méretet öltött, és a legkülönbözőbb okmányok, iratok, értékcikkek (bélyegek) széles körére, illetőleg az értékpapírok, bankjegyek és egyéb fizető eszközök hamisítására is kiterjed.

A *biztonsági okmányok* védelmének technikai megoldásainál meghatározóak voltak az értékpapíroknál és a papírpénznél alkalmazott és bevált biztonsági megoldások. A nyomtatás, a nyomdatechnikai eljárások ipari elterjedésével, fejlődésével, ezen nyomdatechnikai termékek védelme együtt fejlődött. Ez leglátványosabban az értékpapírok, a papírpénz védelménél mutatható ki. Nagyon sok közös technológiai, biztonsági megoldás, elem jelenik meg a fejlődés során, ezen termékek hamisítás elleni védelmét illetően. Az egyik leglátványosabb közös elem a *biztonsági papír* és a benne lévő biztonsági elemek, megoldások.

Az *értékpapír* – amely valamilyen vagyonnal kapcsolatos jogot megtestesítő forgalomképes okirat – kialakulása a papírpénz megjelenése előtti időszakra tehető. Az értékpapírban foglalt vagyoni, tulajdoni jogokat, követeléseket a kezdeti időszakban kézzel írt papírokon jelenítették meg. Az értékpapírok nagyobb tömegű elterjedése és a nyomdaipar fejlődésének következtében a nyomdai előállítás vált általánossá, de ezzel azonban együtt járt a hamisítványok megjelenése is.

³ BRIAN Innes (2006): *Csalók &_hamisítványok. A világ leghíresebb csalásai.* Budapest, Athenaeum 2000 Kiadó.

1. ábra: Kincstári utalvány 1849-ből, biztonsági elemeket még alig tartalmaz (pl. egyedi grafika).

A bankjegyek, a papírpénz megjelenése 1716-ra tehető.⁴ Ekkor még jellemzően a helyi bankok adták ki a papírpénzt és csak később, szintén a tömeges elterjedés és az ezzel párhuzamosan terjedő hamisítás eredményeként kerül a pénzjegynyomtatás az egyes államok, hatóságok és bankszövetségek hatáskörébe. Természetesen, ahogy nőtt az előállított mennyiség és a forgalmi jelentőség, nőtt a hamisítványok megjelenésének, elterjedésének kockázata és így egyre több hamisítás ellen védelmet biztosító technikai megoldás alkalmazására volt szükség az előállítás során.

2. ábra: Német bankjegy 1910-ből. Magas technikai színvonalú, a hamisítás ellen napjainkban is alkalmazott, megfelelő védelmet nyújtó biztonsági elemekkel.

⁴ Uo.

3. ábra: A hamisítás ellen védelmet nyújtó elemek: kombinált, árnyaltos vízjeles papír; egyedi rajzolatú és pozitív-negatív gilos elemeket is tartalmazó grafika; metsztemélynyomtatás (intaglio)

Útleveleket, amely az egyik legfontosabb – és a legjobban védett – biztonsági okmány, már a középkorban is használtak a követek személyazonosságának igazolására, diplomáciai védelmére abban az esetben, ha átléptek más felségterületre. Ebben az időszakban ezek az úti okmányok nagyméretű személyes ajánló levelek voltak, amelyeket kezdetben pergamenre írtak, majd később papírra, és esetenként hitelesítő pecsétekkel láttak el. Az a tény, hogy nagyon sokfajta útlevelet, úti okmányt, passzust használtak, akkor még nem okozott problémát, hiszen az utazás csak egy szűk kör – a kiváltságos osztály tagjainak, tisztségviselőinek, kereskedőinek – privilégiuma volt. A XIX. század fellendülést hozott az utazás terén, és ez elindította azt a folyamatot, amely a biztonságot kiemelten fontos szempontként kezelő, de az utazó állampolgárok szabadságát biztosító, nemzetközileg egységes ellenőrzési szempontok, technikai feltételek kidolgozásának megkezdését jelentette.

A papír borítójú, füzet (könyv) formátumú útleveleket 1877-ben adták ki először,⁵ ezek az okmányok még csak néhány biztonsági elemet tartalmaztak (ezeket kezdetleges technológiai megoldások jellemezték). Csak 1915-től írták elő kötelező jelleggel az útlevél tulajdonosa fényképének beragasztását az útlevelekbe⁶, amely így már lehetővé tette (segítette) az okmányok tulajdonosának azonosítását és ezekben az útlevelekben már több biztonsági elemet is találunk.

⁵ http://www.mult-kor.hu/20100204_kis_magyar_utleveltortenet
(Letöltve: 2013. 03. 13.)

⁶ BENCsik Péter (2003): *A magyar úti okmányok története 1867-1945.* Budapest, Tipico Design Kft.

4. ábra: 1927-ben gyártott (M. kir. állami nyomda. 2647/1927 impresszum számú) papír fedelű, füzet formátumú, fényképes útlevél (nedves bélyegző és ringli fénykép biztosítással)

Az 1927-ben előállított útlevél néhány okmánybiztonsági jellemzője:

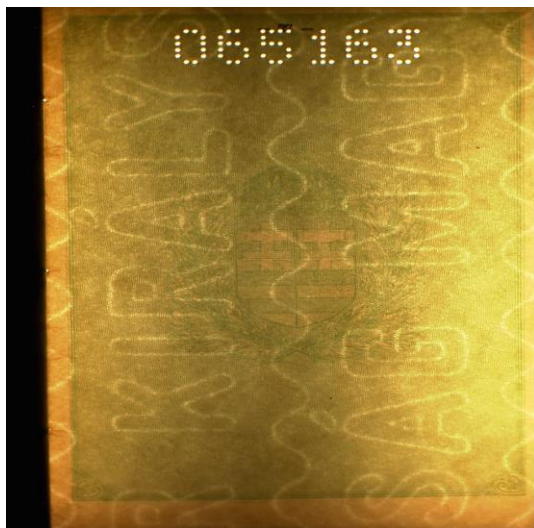
5. ábra: A fényképeket ringlivel rögzítették, a füzetlapokat átfűzték (egyszerű, kétöltéses spárgavarrással) és a hátsó oldalon egyedi, dombor-nyomott körcímkével biztosították.

6. ábra: Egyedi
rajzolat a belső
lapokon

7. ábra: Vízjellel készült
papír és minden oldalon
perforált sorszámozás

A tíz évvel később, az 1937-ben készült útlevelemben – amely géppel varrt füzet formátumú, textil fedeles, fényképes okmány – már lényegesen több, a hamisítás ellen védelmet nyújtó biztonsági elem is megtalálható.

8. ábra: 1937-ben gyártott (M. kir. állami nyomda. 2533/1937 impresszum számú), a Magyar Királyi Rendőrség Budapesti Főkapitányságának útlevél osztálya által kibocsátott diplomata útlevél

Az 1937-ben előállított útlevél néhány okmánybiztonsági jellemzője:

9. ábra: Arany fólia nyomat a fedélen

10. ábra: Egyedi rajzolat a belső lapokon

11. ábra: Vízjellel készült papír és minden oldalon perforált sorszámozás (ugyanaz a vízjelgrafika található az 1910-ben készült útlevelelben)

12. ábra: Az útlevelel tulajdonosa és a vele együtt utazó fényképének biztosítása (különböző biztonsági elemek - száraz és nedves bélyegző együttes használata, speciális, egyedi fóliás fénykép-biztosító szög)

Magyarországon hasonló, az előzőekkel egyező technológiával és biztonsági megoldásokkal készült útlevelek kerültek kibocsátásra a II. világháború utáni években is egészen 1954-ig. Ezekben a Magyar Állami Nyomda a megjelölt gyártó, míg az 1954-ből származó útlevelekben már a Magyar Nemzeti Bankhoz tartozó Pénzjegynyomda. Ekkor jelennek meg a magyar úti okmányokban a bankjegygyártásnál már alkalmazott biztonsági elemek és gyártási eljárások, mint a metsztemlyennyomtatás, irisz ofszet alnyomat, pozitív és negatív vízjel. Az ipar fejlődése ezeket a termékeket, így az okmányok előállítását, technológiáját és védelmét is nagyléptékben és nagymértékben átalakította, illetve alakítja napjainkban is.

A XX. században a digitális forradalom eredményeként a számítástechnika robbanásszerű fejlődésével és a reprodukciós technikák széleskörű elterjedésével a hamisítók lehetőségei is megnövekedtek. A jól kiépített személyi számítógépek és perifériák (nagy sebességű processzor, nagy felbontású szkennerek, fotó minőségű nyomtató, képszerkesztő szoftver) elérhető áron megvásárolhatóvá, elérhetővé váltak. A hamisítók tehát egyre fejlettebb technikai eszközöket alkalmaztak, majd a házilagosan kivitelezett, egyedi hamisításokról a hangsúly fokozatosan a nyomdai, illetve a számítástechnikai rendszereken, korszerű másolótechnikai eszközökön elkészített nagyobb példányszámú hamisítások irányába tevődött át, és ez a folyamat napjainkra is jellemző. Az egyes bűnözői csoportok jól felkészült és jól felszerelt hamisítókat alkalmaznak, hamisítói csoportokat hoznak létre, illetve a hamisítványok létrehozásához széleskörű kapcsolatok kiépítésére törekednek.

A szervezett bűnözés és az illegális bevándorlás elleni harc fontos eleme a hamisításokkal szembeni védekezés, az *egységes okmányvédelmi és –ellenőrzési, valamint megfelelő biztonsági stratégia* kidolgozása. Az okmányvédelem területén dolgozó és a hamisítások felfedésén munkálkodó szakterületek-feladata ennek a kihívásnak megfelelni.

Ezen dolgoznak az e feladatra létrehozott és a témakörben munkálkodó nemzetközi szervezetek is. Ezek közül az egyik legjelentősebb a montreáli székhelyű ICAO (*International Civil Aviation Organization – Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet*), melynek feladata a polgári légi forgalom biztonsági és liberalizálási elveinek megfelelő fejlesztésekre vonatkozó keretfeltételek kidolgozása.⁷

A biztonsági okmányok védelmére ún. *okmánybiztonsági elemeket* alkalmazunk. A biztonsági elemek kiválasztásánál, egy okmányvédelmi rendszerben való alkalmazásánál különböző szempontokat kell figyelembe vennünk. Ahhoz, hogy jól válasszuk ki az egyes védelmi jellegzetességeket, fontos tudni, hogy hogyan, mi ellen védekezzünk, fontos ismerni a hamisítás különböző kategóriáit, típusait, erre lehet felépíteni az okmányvédelmet.

⁷ ICAO Memorandum (1990) Montreál, 14. Kiadás, pp. :5-14.

A biztonsági okmányok hamisításának kategóriái és ezek jellemzői

A biztonsági okmányokat érintő hamisítások legfontosabb típusainak ismerete megteremti annak a lehetőségét, hogy elemezzük az okmány védettségét, gyenge pontjait és hatékony védelmi koncepciót fejlesszünk ki. Okirat-hamisításnak nevezzük a hamis okirat készítését vagy valódi okirat tartalmának megváltoztatását. Típusait tekintve három módszert különböztetünk meg:

Egyszerű – vizuális hasonlóságra törekvő – hamisítás

- A hamisítás kiindulási alapja egy eredeti okmány, bankjegy, értéket képviselő nyomdatermék vagy más irat stb.
- Az ilyen típusú hamisítványok előállítása nem az eredeti technológiával és nem az eredeti okmánynak megfelelő anyagok felhasználásával történik, vagyis nem tartalmazzák a biztonsági elemek imitációját.
- Napjainkban ebbe a kategóriába tartoznak a különféle fénymásolási technikákkal vagy informatikai eszközök, számítógépek és a kapcsolódó perifériák segítségével létrehozott hamisítványok.
- Az előállításhoz használt eszközöktől függően e kategóriába tartozó „termékek” minősége és veszélyessége igen különböző lehet.
- Az ellenőrzési szempontok ismeretében könnyen felismerhetők.

Teljes hamisítás

- A hamisítás kiindulási alapja egy eredeti okmány, bankjegy, értéket képviselő nyomdatermék vagy más irat stb.
- Az ilyen típusú hamisítványok előállítása részben vagy egészben az eredeti technológiával, de általában nem az eredeti okmánynak megfelelő anyagok felhasználásával történik.
- Az eredeti okmány, biztonsági termék alapanyagainak és biztonsági elemeinek speciális tulajdonságait különböző technikai megoldásokkal imitálják.
- Ezzel a hamisítási módszerrel megtévesztésre alkalmas hamisítvány jöhet létre.
- A felismerésnél meghatározó az eredeti termékbe épített biztonsági elem minősége és alkalmassága.

Tartalmi hamisítás

- A hamisítás kiindulási alapja egy eredeti okmány, bankjegy, értéket képviselő nyomdatermék vagy más irat stb.
- Az ilyen típusú hamisítványok előállítása az eredeti okmányban vagy biztonsági termékben történik: valamely azonosító vagy kiállítási adatban

végrehajtott változtatás (pl. személyes adatok, a tulajdonos arcképe, aláírás, címlet, érték, sorszám stb.).

- A változtatás mechanikai, fizikai és/vagy kémiai módszerekkel történik.
- Felismerhetősége az eredeti termék alkalmasan megválasztott, célzott védelmétől függ.

Mind a három hamisítási kategórián belül több típusú (és minőségű) hamisítvány is előfordul. A hamisítás felfedésének eredményessége attól függ, hogy milyen az eredeti okmány esetében alkalmazott védelem és az ellenőrzés egysége.

3. Okmányvédelmi módszerek, biztonsági elemek

Mielőtt döntünk egy biztonsági okmány vagy más, értéket képviselő termék védelmi elemeit, megoldásait illetően, fontos a megfelelő védelmi koncepció kidolgozása. A biztonsági okmányok védelme lehet technikai (pl. fizikai, kémiai, technológiai), illetve adminisztratív.

A klasszikus *technikai, technológiai okmányvédelmi elemek* tárházát (anyagok, módszerek, technológiák) igen széleskörű, folyamatos és dinamikus fejlesztés jellemzi, mely az adott kor technikai szintjét és a feltárt és megismert hamisítás valamennyi paraméterét – pl. mennyisége, minősége, módszerei – figyelemmel kíséri. Újabb és újabb anyagok, megoldások, okmányvédelmi technikák, módszerek szükségesek a korszerű, megfelelően védett okmányok előállításához. Technikai védelem az okmányok bármely részébe beépíthető.

Az *adminisztratív védelem* „a biztonsági okmányokkal kapcsolatos eljárásban az igazgatási folyamatba épített, az ügyintézés és ügykezelés során alkalmazandó előírások, intézkedések, továbbá az eljárást támogató” nyilvántartásban, adatbázisban és „informatikai rendszerben az adatkezelésre vonatkozó adatvédelmi és adatbiztonsági követelmények meghatározása, és az ezeket tartalmazó dokumentációk összessége.”⁸ Adminisztratív védelem nélkül nem beszélhetünk okmányvédelemről. Bizonyos esetekben, például a kis kockázatú és jól ellenőrizhető, kis példányszámú okmányoknál, szűk körű kibocsátási feltételek fennállása esetén elegendő megoldás lehet az adminisztratív védelem.

Biztonsági elemnek nevezzük azokat a különleges, a termékeket (okmányokat) egyedivé, azonosíthatóvá tévő technológiai, fizikai, kémiai sajátosságokat, amelyek az előállítás során kerülnek fel a termékre, épülnek bele. Egy biztonsági termék valamennyi része tartalmazhat, illetve hordozhat biztonsági elemeket. A biztonsági elem beépíthető az okmányt alkotó alapanyagokba (lehet biztonsági elem maga az alapanyag is), illetve összeépíthető az alapanyaggal, de biztonsági megoldásokat hordozhatnak az előállítás során alkalmazott technológiák is.

⁸ A *biztonsági okmányok védelmének rendjéről* szóló 86/1996. (VI. 14) Korm. rendelet (2014. 06. 27-én hatályos állapota)

3.1. A papír, mint biztonsági okmány alapanyag, adathordozó különleges szerepe

A biztonsági okmányok és a közokiratok döntő hányada még napjainkban is papíralapú. A papírnak különleges szerepe volt és van a biztonsági okmányok előállításában, védelmében. A papír – mint a nyomdatermékek, okmányok alapanyaga – általában növényi rostokból (pamut cellulóz, fa cellulóz stb.), ritkábban – részben vagy egészben – állati (gyapjú), ásványi (üvegszál, azbeszt) vagy szintetikus (poliamid, poliészter stb.) rostokat is felhasználva, vizes szuszpenzióból lapképzéssel előállított papíripari termék.

A papírt Kínában találták fel (i.sz. 105), de Európában csak 1270 körül találkozhattunk papírgyártással, elsőként az olasz kézműiparosok foglalkoztak vele⁹.¹⁰ Korábban papyrust (papyrusz-cserje csíkozva hasított bele) vagy pergament (enyvezetlen, yers papír tömény kénsavon áthúzva, marva, szárítva) használtak írás céljára.

Az első papírmalmokat a XIV. században létesítették Németországban, de jelentős fejlődést csak az 1799. év hozott a papíripari gép francia feltalálójának munkássága eredményeként, amely fontos lépés volt ahhoz, hogy elinduljon az ipari termelés.

Az első *vízjeles papír* 1282-ben készült egy olaszországi papírmalomban (egyszerű kereszt alakú minta volt). A vízjelkép kialakításához a még vizes papírba egy vízjelnyomó hengerrel mintát nyomtak, majd ezután víztelenítették, szárították a papírt. A vízjelet évszázadokon keresztül a finom papíráru készítőinek megjelenítésére, azonosítására használták. Ma már sokkal bonyolultabb, színeesebb grafikumú vízjelek kerülnek a biztonsági papírokba.

Már a vízjeles papír gyártásának kezdetekor hamisították néhány sikeres papírkészítő vízjeles papírjait, ezért a hamisítások megakadályozása érdekében folyamatosan fejlődött a papírokban alkalmazott védelmi elemek típusa és száma. Az értékpapírok, a papírpénz megjelenésével kapott új, napjainkban is tartó lendületet a biztonsági papírok védelme. A papír, és ennek következtében a biztonsági okmányok egyik első, az előállítás során az alapanyagba épített, technológiailag is magas színvonalú biztonsági eleme nagy valószínűséggel a vízjel volt.

Mint ahogy ma is jelentős a papíralapú védendő termékek, biztonsági okmányok köre, a különböző, technikailag egyre fejlettebb vízjel-technológiák mellett újabb és újabb védelmi elemek (ellenőrizhető, azonosítható jelzések) kerülnek a biztonsági papírokba, illetve a papírok felületére.

A biztonsági papírt tehát egyedi azonosítókkal, ellenőrizhető jellegzetességekkel gyártják.

⁹ Bayer Farben Revue. 1973/23. pp. :58-65.

¹⁰ Uo.

3.2. Az okmányvédelemben alkalmazott biztonsági elemek

Biztonsági elem lehet:

- a biztonsági okmány alapanyaga;
- a biztonsági okmány technológiája vagy az előállításához alkalmazott technológiák kombinálása;
- a biztonsági okmány előállításakor a különböző fázisokba beépített speciális tulajdonságú anyagok (jelölőanyagok);
- az okmányra utólagosan felvitt egyedi jellegzetesség.

Példák a biztonsági elemekre és a technológiai, technikai védelemre:¹¹

Biztonsági elemek a papírban:

- speciális rost alapanyagok;
- vízjelek;
- biztonsági szálak;
- pelyhező szálak;
- planchett-ek;
- vizuálisan látható vagy normál megvilágítás mellett nem észlelhető reagens vagy oldható kémiai anyag a papírban vagy annak felületén;
- stb.

Biztonsági elemek a nyomdafestékekben, tintákban, bélyegzőpárna festékekben (papír, illetve polimer hordozóra):

- vizuálisan látható, ellenőrizhető megoldások (egyedi színek, színkombinációk, speciális optikai tulajdonságú anyagok);
- egyszerű eszközökkel vizsgálható megoldások (infravörös fényt elnyelő, illetve áteresztő anyagok; lumineszcens tulajdonságú anyagok; fémes hatású, mágneses tulajdonságú anyagok);
- egyéb speciális tulajdonságú jelölő anyagok;
- stb.

Grafikai védelmi megoldások (papír és polimer hordozóra):

- egyedi grafikai rajzolatok, betű és szám karakterek;
- összetett grafikai elemek kombinációja, pl. pozitív/negatív gilós elemek;
- rejtett grafikumok, mikro elemek, látens kép;
- stb.

Nyomdatechnikai nyomtatás védelem (papír hordozóra):

- különböző, klasszikus nyomtatás technikák (pl. intaglio, magas, mély, szita);
- különleges nyomtatás technikák (pl. írisz ofset);

¹¹ <http://prado.consilium.europa.eu/hu/glossarypopup.html> (Letöltve: 2014. 06. 25.)

- a különböző nyomtatás technikák kombinálása;
- stb.

Nyomdatechnikai - könyvkötészeti védelmi megoldások:

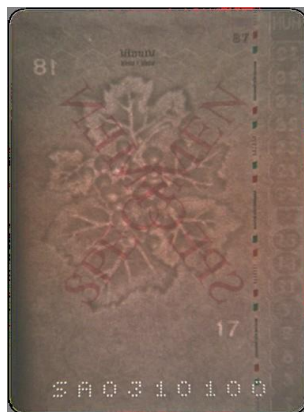
- speciális könyvkötészeti technikák;
- speciális, egyedi tulajdonságú könyvkötészeti alapanyagok;
- stb.

Egyéb okmánytechnikai védelmi megoldások:

- különleges tulajdonságú alapanyagok (pl. szintetikus papír, speciális tulajdonságú polimerek), illetve alapanyag kombinációk;
- speciális optikai tulajdonságokkal rendelkező – ún. OVD – elemek (hologram, kinegram, retroreflektív diffrakciós fóliák, OVI festékek, irizáló anyagok);
- speciális adatfelvételi megszemélyesítési technikák (pl. gravírozás, lézer perforálás)
- stb.

Példák az egyes biztonsági elemekre:¹²

Biztonsági papír

13. ábra: 2006-ból származó magyar útlevél (a belsőlap átnézeti képe).

A papírban árnyalatos, szőlőleveleket és szőlőfürtöt ábrázoló, oldalszám (elektrotype) - vízjel kombinációt tartalmazó biztonsági elem, több színnel nyomtatott biztonsági szál, valamint lézer perforálással készült sorszámozás látható.

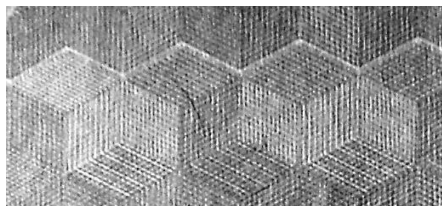
¹² HAZAI Lászlóné: Okmányhamisítás? Okmányvédelem. Belügyi Szemle 2002/11-13, p.70.

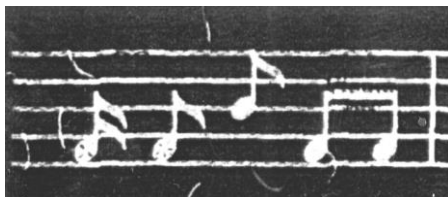
*Gilos grafikába
rejtett mikro
betűk*

14. ábra: Speciális technikájú grafikai megoldások, ún. gilos grafika

Különböző hullámhosszúságú megvilágítás esetén látható nyomatok (pl. UV₂₅₄,
333, 365)

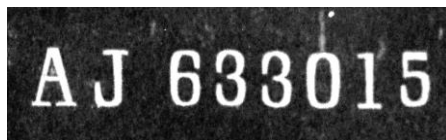
természetes megvilágításnál

UV_{365nm} megvilágításnál

sorszám természetes megvilágításnál

sorszám UV_{365nm} megvilágításnál

15. ábra: Magyar úti okmány egy oldala

4. Optimális okmányvédelem, okmányfejlesztés¹³

Általános követelmény, hogy minden biztonsági okmányt olyan védelemmel kell ellátni, amely megnehezíti, optimális esetben megakadályozza a hamisítást, és biztosítja a hamisítványok azonosítását. Az okmányvédelemmel foglalkozó szakemberek feladata a lehetőségekhez mérten maximálisan megnehezíteni az illegális termékek előállítását.

A biztonsági okmányok hamisítás elleni védelmének főbb alapvetései:

- az okmányok előállítása a *kockázati* (mekkora a keletkezett kár mértéke) és a *felderítési tényezők* (mennyire gyorsan fedhető fel, szűrhető ki a hamis okmány) *mérlegelésével a lehető legmagasabb technológiai, okmányvédelmi színvonalon* történjen;
- az okmányok előállítására, védelmére felhasznált *anyagokat és módszereket* is hatékonyan *védni kell*;
- az okmányok védelmének kialakításánál *különböző szintű védelmet kell alkalmazni, és biztosítani kell az egyes szintekhez tartozó okmányvédelmi megoldások, eredetiséget igazoló jellegzetességek* egységes, gyors és biztonságos *ellenőrzési feltételeit*.

Általános követelmény továbbá az, hogy minden biztonsági okmányt, illetve egyéb jelentőségénél, funkciójánál, értékénél fogva fontos okiratot vagy más terméket (bankjegy, értékcikk stb.) *stabil és azonosítható védelmi megoldással* (kémiai, technológiai), valamint minden esetben *ellenőrizhető adminisztratív védelemmel* kell ellátni.

A stabilitás ebben az esetben azt jelenti, hogy gondosan megtervezett védelmi rendszer esetén a biztonsági okmányban sem az idő függvényében, sem a környezeti és a használati körülmények hatására nem változhat lényegesen az ellenőrzés számára is kijelölt tulajdonság, az alkalmazott okmányvédelmi elem.

Az optimális okmányvédelemre törekvő fejlesztési koncepcióban a biztonsági okmányok egy komplex rendszer részei. A komplex rendszerben az okmányok adattartalma, okmánybiztonsági elemei, ismérvei (kémiai, technológiai, adminisztratív) és a korszerű okmányellenőrző, gépi kiértékelő, feldolgozó, ellenőrző programok együtt teszik lehetővé a biztonság fokozását, valamint az ellenőrzés hatékonyságának és gyorsaságának növelését.

Az okmányvédelmi megoldások palettája igen színes. Nagyon sokféle technika, megoldás lehetséges. Fontos azonban tudni, hogy az okmányvédelmi elemek,

¹³ Uo.

technikák, megoldások akkor jók, ha okmányvédelmi rendszerben is *jól működnek együtt, és nem oltják ki vagy gyengítik egymást.*

Az okmányvédelem és az ellenőrzés különböző szintjeinek ismerete, a tervezés során ezeknek a folyamatos figyelembevétele alapkövetelmény a megfelelően megválasztott és felépített, hatékony védelmi rendszerlétrehozásához.

5. Az ellenőrzés jelentősége és szintjei az okmányvédelemben¹⁴

Az okmányvédelem fent leírt általános elveinél megfogalmazott harmadik alapvetés az *okmányok védelmi szintjei* és az ezekhez tartozó *ellenőrzési feltételek összefüggéseire* hívja fel a figyelmet.

Az okmányok védelmének tervezésénél fontos szempont tehát az ellenőrzési szinteknek, szituációknak az ismerete, illetve szem előtt tartása. Az ellenőrzési helyzeteknek megfelelően (hol, milyen környezeti körülmények között, milyen felkészültséggel és milyen technikai feltételek mellett végzi az ellenőrző a feladatot) az ellenőrzéshez rendelkezésre álló eszközöktől, technikai helyzeti adottságtól függően különböző szintű okmányvédelem kialakítására kell törekedni.

Nagyon fontos eleme a hatékony ellenőrzésnek az okmányvédelem és az ellenőrzés szakterületeinek együttműködése, az ellenőrzést végzők számára a szükséges ismeretek, információk átadása, illetve az ellenőrzés tapasztalatainak figyelembe vétele az okmányvédelem fejlesztésénél.

Az okmányvédelemre – a sok száz év alatt – a technikai fejlődésnek megfelelő folyamatos megújulás, az új technológiák, anyagok, módszerek beépítése, alkalmazása volt a jellemző, és így van ez napjainkban is. Az okmányvédelem megtervezésénél a védelmi rendszerek felépítésének kiindulópontja az *okmányvédelem és okmányellenőrzés klasszikus háromszintű felépítése*¹⁵

- **Első szint** – *általános vagy alap okmányvédelmi és ellenőrzési szint*
Az alap szintű biztonsági elemek jól látható, gyorsan megtanulható, alapvetően vizuális ellenőrzéssel azonosítható jellegzetességek az okmányokban. Ilyenek lehetnek pl. az okmányok, biztonsági termékek megjelenése; színe; szöveges és grafikai elemei; felismerhető technológiai jellegzetességei stb.
- **Második szint** – *a hivatalból végzett ellenőrzéseket segítő okmányvédelmi és ellenőrzési szint*
Az adott okmánnyal hivatalból foglalkozók és a hatósági ellenőrzést végző szakterületek munkáját segítő, összetett azonosítási jellegzetességek tartoznak ide. Ilyenek az egyszerű eszközökkel ellenőrizhető okmányvé-

¹⁴ Uo.

¹⁵ Uo.

delmi megoldások, okmánytechnikai jellegzetességek, vagy a különböző elektronikus azonosítást támogató megoldások (OCR-kód, vonalkód, 2D barkód, kontakt, illetve kontaktmentes chip adatok stb.).

Mivel az ellenőrzés helyétől függően különböző környezeti, technikai feltételek és situációk lehetnek, ezért a szinten belül nagyszámú ellenőrzést támogató megoldás létrehozása lehetséges.

- **Harmadik szint** – *szakértői vizsgálatokkal vizsgálható okmányvédelmi, ellenőrzési szint*

Ide tartoznak a szakértők és a speciális szakmai ismeretekkel rendelkezők munkáját segítő azonosítási, okmányvédelmi jellegzetességek, anyagok, speciális okmánytechnikai ismérvek, valamint vizsgálati módszerek. (Ezek a jellegzetességek már többnyire nem nyilvánosan ismert, különböző szinten minősített információk és okmányvédelmi elemek.)

6. Az okmányvédelem szabályozása, jogi keretei. Az NBSZ Szakértői Intézetének hatósági tevékenysége

A biztonsági okmányok védelme minden korban az okmányt kibocsátó feladata, felelőssége. Az állam által kibocsájtott, kiemelten fontos, védelmet igénylő okmányok, így különösen a különleges jogokat igazoló, a személyazonosító és az utazási célú – útlevelek, úti – okmányok védelme kormányzati felelősség, Magyarországon az ezzel kapcsolatos feladatokat kijelölt állami szerv látta, illetve látja el. A 3076/1973. számú Miniszter Tanácsi (MT) határozat és a 024/1973. (X. 19.) Belügyminiszteri utasítás rendelkezett a biztonsági okmányok védelmének szabályairól, amely szabályzók értelmében a biztonsági okmányok védelmének kidolgozása, gyártásának és kibocsátásának ellenőrzése a Belügyminisztérium Okmányvédelmi Szervének (BM OKSZ) feladata volt. Ez a szerv volt az NBSZ Szakértői Intézetének szakmai elődszervezete. A belügyminiszteri utasítás rendelkezett arról, hogy a biztonsági okmányt kibocsátók kötelesek bejelentést tenni (és előzetes terveket benyújtani) a BM OKSZ felé, ha új okmányt kívánnak rendszeresíteni. Ezen rendelkezések betartását a miniszterek közötti együttműködési megállapodás garantálta, illetve ez rendelkezett a biztonsági okmányok köréről is.

A BM OKSZ feladata az okmányok védelmének biztonsági felügyelete volt. E tevékenységet 1990-ben a *nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról* szóló 26/1990. (II. 14.) és a módosításaként megjelent 90/1990. (V. 2.) MT rendeletek a nemzetbiztonsági feladatok közé sorolták. A rendeletek meghatározott feladatkörben hatósági jogkörrel ruházták fel a Nemzetbiztonsági Hivatalt, mely feladatokat az NBH Szakszolgálati Technikai Igazgatóság szervezeti egysége, az NBSZ Szakértői Intézet jogelődje hajtotta végre. Az 1990. évi rendeletek azonban nem tértek ki arra, hogy mely okmányok minősülnek biztonsági

okmányoknak, és melyek az okmányok védelmével összefüggő kibocsátói feladatok. A gazdasági átalakulással együtt járt a biztonsági okmányokat gyártók körének bővülése. A tájékoztatatlanság, a nem kellően részletes szabályozás hozzájárult ahhoz, hogy megnőtt az okmányhamisítások száma, ezért sürgetővé vált új előírások kidolgozása.

Az 1995-ös és 1996-os években született meg a 86/1996. (VI. 14.) Korm. rendelet (a továbbiakban R.). Ez új alapokra helyezte új alapokra helyezte a biztonsági okmányok felügyeletét, és azóta az okmányvédelem terén a biztonsági okmányok körébe tartozó okiratok előállításának és kibocsátásának felügyeletére vonatkozóan az NBSZ Szakértői Intézete kizárólagos hatáskörrel rendelkezik: engedélyezési, ellenőrzési, vagyis hatósági feladatokat lát el, és erre a *nemzetbiztonsági szolgálatokról* szóló 1995. évi CXXV. törvény 8.§ (1) bekezdésének d) pontja ad felhatalmazást.

Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozása a biztonsági okmányok védelmének kérdéseit illetően is változást hozott, a közösségi felelősség némileg átalakította az NBSZ hatáskörébe tartozó okmányvédelmi feladatokat. A korábban nemzeti hatáskörben lévő fejlesztési és szabályozási tevékenységek mára már megoszlanak az EU és a tagállamok között.

Nemzetközi törekvés az okmányvédelem terén a fontos és kiemelt jelentőséggel bíró *biztonsági okmányokat* illetően (pl. személyazonosításra, határátlépésre, tartózkodásra jogosító okmányok) egy integrált, egységes, hatékony technikai koncepció kialakítása. Az ennek érdekében hozott uniós szintű szabályozásokat megelőzi a tagállamok közös álláspontjának kialakítása, a biztonságot, az okmányvédelmet erősítő közös intézkedések elfogadása, illetve elfogadtatása.

A Magyarországon kibocsátott biztonsági okmányok védelmének, az előállítás hatósági felügyeletének szabályait – összhangban az uniós normákkal –, valamint a felügyelet alá tartozó biztonsági okmányok körét továbbra is a 86/1996. (VI. 14.) Korm. rendelet írja elő.

6.1 A biztonsági okmányok védelmével kapcsolatos hatósági jogkörrel járó feladatok

A R. részletesen meghatározza a hatóság és a kibocsátó feladatait. Ennek megfelelően a hatósági feladatok közé sorolja:

- a biztonsági okmány védelmét biztosító általános követelményrendszer meghatározását;
- a biztonsági okmányok okmányvédelmére és az eredetiség ellenőrzésére vonatkozó általános szempontok meghatározását;
- az okmányvédelmi tervek és az okmányok előállítóinak technikai és okmánybiztonsági véleményezését;
- az okmányok előállításának engedélyezését;

- a biztonsági okmányok védelmének, gyártásának időszakos technológiai ellenőrzését;
- a kibocsátók szakértői támogatását a biztonsági okmányok védelmével kapcsolatban (tájékoztatás és továbbképzés);
- a szakértői tapasztalatok, valamint az okmány-előállítás technológiájának fejlődése ismeretében a biztonsági okmányok időszakos felülvizsgálatát, védettségi színvonalának véleményezését és újraminősítését, illetve az okmányvédelmi szempontból szükségessé váló változtatások kezdeményezését.

Az NBSZ Szakértői Intézet az előzőekben felsorolt feladatok ellátásán túl e témakörben a biztonsági okmányok védelmi szintjét növelő új okmányvédelmi eszközök, módszerek, technológiák kutatásával, fejlesztésével, illetve ezek alkalmazhatóságának vizsgálatával, az ellenőrzés szempontjainak meghatározásával segíti a hazai okmányok hamisítás elleni védettségének szinten tartását. Ezen túl szakvéleményeket készít okmánytechnikai, technológiai kérdésekben, és javaslatokat tesz új védelmi eszközök, módszerek bevezetésére, szem előtt tartva a nemzetközi gyakorlatot, valamint az Európai Unió előírásait és ajánlásait.

A biztonsági okmány előállításának engedélyezése a R. alapján a hatósági eljárás keretében történik, melyben a hatósági jogköröket első fokon az NBSZ Szakértői Intézet gyakorolja, továbbá – az R. 3.§ (1) bekezdés alapján – ellátja

- az okmányvédelmi rendszerterv kidolgozásával;
- a biztonsági okmány előállításának engedélyezésével;
- a biztonsági okmány előállítójának kiválasztása során az okmány-előállítás technológiai, technikai feltételeinek vizsgálatával, valamint
- a biztonsági okmányok védelmének hatósági felügyeletével kapcsolatos feladatokat.

Az NBSZ Szakértői Intézet hatósági eljárása során és hatósági döntéseinek tartalmával összefüggésben nem utasítható.

A biztonsági okmány előállításával kapcsolatos hatósági eljárás szereplői és feladataik:

Hatóság: az NBSZ Szakértői Intézet (első fokon). A Szakértői Intézet ebben a feladatkörében a *közigazgatási eljárás és szolgáltatás általános szabályairól* szóló 2004. évi CXV. törvényben foglaltak szerint jár el.

Előállító: (R. 7.§ (1) bekezdés) olyan, biztonsági okmány előállítását végző szervezet, mely rendelkezik:

- az Szakértői Intézet által elkészített *okmányvédelmi rendszertervben* foglaltak teljesítéséhez szükséges műszaki, technikai, technológiai feltételekkel;
- megfelelő technológiai-szervezeti rendszerrel és az ehhez kapcsolódó, a biztonságot garantáló biztonsági szabályzattal;
- őrző biztonsági személyzettel és technikai berendezésekkel, a tevékenységének megfelelő belső ellenőrző apparátussal;
- vállalja, hogy az okmányt az *okmányvédelmi tervben* rögzített előírásoknak megfelelően a R.-ben szereplő kötelezettségeket betartva állítja elő.

Kibocsátó: (R. 1.§ c) pont) a biztonsági okmány rendszerbe állítására felhatalmazott szervezet.

A gyártó kiválasztásánál a feltételek vizsgálata a kibocsátó feladata, de az „A” és „B” védelmi kategóriába tartozó biztonsági okmányt előállító szervezet kiválasztása során a műszaki, technológiai feltételek vizsgálatát a kibocsátó a Szakértői Intézet bevonásával végzi.

Szükséges meghatározni az okmányvédelmi rendszerterv és az okmányvédelmi terv fogalmát.

Okmányvédelmi rendszerterv (R. 1.§ d) pont):

Az okmányvédelmi rendszerterv az általános védelmi előírások sora, amely biztosítja az okmányvédelmi kategóriának megfelelő védelmet, és illeszkedik a kibocsátás körülményeihez, módjához. Ezt minden biztonsági okmányhoz, a kibocsátó felkérésére az NBSZ Szakértői Intézet készíti el.

Okmányvédelmi terv (R. 1.§ e) pont):

Az okmányvédelem tervezésénél követelmény az okmányvédelem és az ellenőrzés alapelveinek, szempontjainak figyelembe vétele. Az okmányvédelmi terv az okmányvédelmi rendszertervben foglalt előírások és követelmények alapján készül el. Az okmányvédelmi terv elkészítettéről a kibocsátónak kell gondoskodnia, és általában az előállító készíti el. Ebben már teljes körűen és részletesen meg kell határozni az adott biztonsági okmányban alkalmazásra kerülő okmányvédelmi eszközöket, pontosan meg kell jeleníteni a felhasznált anyagokat és módszereket (formátum, méret, alapanyag-összetétel, grafika, szövegnyomat, egyedi védelmi elemek – pl. mikrobetű, látens kép, gilos elemek, nyomdafestékek összetétele, nyomtatástechnika).

Az okmányvédelmi terv vizsgálata (R. 6.§. (5) bekezdés):

Az okmányvédelmi tervet, az NBSZ Szakértői Intézet bírálja el, és ha az megfelel az okmányvédelmi rendszertervben meghatározottaknak, az adott biztonsági okmány előállítását okmányvédelmi szempontból engedélyezi. Az eljárás során a hatóság új védelmi elemek beépítését, az előállítás technológiai módosítását írhatja elő, vagy arra javaslatot tehet. Az „A” okmányvédelmi kategóriába sorolt biztonsági okmány esetében az érvényesítés, illetve a kitöltés eszközeit is engedélyeztetni kell.

Amennyiben az okmányvédelmi terv és az ahhoz csatolt látványterv és/vagy mintaokmány megfelel az okmányvédelmi rendszertervben foglaltaknak, illetve az esetleges egyéb előírásoknak, akkor az eljárást az NBSZ Szakértői Intézet engedélyező határozattal zárja le, és kiadja a gyártási engedélyt. Az okmányvédelmet érintő feltételek folyamatos fennállását a Szakértői Intézet ellenőrzi.

A hatósági ellenőrzés során – R. 9.§ (4) bekezdés – a Szakértői Intézet:

- a biztonsági okmány előállítójánál az előállítás technikai, biztonsági feltételeit illetően ellenőrzést folytathat;
- az engedélytől eltérő előállítás esetén az előállítót a feltárt hiányosságok megszüntetésére kötelezheti, a biztonsági okmány előállítását felfüggesztheti, súlyos szabálysértés esetén az előállításra vonatkozó engedélyt visszavonhatja, az előállított biztonsági okmányt megsemmisítheti, illetve kötelezheti a kibocsátót a biztonsági okmány forgalomból történő kivonására.

6.2. A biztonsági okmányok köre

A biztonsági okmányok körét az *R 1. számú melléklete* tételes felsorolásban tartalmazza. A rendelet három csoportot határoz meg aszerint, hogy milyen szintű szabályozás vonatkozik az egyes biztonsági okmányokra.

A melléklet I. részében felsorolt biztonsági okmányok körébe az *Európai Unió által* a tagállamok részére egységesen, kötelezően és részleteiben meghatározott formai és biztonsági jellemzőkkel bíró, ún. *egységes formátumú okmányok* tartoznak. Az okmányok megjelenését és védelmét részleteiben meghatározó technikai specifikációk kidolgozása az EU szakértői bizottságaiban folyó munka eredménye, és az EU Bizottság döntését követően a tagállamok részére kötelező. Ez a csoport jelenleg három okmányból áll:

- vízümbélyeg,
- a vízum elhelyezésére szolgáló külön lap,
- a tartózkodási engedély.

Ezen okmányok kiemelt védelmét az indokolja, hogy az EU tagállamain kívüli harmadik ország állampolgárai részére kerülnek kiállításra, és közhitelesen bizonyítják az EU valamennyi tagállamába történő belépés, tartózkodás és szabad mozgás jogosultságát.

A melléklet II. részében felsorolt biztonsági okmányok azok a nemzeti fejlesztési hatáskörbe tartozó okmányok, amelyekre vonatkozóan

- az Európai Unió minimum okmánybiztonsági követelményeket fogalmaz meg, vagy
- az uniós vívmányok formai, tartalmi követelményeket, vagy
- egyéb biztonsági elvárásokat határoznak meg.

Ebbe a csoportba tartoznak az útlevelek és az 1 évnél hosszabb érvényességi idejű úti okmányok is. A tagállamok által kiállított nemzeti útlevelek és úti okmányok biztonsági jellemzőire és biometrikus elemeire vonatkozó előírásokról szóló 2252/2004/EK rendeletben okmánybiztonsági minimumkövetelmények kerültek meghatározásra, ennek teljes körű figyelembevételével kell az egyes tagállamoknak a nemzeti útleveleket és úti okmányokat előállítaniuk.

Ezen okmányok esetén - a jelentőségük miatt - a biztonsági jellemzők uniós szintű harmonizálása, valamint a biometrikus azonosítók kombinálása a hagyományos okmányvédelmi módszerekkel fontos lépés a hamisítás elleni védelemben, hiszen így biztonságosabbá válnak az úti okmányok, illetve megbízhatóbb kapcsolat létesül az útlevél vagy úti okmány és annak birtokosa között.

A melléklet III. részében felsorolt biztonsági okmányok azok a teljes mértékben nemzeti hatáskörbe tartozó okmányok, amelyek nem sorolhatók a fenti két csoportba. Ennek két alcsoportja:

- személyazonosságot vagy valamilyen jogosultságot igazoló okmányok;
- védelmet igénylő létesítmények, szervek, intézmények belépési engedélyei, belépésre jogosító igazolványai.

Megjegyzendő, hogy az ebbe a csoportba tartozó személyazonosító igazolvány esetében – amelyhez utazási jogosultság is társul - már van uniós minimum okmánybiztonsági ajánlás.

6.3. A biztonsági okmányok okmányvédelmi kategóriái

Az R. 5.§ (3) bekezdése értelmében a biztonsági okmányokat tartalmuktól, az általuk keletkeztetett vagy igazolt jogosultságok, illetőleg kötelezettségek súlyától függően „A”, „B” vagy „C” okmányvédelmi kategóriába soroljuk. Az R. 2. számú melléklete ad útmutatót a biztonsági okmányok okmányvédelmi kategóriába sorolásához.

- Az „A”, vagyis a legmagasabb védelmi kategóriába tartozó biztonsági okmányok minden alkatrészét védeni kell a teljes, illetve részleges hamisítás ellen. A védelmi módszereknél a kémiai, technikai, technológiai és adminisztratív eljárásokat együtt kell alkalmazni. „A” védelmi kategóriába került besorolásra például a *személyi igazolvány*, az *útlevelek* és az *útiokmányok*.
- A „B” védelmi kategóriába tartozó biztonsági okmányok egyes főbb alkatrészeit kell a teljes vagy részleges hamisítás ellen védeni. A védelmi megoldásoknál a kémiai, technikai, technológiai és adminisztratív módszereket differenciáltan kell alkalmazni. Jelenleg „B” védelmi kategóriába tartozik például az *ideiglenes személyi igazolvány* vagy a *diákigazolvány*.
- A „C” védelmi kategóriába tartozó biztonsági okmányok hamisítása ellen és annak felismerése érdekében adminisztratív védelmi eljárásokat kell alkalmazni. Az adminisztratív védelem a biztonsági okmányokkal kapcsolatos eljárásban az igazgatási folyamatba épített, az ügyintézés és ügykezelés során alkalmazandó előírásokat, intézkedéseket, valamint az eljárást támogató informatikai rendszerben az adatkezelésre vonatkozó adatvédelmi és adatbiztonsági követelményeket (sorszám, impresszumszám) és az ezeket tartalmazó dokumentációkat jelenti, illetve foglalja magában. „C” védelmi kategóriába tartozik például az *Európai Egészségbiztosítási Kártya*.

Az egyes biztonsági okmányok okmányvédelmi kategóriába történő besorolását a kibocsátó kezdeményezi, minthogy ő felel az adott biztonsági okmány megfelelő szintű védelméért, de ehhez igénybe veheti a hatóság segítségét, az NBSZ Szakértői Intézet okmányvédelemmel kapcsolatban összegyűjtött tapasztalatait.

7. Nemzetközi kitekintés, az okmányvédelem szabályozása

Néhány európai és tengerentúli ország kormánya már a XIX. század második felében nagy figyelmet fordított az útlevelek és más, azonosításra alkalmas okmányok hitelességének ellenőrzésére, az utazás megkönnyítésére, egységes feltételek létrehozására. Nemzetközi egyezmények születtek ezen okmányok szabályozására, és 1920. október 21-én a Népszövetség e célból összehívott konferenciáján (*Konferencia az útlevelekről, vám formalitásokról és átmenő jegyekről*, Párizs) az aláíró országok elfogadtak egy szabványt, amely az útlevel és a vízum formátumát, tartalmát, érvényességét és árát egységesen rendezte. To-

vábbi specifikációk kidolgozására 1926-ban került sor a második, Genfben megtartott konferencián.¹⁶

Egy 1944-es chicago-i egyezmény hozta létre az ICAO-t, amely ma már az ENSZ szakosított szerveként működik, és így az ENSZ-en belül széles körű nemzetközi támogatással folyik a munka.

A kiemelt fontosságú – utazásra, határátlépésre, személyazonosításra alkalmas – okmányok okmánytechnikai, és az ellenőrzés gépi lehetőségeinek fejlesztésénél az ICAO – mely az ENSZ repülés biztonsággal foglalkozó kijelölt, szakosított szerveként a légi közlekedés biztonságának és hatékonyságának növeléséért felelős nemzetközi szakmai szervezet – okmánybiztonsági *előírásai*, illetve *ajánlásai az irányadók*¹⁷. Ezeket az előírásokat, ajánlásokat mára már ISO szabványként is rögzítik.

Az ICAO folyamatosan fejleszti az okmányok ellenőrzésének gépi azonosító programját. A technika fejlődése és a géppel olvasható okmányoknál a gyakorlatban felmerülő problémák, kérdések szükségessé teszik, hogy folyamatosan javítsák, fejlesszék a programot, ennek megfelelően a *9303 Dokumentum* felülvizsgálata is folyamatos feladat. Ennek 1. része a géppel olvasható útlevelekkel, 2. része a vízumokkal, míg 3. része az ISO szabványnak megfelelő ID-1 és ID-2 méretű, kártya formátumú utazási célra alkalmas úti okmányokkal foglalkozik¹⁸. A fejlesztésnek, felülvizsgálatoknak nemzetközileg meghirdetett és támogatott célja továbbra is

- a biztonság fokozása,
- a liberalizmus érvényesítése, az állampolgárok szabad mozgásának biztosítása,
- és az ellenőrzés hatékonyságának, gyorsaságának növelése.

Az ICAO okmánybiztonsági feladatkörébe tartozik a leginkább védett okmányok – útlevelek, személyazonosító okmányok – nemzetközi referenciáinak és az egységes ellenőrzési módszerek kidolgozása.

Az optimális okmányvédelemre törekvő fejlesztési koncepcióban¹⁹ a biztonsági okmányok egy komplex rendszer részei. Ebben a komplex rendszerben az okmányok adattartalma (a vizuális és esetenként az elektronikus), az okmánybiztonsági elemek, ismérvek (kémiai, technológiai, adminisztratív), valamint az okmányok ellenőrzését támogató gépi kiértékelő-feldolgozó programok együtt

¹⁶ *9303 ICAO Dokumentum: géppel olvasható úti okmányokra vonatkozó előírások (1989)*
Kiadás: TAG-MRP/2

¹⁷ HAZAI Lászlóné: *A biometrikus azonosítás feladatai. Belügyi Szemle 2013/5, p.101.*

¹⁸ *A biztonsági okmányok védelmének rendjéről szóló 86/1996. (VI. 14) Korm. rendelet (2014. 06. 27-én hatályos állapota)*

¹⁹ HAZAI Lászlóné: *Okmányhamisítás? Okmányvédelem. Belügyi Szemle 2002/11-13, p.70, valamint HAZAI Lászlóné: A biometrikus azonosítás feladatai. Belügyi Szemle 2013/5, p.101.*

- Elektronikus olvasásra (pl. biometrikus azonosítók biztonsági okmányokba történő integrálására) alkalmas elemek például a kontakt és kontaktmentes chippek, valamint a különböző adat-mátrixok, mint például a két-dimenziós bar kód.

Ezekon felül természetesen még számos más megoldás is lehetséges (pl. mágneses vagy optikai adathordozók). Az, hogy melyik módszer valósítható meg, több tényező függvénye. A választást meghatározza az adott tárolni kívánt paraméterek, okmányvédelmi elemek, illetve biometriai azonosító(k)nak az adathordozón történő, megfelelő minőségű és biztonságú tárolásához szükséges helyigény, az adathordozó tárolókapacitása, az adott okmány típusa, technológiai fizikai kialakítása, stb.

A biometrikus azonosítók²² biztonsági okmányokba történő integrálására irányuló, az EU Bizottság szakmai bizottságai által koordinált, irányított fejlesztések az Európai Unióban a fokozott okmánybiztonság iránti igény miatt, valamint az Egyesült Államok vízum-mentességi programjának indíttatására indultak el. Az Európa Tanács 2003. júniusi thesszalóniki, majd brüsszeli ülésén szólította fel az EU Bizottságot, hogy a *biometrikus elemek bevezetése* érdekében dolgozza ki a szükséges javaslatokat, és kezdje meg a technikai részletek kidolgozását. A fejlesztések két irányba indultak el: a harmadik országok állampolgárai részére kiadott vízumok és tartózkodási engedélyek, illetve az EU tagállamok által kiadott útlevélek és úti okmányok biometrikus azonosítókkal történő ellátása irányába. Korábban már szó volt róla, hogy a *vízum*²³ és a *tartózkodási engedély*²⁴ egységes EU okmányok, melyekre vonatkozóan az Unió rendeletben szabályozott módon a tagállamok részére egységesen, kötelezően és részleteiben meghatározott formai és biztonsági jellemzőket ír elő. Az *útlevélek és úti okmányok*²⁵ ezzel szemben nemzeti fejlesztési hatáskörbe tartozó okmányok, melyekre nézve az uniós rendelkezések formai és tartalmi előírásokat, valamint az okmánybiztonsá-

²² Uo.

²³ A vízumok egységes formátumának meghatározásáról szóló 1683/95/EK rendelet (2014. 06. 27-én hatályos állapot)

²⁴ A harmadik országok állampolgárai tartózkodási engedélye egységes formátumának megállapításáról szóló 1030/2002/EK rendelet (2014. 06. 27-én hatályos állapot)

²⁵ A tagállamok által kiállított útlevélek és úti okmányok biztonsági jellemzőire és biometrikus elemeire vonatkozó előírásokról szóló 2252/2004/EK rendelet (2014. 06. 27-én hatályos állapot)

gi követelmények minimálisan teljesítendő szintjét határozzák meg, ezek mellett azonban az okmányok további biztonsági, okmánytechnikai fejlesztése, kialakítása a tagállamok hatáskörébe tartozik.

Az EU által kiemelten kezelt biztonsági okmányok fejlesztésével kapcsolatos feladatokat, vonatkozó rendeleteket és határidőket a következő táblázat²⁶ foglalja össze.

Okmány	Feladat	Jogalap	Határidő	Biometrikus adatok tárolása
ÚTLEVÉL	biometria bevezetése	2252/2004/EK rendelet B (2006) 2909 határozat	2006.08.29. (fénykép) 2009.06.29. (ujjlenyomat)	az okmányba integrált adathordozóban
SZEMÉLY- AZONOSÍTÓ IGAZOLVÁNY	biometria bevezetése (ajánlás jellegű)	2006. 12. 4-5-i tanácsi következtetések	tagállami hatáskör	az okmányba integrált adathordozóban
VÍZUMBÉLYEG	Vízum Információs Rendszer bevezetése (biometria)	767/2008/EK rendelet	2011.10.11.	központi adatbázisban (VIS)
	okmánybiztonsági fejlesztés	1683/95/EK r. 856/2008/EK r. C (2010) 0319 h.	2012.01.27.	
TARTÓZKODÁSI ENGEDÉLY	a megújult kártyaformátumú okmány bevezetése	1030/2002/EK rendelet 380/2008/EK rendelet C (2009) 3770 határozat	2011.05.21.	okmányba integrált adathordozóban
	biometria bevezetése		2011.05.21. (fénykép) 2012.05.21. (ujjlenyomat)	

²⁶ Hazai Lászlóné: A biometrikus azonosítás feladatai. *Belügyi Szemle* 2013/5, p.101

A táblázatban is feltüntetett fontos különbség, hogy egyes okmányoknál (vízum) a biometrikus adatok elhelyezése, tárolása a központi adatbázisban, míg más biztonsági okmányoknál (útlevél, személyazonosító igazolvány, tartózkodási engedély) az okmányokba integrált – megfelelő biztonságot nyújtó technológiával beépített – adathordozón történik.

Az EU a biometrikus adatok ellenőrzéséhez *elsődleges biometrikus azonosítóként az arcképet, másodlagos biometrikus azonosítóként az ujjlenyomatot jejlölte meg*. Ezek rögzítése az EU tagállamok által kiadott útlevelekben, és az egy évnél hosszabb érvényességi idővel kibocsátott úti okmányokban az elsődleges azonosító esetében 2006, a másodlagos azonosító vonatkozásában pedig 2009 óta kötelező.

Az utazási célú és az EU-ban tartózkodásra jogosító, biometrikus azonosításra alkalmas biztonsági okmányok bevezetése ennek megfelelően az elsődleges azonosító arckép elektronikus formátumban történő tárolásával és a biometrikus adatnak az ún. 1:1 ellenőrzésével kezdődött. Azért az arcképpel, mert az arckép okmányokban történő elektronikus tárolása és visszaellenőrzése igényli az állampolgár részéről a legkisebb együttműködést, és egyben az ellenőrző személy számára a legegyszerűbben összehasonlítható biometrikus jellemző.

Az e-útleveleknek a jelenlegi szabályozás szerint minimum 64K tárolókapacitású, kontaktmentes, rádió frekvenciás elven kommunikáló, ún. RF chipet kell tartalmazniuk. A chipen tárolni kell a személyes adatokat, az arcképet és az ujjlenyomat képét, továbbá egyéb, a chip működéséhez, működtetéséhez, az adatok biztonságának megőrzéséhez szükséges adatokat.

A chipkapacitás minimumának kiszámításakor és az alkalmazásra kerülő biometrikus azonosítók megválasztása érdekében a fejlesztés során tesztek, vizsgálatokat végeztek az arckép, az ujjlenyomat és az íriszkép, mint további biometrikus azonosító tömöríthetőségének megállapítására (értsd: addig tömöríthetjük, amíg az a visszaolvasás utáni állapotban még nagy biztonsággal azonosítható). Arra jutottak, hogy a szabvány arckép JPEG2000 formátumban 12K méretre, az ujjlenyomat WSQ algoritmussal ujjanként 10K-ra, míg az íriszkép szemként 30K-ra tömöríthető a minőség jelentős romlása nélkül.

Az ICAO közlése szerint szerte a világban 2010 elején már több mint 100 millió ún. e-útlevél, illetve úti okmány kibocsátására került sor több mint 50 ország részéről, és ezekben is az elsődleges biometrikus adat a tulajdonos elektronikus formában tárolt arcképe. 2011-re a biometrikus okmányt kibocsátó országok száma meghaladta a 80-at. Nincs adat arról, hogy ebből mennyi és melyik tartalmaz egy (arckép) és mennyi több (arckép és ujjlenyomat), vagy esetleg más biometrikus adatot²⁷.

A *személyazonosító igazolványokat* illetően - minthogy ezekhez is utazási jogosultság társul, de az útlevelektől eltérő jog-hatású okmányok - minimum biztonsági követelmények elfogadására és a biometrikus azonosítók integrációjának

²⁷ Uo.

kötelezettségére vonatkozóan a tagállamok között politikai egyetértés született, azonban az ehhez kapcsolódó jogi normák kidolgozása még nem történt meg.

A fejlesztések tehát nem csak az útleveleket, úti okmányokat és a tartózkodási okmányokat érinti, hanem egyre több ország vezeti be az elektronikus, az előzőekben részletezett paraméterekkel rendelkező személyazonosító kártyákat, vezetői engedélyeket stb. (Németország: ID-2010, vezetői engedély-2011; USA: zöld kártya-2010; EU tagállamok: tartózkodási engedélyek).

8. Az okmányok eredetiségének ellenőrzésére alkalmas különleges módszerek

Az unió az utazási célú és az EU-ban tartózkodásra jogosító elektronikus okmányoknál a tárolt adatok hitelességének és biztonságának érdekében meghatározta, hogy megfelelő, PKI²⁸ alapú hitelesítési rendet (pl. hatóságok kijelölése, kötelező protokollszabályok) kell alkalmazni.

A gépi (optikai vagy elektronikus ellenőrzés) eredetiség-, hitelesség-megállapítás céljából alkalmas megoldások²⁹ például:

- az okmányok egyes biztonsági elemeinek, jellemző tulajdonságainak detektálása (színtani tulajdonságok, lumineszcencia, anyagszerkezet, mágneses tulajdonságok stb.);
- az ún. információs elemek detektálása (elektronikusan kódolt képi, illetve szöveges információk elemei);
- adatkonfigurációk vizsgálata (ellenőrző jelek, kódolt, illetve kódolatlan adatok és más okmánybiztonsági elemek kombinációja)

A klasszikus okmányvédelmi megoldások és az elektronikus adatok tárolására, valamint ennek megfelelően a gépi azonosításra alkalmas elemek, eszközök integrálása, beépítése a biztonsági okmányokba kiszélesítette a védelem és az ellenőrzés lehetőségeit, növelte a védelmi szintek komplexitását.

A biztonsági okmányokban az elsődleges adathordozó a papír vagy polimer alapú, vagy ezek kombinációjával létrehozott, megfelelő védelemmel ellátott lap vagy oldal. Az *elektronikus adathordozót* (mint másodlagos adathordozót) úgy kell tekinteni, mint egy új biztonsági elemet, amely:

²⁸ *Public key infrastructure – Nyilvános kulcsú infrastruktúra.* www.ediport.hu (Letöltve: 2014. 06. 26.)

²⁹ HAZAI Lászlóné: *A biometrikus azonosítás feladatai.* *Belügyi Szemle* 2013/5, p.101.

- növeli az okmány és az ellenőrzés biztonságát, mert elektronikus formában ellenőrizhetővé teszi az összetartozást az okmány és tulajdonosa között, így segíti az ellenőrzést végző személyt/eszközt;
- technikailag megnehezíti a hamisítást.

Az adatot tároló adathordozót – amely fizikailag beépül az okmányokba – az okmányvédelem részeként kell kezelni. Az okmányvédelmi, okmánytechnikai fejlesztéseknél azonban fontos arra figyelmet fordítani, hogy az új fejlesztésnél az okmánytechnikai biztonság és az informatikai biztonság magas szintű integrációjának kell megvalósulnia.

Hangsúlyozottan igaz az, hogy az *elektronikus azonosítás önmagában nem lehet elégséges* a személyazonosításhoz. Egyes szakemberek szerint az elektronikus adattárolás lehetőségének megteremtésével módosult a klasszikus háromszintű okmányvédelem és ellenőrzés. Hesse amerikai és Stevens angol szakértők³⁰ már a *biztonság hat szintjéről* beszélnek az okmány eredetiségének ellenőrzése, illetve a tulajdonosának azonosítása szempontjából, melyek a következők³¹

- Folyamatosan fejlesztett, vizuálisan ellenőrizhető, az okmányt és a tulajdonosát egyértelmű, de egyedi elemekkel, okmányvédelmi megoldásokkal azonosító jellegzetességek (ld. klasszikus okmányvédelem első szint).
- Egyszerű okmányvizsgáló eszközökkel ellenőrizhető okmányvédelmi elemek (ld. klasszikus okmányvédelem második szint).
- A megismerésével felvitt speciális biztonsági, azonosító elemek a gépi olvasással olvasható zónában, például OCR kód (ld. klasszikus okmányvédelem második szint).
- Az okmányban biztonságos feltételek mellett tárolt biometrikus azonosítók, amelyek az okmány használójának/birtokosának 1:1 (kép/kép) azonosítását teszik lehetővé (ld. klasszikus okmányvédelem második szint).
- Az adatbázisokhoz való engedélyezett hozzáféréseket biztosító technológiák, megoldások, amelyek lehetővé teszik az 1:n (kép/adatbázis) típusú ellenőrzéseket (ld. klasszikus okmányvédelem második szint).
- Olyan biztonsági elemek és kódok, amelyek csak kriminalisztikai eszközökkel, módszerekkel ellenőrizhetők és magas, ún. szakértői szinten ismertek csak (ld. klasszikus okmányvédelem harmadik szint).

A személyes és a biometrikus adatoknak az okmányokban történő elektronikus tárolásával az ellenőrzési módszerek és lehetőségek köre bővül, különösképpen a második szintű védelem és ellenőrzés területén. Az okmányfejlesztéseknél hangsúlyozottan cél a hivatalos szervek ellenőrzési tevékenységének támogatása, segítése és ezzel együtt a biztonság növelése.

³⁰ Keesing Journal of Document & Identity. 2010/33. 21-24.

³¹ HAZAI Lászlóné: A biometrikus azonosítás feladatai. Belügyi Szemle 2013/5,101.

Világszerte nagy erővel folyik az automatikus okmány és személyazonosító ellenőrzési rendszerek fejlesztése, tesztelése. A feladatok komplex jellege miatt azonban még továbbra sem nélkülözhető az ellenőrzések során az ember részt vétele a végső döntések meghozatalában.

Alapelv, hogy minden okmányvédelmi rendszernek támogatnia kell az okmány eredetiségének és sértetlenségének ellenőrzését. Ezért *az okmányvédelem új elemekkel való bővítése szükségessé teszi az okmánybiztonsági és informatikai védelmi funkciók logikai összerendelését.* Ennek egy lehetséges kombinációját szemlélteti a 2. számú táblázat.³²

Okmányvédelmi kategória	„A”	„B”	„C”
Informatikai védelmi kategória	I. szint		
	II. szint	II. szint	
	III. szint	III. szint	III. szint

A, B, C: az okmányok okmányvédelmi besorolása (vö. R. 2. sz. melléklet), mely nem azonos az okmányvédelem és -ellenőrzés szintjeivel (vö. 5. fejezet): az **A** kategória a teljes körű védelmet, a **B** a részleges védelmet, a **C** az adminisztratív védelmet jelenti.

I, II, III: az informatikai védelem szintjei. Az I. szint a legmagasabb, míg a III. a legalacsonyabb biztonsági szint igényű kategória.

A biztonsági kockázatok vizsgálata minden esetben megelőzi egy-egy okmány besorolását, okmányvédelmi szintjének meghatározását. Ez a többszintű, komplex felépítés biztosíthatja csak a komoly hamisítókkal szembeni versenyelőnyt! De miért szükséges ez a komplex, kiterjesztett biztonság? Miért nem elég csak az elektronikus (1:1 vagy 1:n) ellenőrzés? A válasz egyszerű. Mert előfordulhat technikai hiba, előfordulhat, hogy az adathordozó – jelen esetben a chip – nem olvasható, mert nincs hozzá működő eszköz, vagy a chip sérült és nem olvasható, és mert a hamisítók sem tétlenkednek, így továbbra is szükséges a többszintű ellenőrzés.

³² Uo.

9. Az NBSZ Szakértői Intézetének szakhatósági tevékenységei

A NBSZ Szakértői Intézetének okmányvédelmi feladataihoz szorosan illeszkedik az a két szakhatósági ügykör, amelyek terén vizsgálatokkal, véleményekkel segíti a hatóságok feladatait. Mit is jelent ez a jogszabály szerint.

„Törvény vagy kormányrendelet az ügyben érdemi döntésre jogosult hatóság számára előírhatja, hogy az ott meghatározott szakkérdésben más hatóság (a továbbiakban: szakhatóság) kötelező állásfoglalását kell beszereznie. A szakhatóság olyan szakkérdésben ad ki állásfoglalást, amelynek megítélése hatósági ügyként a hatáskörébe tartozik, ennek hiányában törvény vagy kormányrendelet annak vizsgálatát szakhatósági ügyként a hatáskörébe utalja.”³³

Az NBSZ Szakértői Intézet feladatkörében jelenleg két ilyen ügycsoport van a hatóságiengedély-köteles tevékenységek közül. Az egyik az *értékpapír-kibocsátás* engedélyezési eljárása, amelyben a Magyar Nemzeti Bank (korábban: a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete) a főhatóság (engedélyező hatóság). A másik szakhatósági tevékenység az ún. *biztonsági papírok országhatárt, illetve vámhatárt átlépő kereskedelméhez* kapcsolódik; itt a jelenlegi kormányzati struktúrában a Nemzetgazdasági Minisztérium egyik központi hivatala, a Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal az engedélyező hatósági jogkör gyakorlója.

A szakhatósági feladatokat meghatározó jogszabályok és feladatok

Hatóság; jogszabály	Feladat	Megjegyzés
<i>Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal</i> 320/2010. (XII.27.) Korm. Rendelet <i>a Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatalról</i> kapcsolódó jogszabály: 52/2012. (III. 28.) Korm. rendelet <i>az áruk, szolgáltatások és anyagi értéket képviselő jogok országhatárt, illetve vámhatárt átlépő kereskedelméről</i>	szakvélemény adása és ellenőrző vizsgálatok végzése a <i>biztonsági papírok</i> nemzeti kereskedelméhez kapcsolódóan	<i>a biztonsági papír definícióját</i> a 52/2012. (III. 28.) Korm. rendelet 1.§ 5. pontja tartalmazza

³³ A közigazgatósági hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL törvény, 44.§

Magyar Nemzeti Bank 98/1995. (VIII. 24.) Korm. rendelet <i>az egyes értékpapírok előállításának, kezelésének és fizikai megsemmisítésének biztonsági szabályai- ról</i>	közreműködés az <i>értékpapír-nyomdai minősítés</i> megadásá- val kapcsolatos enge- délyezési eljárásban; szakvélemény készíté- se konkrét <i>értékpapír előállítására</i> irányuló engedélyezési eljárás- ban	az MNB által kiadott <i>Szabályzat I. része</i> tartalmazza az érték- papírok nyomdai úton történő előállításához meghatározott formai, minőségi és okmányvé- delmi előírások mini- mum biztonsági köve- telményeit
---	--	--

9.1. Az NBSZ Szakértői Intézet szerepe a Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal által lefolytatott hatósági eljárásban; a biztonsági papírok szállítási (behozatali, kiviteli és átszállítási) engedélykérelméhez szükséges szakvélemény kiadásának folyamata

E szakhatósági tevékenység Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Szakértői Intézet hatáskörébe tartozásának oka, hogy a biztonsági okmányok nagy többségének, az értékpapíroknak és a bankjegyeknek az alapanyaga a *biztonsági papír* – bár néhány országban létezik (egyes címleteknél) polimer alapanyagra készült bankjegy is –, vagyis olyan termék, amely a kereskedelmi forgalomban korlátozottan szerezhető be és számos védelmi elemmel rendelkezik. A biztonsági papírok definíciójának meghatározása Magyarországon, kormányrendeleti szinten történik és technikai jellegű. A jogszabályban rögzített fogalomban szereplő technikai feltételrendszernek történő megfelelést a szakhatóság ellenőrzi.

Biztonsági papírnak minősül az a papír, amely megfelel a következő feltételeknek:

- rostanyag-összetételétől függetlenül optikai fehéritőmentes, valamint
- a következő védelmi elemek egyikét, vagy bármely kombinációját tartalmazza:
 - egyedi vízjel;
 - egyedi sajátossággal bíró jelzőrost, vagy egyedi kombinációjú jelzőrostok;
 - biztonsági szál;
 - vegyi úton történő törlésre irányuló kísérlet ellen védő, illetve vegyi úton történő azonosításra szolgáló biztonsági reagensek, planchettek, pettyezők;

- egyéb, a gyártó, illetve a biztonsági papír azonosítását lehetővé tevő speciális védelmi elemek (pl. optikailag változó elem – OVD stb.)³⁴

A biztonsági okmányok hamisítás elleni védelmének egyik fontos tényezője az alapanyag, vagyis a papír. A *biztonsági papírból* készülő biztonsági okmányokat, értékpapírokat, bankjegyeket, védendő egyéb dokumentumokat, értéket képviselő termékeket többfajta hamisítás ellen kell védeni (egyszerű, vizuális hasonlóságra törekvő hamisítás; teljes hamisítás; tartalmi hamisítás), ezért ennek megfelelően kell kiválasztani a biztonsági papír védelmi elemeit.

A különböző hamisítások vizsgálata során szerzett tapasztalatok alapján néhány, a biztonsági papírok gyártásánál leggyakrabban alkalmazott biztonsági elem lehetséges védelmi értékét a következő táblázat összesíti az egyes hamisítási típusok esetében. *(Az 1-től 3-ig terjedő skálán az 1: elégséges, a 2: megfelelő, a 3: jó értékelést jelent.)*

	Egyszerű hamisítás	Teljes hamisítás	Tartalmi hamisítás
papír összetétel	1	1	1
papír színezése	1-2	1	1
pelyhezők	1-3	1-2	nem értelmezhető
planchettek	1-3	1-2	nem értelmezhető
reagens kémiai anyag	2	1-3	1-3
vízjelek	3	3	nem értelmezhető
biztonsági szálak	3	1-3	nem értelmezhető

³⁴ Az egyes áruk, szolgáltatások és anyagi értéket képviselő jogok vámhatárt vagy országhatárt átlépő kereskedelméről szóló 52/2012.(III. 28.) Korm. rendelet (2014. 06. 26-án hatályos állapot)

Az értékelés optimálisan elvárható minőségi paraméterek mellett és megfelelően megválasztott biztonsági elem esetén ad valós képet, mivel a felsorolt biztonsági elemeknek több, technikailag különböző típusa van.

A *biztonsági papírok export-import kereskedelme* a korábban már hivatkozott, *az egyes áruk, szolgáltatások és anyagi értéket képviselő jogok vámhatárt vagy országhatárt átlépő kereskedelméről* szóló 52/2012. (III. 28.) Korm. rendelet szabályai szerint történik. A biztonsági papírok kereskedelme vonatkozásában engedélyköteles tevékenységnek minősül a biztonsági papír bármely viszonylatba történő kivitele, illetve bármely viszonylatból történő behozatala. A biztonsági papírok Magyarország területén történő átszállításának (tranzit) engedélyezési eljárásában a Szakértői Intézet nem vesz részt.

A biztonsági papírok országhatáron vagy vámhatáron³⁵ történő átszállítását végző cégnek először az ún. *külön (tevékenységi) engedélyt* kell megszereznie. Ennek birtokában kaphat a cég egyedi szállításokat engedélyező határozatokat a Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivaltól (a továbbiakban: Hivatal). Az engedély alapját képező kérelem elbírálásban a Szakértői Intézet szakhatóságként működik közre, melyre a *Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatalról és a területi mérésügyi és műszaki biztonsági hatóságokról* szóló 320/2010. (XII. 27.) Korm. rendelet utasítja:

„A Kormány a Hivatalnak a biztonsági papírok országhatárt, illetve vámhatárt átlépő kereskedelmének engedélyezésére irányuló eljárásában

a) a kérelemben meghatározott, vizsgált papírminta biztonsági papírnak minősíthetősége, vagyis a vizsgált papírmintának a biztonsági papír jogszabályban meghatározott feltételrendszerének való megfeleltetése és a kérelemben meghatározott, vizsgált papírminta biztonsági papírnak minősítése esetén a vizsgált papírminta és bármely forgalomban lévő magyar bankjegy, biztonsági okmány vagy értékpapír közötti azonosság megállapításának kérdésében a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatot (...) szakhatóságként jelöli ki.”³⁶

A biztonsági papírok szállításához kapcsoló hatósági eljárás szereplői:

1. Hatóság:	Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal (első fokon)
2. Szakhatóság:	Az NBSZ Szakértői Intézete

³⁵ Magyarország EU csatlakozását követően – az EU-n belüli vámunió miatt – az országhatár és a vámhatár elvált egymástól

³⁶ A Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatalról és a területi mérésügyi és műszaki biztonsági hatóságokról szóló 320/2010. (XII. 27.) Korm. rendelet (2014. 07. 01-én hatályos állapota)

3. *Ügyfél:* Az a külön (tevékenységi) engedéllyel rendelkező cég, amely a konkrét biztonsági papírra vonatkozó eseti szállítási engedélyt kérelmezi
4. *Ellenőrző hatóság:* Nemzeti Adó- és Vámhivatal (korábban: Vám- és Pénzügyőrség).

A tevékenységi engedélyt a Hivatal adja ki a kérelmező részére, akárcsak az *eseti szállítási engedélyt* az éves tevékenységi engedéllyel rendelkező kérelmező részére. Az engedélyt minden egyes szállításra külön-külön kérelmezni kell. Az NBSZ Szakértői Intézet ebben az eseti szállítási engedélyezési eljárásban működik közre mint szakértői feladatokat ellátó szakhatóság.

A be- illetve kiszállítani kívánt biztonsági papír tulajdonságaira vonatkozóan a szakvélemény elkészítéséhez az NBSZ Szakértői Intézet kiegészítő technikai, illetve a felhasználásra vonatkozó információkat kérhet.

A szakhatósági állásfoglalás elkészítése során az NBSZ Szakértői Intézet az alábbiakat vizsgálja:

- a mintaként benyújtott papír megfelel-e a biztonsági papír követelményeinek;
- a papírminta egyezőségét
 - a forgalomban lévő magyar bankjegyek papírjával,
 - a 86/1996. (VI. 14.) Korm. rendelet hatálya alá tartozó biztonsági okmányok valamelyikének alappapírjával,
 - a 98/1995. (VIII. 24.) Korm. rendelet hatálya alá tartozó értékpapírok alappapírjával.

Abban az esetben, ha a vizsgálatok eredményeként az kerül megállapításra, hogy:

- a vizsgált mintapapír nem felel meg a biztonsági papír követelményeinek, akkor *az adott papír behozatalához, kiviteléhez nem szükséges a szállítási engedély megszerzése;*
- a minta biztonsági papírnak minősül, és a forgalomban lévő biztonsági papírokkal nem egyezik meg, akkor az NBSZ Szakértői Intézet *pozitív szakhatósági állásfoglalást* készít;
- a minta megegyezik valamely magyar (vagy Magyarországon jogszerűen előállított) biztonsági okmány vagy értékpapír alappapírjának valamelyikével, és a kérelmező készíti erre a papírra jogszerűen az okmányt vagy értékpapírt, az NBSZ Szakértői Intézet *pozitív szakhatósági állásfoglalást* állít ki;
- a vizsgált mintapapír műszaki-biztonsági paraméterei alapján azonos a forgalomban lévő biztonsági papírok valamelyikével, akkor az NBSZ Szakértői Intézet a szakvéleményben rögzíti, hogy *nem ért egyet a biztonsági papír kivitelével, illetve behozatalával.*

- a vizsgált mintapapír műszaki-biztonsági paramétereit illetően megegyezik valamely más ország ismert biztonsági termékének papírával, akkor az NBSZ Szakértői Intézet további vizsgálatok végez és intézkedést kezdeményez.

9.2. Az NBSZ Szakértői Intézet szakhatósági szerepe a Magyar Nemzeti Banknál folyamatban lévő hatósági eljárásban; az értékpapírok előállításának engedélyezéséhez kapcsolódó szakértői tevékenység

„Az MNB az értékpapírok nyomdai úton történő előállítására vonatkozó külön jogszabályban előírt kötelezettségek ellenőrzése keretében, az ott meghatározott körben és módon a Nemzetbiztonsági Szakszolgálattal együttműködve jár el.”³⁷

A nyomdai úton előállított értékpapírok a biztonsági okmányokhoz hasonlóan olyan biztonsági nyomdatermékek, amelyek védelmét a korábban már bemutatott módszerekkel, magas szintű technikai megoldásokkal védeni kell a hamisítások ellen.

Az NBSZ Szakértői Intézet az egyes értékpapírok előállításának, kezelésének és fizikai megsemmisítésének biztonsági szabályairól szóló 98/1995. (VIII. 24.) Korm. rendelet alapján okmánybiztonsági szempontú értékelő szakvéleményeket készít a Magyar Nemzeti Bank részére az értékpapír előállításhoz kapcsolódó kérelmek miatt indított hatósági eljárásokhoz.

Az értékpapír – ebben az értelemben – valamilyen vagyonnal kapcsolatos jogot megtestesítő forgalomképes okirat³⁸. Az értékpapírok kezdetben kézzel írott okiratok voltak. Elterjedésük, növekvő forgalmuk később már gépi nyomtatást igényelt, ami magával hozta a hamisítványok megjelenésének veszélyét. Ennek megelőzése, illetve megakadályozása érdekében volt és van szükség az értékpapírok nyomdai úton történő előállítása során speciális papír- és nyomdatechnikai védelem kialakítására, valamint meghatározott formai, minőségi és okmányvédelmi előírásokra.

Általánosan értékpapír előállítására az a belföldön bejegyzett nyomda kap hat engedélyt, amelyik megfelel a fent említett 98/1995. (VIII. 24.) rendeletben foglalt feltételeknek. Az engedélyt az MNB határozatlan időre adja meg, és rendszeresen ellenőrzi a feltételek meglétét, melyet a Szakértői Intézet bevonásával végez. A nyomda köteles lehetővé tenni az MNB, illetve a Szakértői Intézet megbízottjai számára, hogy bármikor, előzetes bejelentés nélkül ellenőrizték a felté-

³⁷ A Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény (2014. 06. 27-én hatályos állapota)

³⁸ BÁCSKAI Tamás–BÁNYI Tamás–JÁRAI Zsigmond–SULYOK-PAP Márta–SZÁZ János (1991): Értékpapírok és értékpiacok. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

telek meglétét, a gyártás folyamatát. Ha a feltételek bármelyike nem teljesül, az MNB az engedélyt felfüggeszti vagy visszavonja.

Az értékpapír előállításához kapcsolódó hatósági eljárás résztvevői:

1. <i>Hatóság:</i>	Magyar Nemzeti Bank (első fokon)
2. <i>Szakhatóság:</i>	Az NBSZ Szakértői Intézete
3. <i>Előállító:</i>	Az MNB nyilvántartásában szereplő, értékpapír előállítására alkalmas, bevizsgált nyomda (értékpapír nyomda)
4. <i>Kibocsátó:</i>	Külön jogszabályokban erre feljogosított szervezet, akinek szándékában áll értékpapírt kibocsátani (például részvény esetén a részvénytársaságok, alapításukkor, alaptőkéjük emelésekor vagy címlet-összevonás esetén stb.).

Értékpapír kibocsátásának engedélyezési eljárását első fokon tehát a Magyar Nemzeti Bank folytatja le a 98/1995. (VIII. 24.) Korm. rendelet és még a PSZÁF által korábban kiadott, a Szakértői Intézettel egyeztetett tartalmú Szabályzatban foglaltak szerint.

A *Szabályzat* – a biztonsági okmányok rendszertervéhez hasonlóan – az értékpapírok nyomdai úton történő előállításához meghatározott formai, minőségi és okmányvédelmi előírások minimum biztonsági követelményeit meghatározó dokumentum. Tartalmazza az értékpapír alapanyagára, grafikájára, nyomdafestékére, nyomtatástechnikájára vonatkozó általános szabályokat. Az MNB értékpapír előállítására engedélyt csak az NBSZ Szakértői Intézet egyetértésével adhat ki. Az NBSZ Szakértői Intézet szakértőinek feladata tehát azt vizsgálni, hogy az előállítani tervezett értékpapír okmánybiztonsági szempontból megfelel-e a Szabályzatban foglalt előírásoknak.

Összefoglalva: A hamisítások elleni küzdelem a legfőbb oka annak, hogy az egyéni jogokat, jogosultságokat megtestesítő, személyazonosságot igazoló okiratokat különböző technológiai, adminisztratív megoldásokkal védték már az okmányok, értékpapírok, stb. tömeges elterjedésének kezdeti időszakában és védjük napjainkban is egyedi jellegzetességekkel, biztonsági elemekkel, azonosítható, ellenőrizhető megoldásokkal. A technológiák, az ipar fejlődése nem csak a fejlesztők, az azonosságot és a hitelességet erősíteni szándékozó szakemberek számára kihívás, hogy újabb és újabb megoldásokkal biztonságosabbá tegyenek egy-egy okmányt vagy értékpapírt, vagy bankjegyet, stb., de a hamisítók részére is teremt megoldásokat. Hamisítás volt, van és lesz, de nem mindegy, hogy milyen mértékű és minőségű a hamisított termék. A kihívás az, hogy az okmányvédelemmel foglalkozó szakemberek időben reagáljanak és megtalálják az optimális megoldásokat.

Felhasznált irodalom

- BÁCSKAI Tamás–BÁNFI Tamás–JÁRAI Zsigmond–SÜLYÖK-PAP Márta–SZÁZ János (1991): Értékpapírok és értékpiacon. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- BENCSIK Péter (2003): A magyar úti okmányok története 1867-1945. Budapest, Tipico Design Kft.
- BRIAN Innes (2006): Csalók & hamisítványok. A világ leghíresebb csalásai. Budapest, Athenaeum 2000 Kiadó.
- HAZAI Lászlóné: Okmányhamisítás? Okmányvédelem. Belügyi Szemle 2002/11-13
- HAZAI Lászlóné: A biometrikus azonosítás feladatai. Belügyi Szemle 2013/5
- A biztonsági okmányok védelmének rendjéről szóló 86/1996. (VI. 14) Korm. rendelet (2014. 06. 27-én hatályos állapota)
- http://www.mult-kor.hu/20100204_kis_magyar_utleveltortenet
- ICAO Memorandum (1990) Montréal, 14. Kiadás, 5-14.
- Bayer Farben Revue. 1973/23. 58-65.
- <http://prado.consilium.europa.eu/hu/glossarypopup.html>
- 9303 ICAO Dokumentum: géppel olvasható úti okmányokra vonatkozó előírások (1989) Kiadás: TAG-MRP/2
- 9303 ICAO Doc, 2015., 7. Kiadás, Montréal, ISBN 978-92-9249-790-3
- A vízumok egységes formátumának meghatározásáról szóló 1683/95/EK rendelet (2014. 06. 27-én hatályos állapota)
- A harmadik országok állampolgárai tartózkodási engedélye egységes formátumának megállapításáról szóló 1030/2002/EK rendelet (2014. 06. 27-én hatályos állapota)
- A tagállamok által kiállított útlevelek és úti okmányok biztonsági jellemzőire és biometrikus elemeire vonatkozó előírásokról szóló 2252/2004/EK rendelet (2014. 06. 27-én hatályos állapota)
- Public key infrastructure – Nyilvános kulcsú infrastruktúra. www.ediport.hu
- Keesing Journal of Document & Identity. 2010/33. 21-24.
- A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL törvény, 44.§
- Az egyes áruk, szolgáltatások és anyagi értéket képviselő jogok vámhatárt vagy országhatárt átlépő kereskedelméről szóló 52/2012.(III. 28.) Korm. rendelet (2014. 06. 26-án hatályos állapota)
- A Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatalról és a területi mérésügyi és műszaki biztonsági hatóságokról szóló 320/2010. (XII. 27.) Korm. rendelet (2014. 07. 01-én hatályos állapota)
- A Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény (2014. 06. 27-én hatályos állapota)